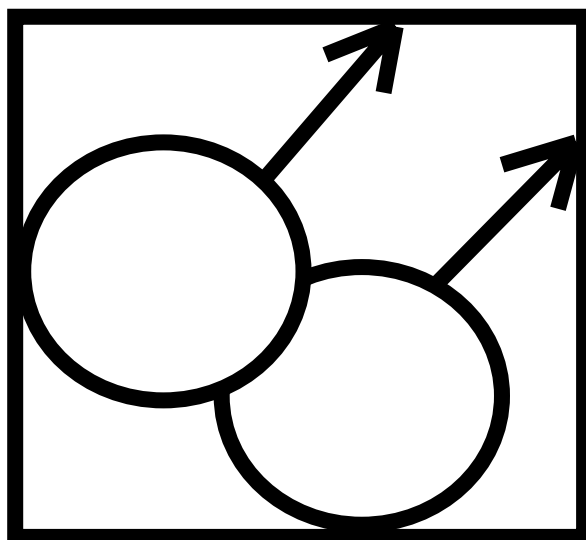

Mellom heteronormer og homomiljø

*En antropologisk studie av seksualmoral og
seksuell praksis blant unge homofile menn i Oslo*

Sølvi Maria Andersen

Masteroppgave i sosialantropologi
ved sosialantropologisk institutt

UNIVERSITETET I OSLO

22.05.2007

Sammendrag

”Mellom heteronormer og homomiljø” er basert på et feltarbeid på homofile miljøer og arenaer i Oslo fra januar til juni 2006, hvor majoriteten av informantene var unge homofile menn mellom 18 og 35 år. Hovedagendaen i avhandlingen er å identifisere sentrale elementer i konstruksjonen av seksualmoral blant unge homofile menn i Oslo. I første omgang tar jeg for meg normative retningslinjer knyttet til seksuell erfaring og praksis som gjør seg gjeldende i det homofile miljøet. Unge homofile menns seksualmoral og seksuelle verdier ses i forhold til temaer som tilhørighet til homofile miljøer og arenaer, seksuell praksis og grensesetting, samt maskulinitet. Til slutt ser jeg på hvordan unge homofile menns seksuelle normer og verdier står i forhold til det som innen queer teori omtales som *heteronormativitet*, og som rommer en forståelse av at heteroseksuelt samliv er det foretrukne mønstret, og at heteroseksualiteten gjennom sentrale institusjoner i samfunnet og deres makt, settes i en privilegert posisjon. Hovedanliggende er å vise hvordan unge homofile menns seksualmoral påvirkes fra flere ulike hold, blant annet ”homomiljøet”, maskulinitetsdiskurser, samt samfunnets heteronormative rammeverk.

Avhandlingen tar et oppgjør med stereotype myter og forestillinger om homoseksualitet i dagens samfunn, og viser en seksualitet og seksuell praksis preget av mangfold og variasjon. Som en del av dette mangfoldet identifiserer jeg også en rekke fellestrekk knyttet til seksualmoral og seksuell praksis blant informantene, i form av det jeg kaller *seksuell kompetanse*, *seksuell resiprositet* og bruken av *seksuelle grensemarkører* ved seksuell grensesetting.

Forord

Først og fremst vil jeg takke alle informantene mine som har tatt meg imot og åpnet både hjerterom og husrom, og fått meg til å føle meg velkommen og som ”en av gutta”. Dessverre kan jeg ikke nevne dere med navn, men dere vet selv hvem dere er, og dere er enestående mennesker hver og en av dere! Jeg vil også takke alle dere som har stilt opp til intervjuer, svart på spørreundersøkelsen min på internett, og vist entusiasme og engasjement i forhold til prosjektet. Hjertelig takk alle sammen!

Min veileder Hans W. Kristiansen har bidratt med assistanse og kunnskap gjennom hele prosessen og fortjener en stor takk. Din hjelp og støtte har vært helt uvurderlig!

Videre sender jeg en takk til Skeiv ungdom og Skeivt forum for åpenhet, engasjement og mye hyggelig sosialt samvær, samt Helseutvalget for homofile for nyttig informasjon i startfasen på prosjektet. En takk går også til Arild Johan Myrberg, Thomas Tønseth og Mona Flatval for at dere stilte opp på intervjuer og bidro med faglig input. Ellers vil jeg takke alle personer som har bidratt med stort og smått for å gjøre feltarbeidet til en spennende og hyggelig epoke i mitt liv.

Jeg sender også en stor takk til Stian for korrekturlesing av oppgaven, og for at du gjør min verden til et mer interessant sted å være, både på godt og vondt!

Oslo, 22. mai, 2007

Sølvi Maria Andersen

Innhold

SAMMENDRAG	2
FORORD	3
INNHold	4
1. INNLEDNING	7
BAKGRUNN FOR FELTARBEIDET	7
ANTROPOLOGISKE STUDIER AV (HOMO)SEKSUALITET	8
SEKSUALMORAL SOM ANTROPOLOGISK TEMA	10
SENTRALE PROBLEMSTILLINGER	12
2. FELTARBEID I HOMOMILJØET	13
HOMOMILJØET SOM ANTROPOLOGISK FELT	14
“Homomiljøet” som emisk begrep	16
METODISKE ASPEKTER OG UTFORDRINGER	21
Deltagende observasjon og øvrig innsamlet data	21
Roller i felten	23
3. Å KOMME INN I “HOMOMILJØET”	27
RESOSIALISERING	27
DET FØRSTE MØTET	31
Toms komme-inn erfaring	31
Jens` komme-inn historie	34
“...jeg følte meg annenrangs...”	35
“...som å krasjlande i en bløtekake!”	37

4. Å DEBUTERE SEKSUELT OG FÅ ERFARING	42
DEN SEKSUELLE DEBUTEN	42
En seksuell debut eller flere?	48
SEKSUELL KOMPETANSE	50
SEKSUELL PRAKSIS OG PREFERANSER	53
Det seksuelle hierarki	53
“Men sånn sex har jeg aldri!”	55
“... og voksne menn legger seg på rygg...”	57
“Jeg syns ikke det er noe særlig...”	59
SEKSUELL RESIPROSITET	62
“... han var mest interessert i sex”	62
“... vi inngikk noen kompromisser...”	64
Å komme eller ikke komme?	66
Det seksuelle “gavebyttet”	68
5. Å SETTE GRENSER	71
“... så er blikkene der...”	71
SEKSUELL AVVISNING	75
“...det blir litt galt”	75
“... hadde jeg vært på sjekkern sjøl...”	77
SEKSUELLE GRENSEMARKØRER	80
“... det hadde ikke blitt noe mer uansett”	82
“... det varierer litt”	83
“... jeg bare tenner ikke på asiatiske gutter”	84
“Det følte faktisk ganske uttrygt egentlig...”	86

VENNER, KJÆRESTER ELLER ELSKERE?	88
PARFORHOLD OG MONOGAMI	90
6. ALTERNATIVER TIL HETERONORMATIVITET?	96
KILDELISTE	102

1. Innledning

Bakgrunn for feltarbeidet

Veien mot et ferdig masterprosjekt har vært lang og til tider kronglete. I løpet av studiet fattet jeg enorm interesse for temaer som kjønn og seksualitet og bestemte meg tidlig for at disse temaene skulle inkluderes i masteroppgaven. Valg av tema og feltarbeidssted har derfor i stor grad vært styrt av interesser så vel som tilfeldigheter. Forberedelsene til masterprosjektet begynte i januar 2005, og i utgangspunktet hadde jeg lyst til å skrive om mannlig prostitusjon, fortrinnsvis menn som selger sex til andre menn, inspirert av tidligere arbeider om mannlig prostitusjon fra både Norge og Latin Amerika.

Utover i det første semesteret, innså jeg raskt hvilke begrensninger som lå i den opprinnelige prosjektskissen. For det første skjønnte jeg at det ville være vanskelig å skaffe informanter, samt å avgrense et spesifikt forskningsfelt. For det andre hadde jeg allerede bestemt meg for å gjøre et feltarbeid innenfor homofile miljøer og arenaer i Oslo. Prostitusjonslitteraturen fortalte meg imidlertid at mannlig prostitusjon verken utelukkende foregår i tilknytning til homofile miljøer eller utføres av menn som har homoseksuell orientering. Jeg valgte derfor å løsne litt på tematikken for oppgaven da tiden kom for å levere prosjektbeskrivelsen.

Fokuset var nå rettet mot forestillinger knyttet til kjøp, salg og bytte av sex i homosemiljøet i Oslo. Men også denne problemstillingen viste seg å bli for snever for den informasjonen og de data som informantene ga meg tilgang på. De spørsmålene jeg i utgangspunktet var mest opptatt av, spilte ikke noen fremtredende rolle i mine informanters liv.

Av ulike årsaker begrenset tilgangen på informanter seg til unge homofile gutter og menn mellom 18 og 35 år, både fordi det var menn i denne aldersgruppen jeg lettest fikk innpass hos, og fordi det var denne aldersgruppen som tok mest initiativ til å snakke med meg både som forsker og privatperson. Informantene hadde ingen eller ytterst begrenset kunnskap om eller erfaring med kjøp og salg av sex mellom menn. I stedet ble jeg tatt med inn i en verden hvor identitet, selvforståelse, vennskap, kjærlighet og seksualitet er betydningsfulle ingredienser. Som Wencke Mühleisen påpeker i boken *Kjønnsforskning*, er seksualitet et

vanskelig begrep å definere, da seksualitet kan dreie seg om handling, relasjoner eller institusjoner (Mühleisen 2006: 256). Seksualitet i denne oppgaven dreier seg ikke om seksuell orientering, men om seksualitet i form av seksuelt begjær og seksuelle relasjoner (se Kristiansen 2004: 217). Det finnes imidlertid en rekke ulike forståelser av seksualitet i homomiljøet.

Selv om veien mot valg av tema for masterprosjektet har vært noe omstendelig, var avgjørelsen om å gjennomføre feltarbeidet blant homofile i Oslo på mange måter både selvsagt og enkel. Dette er en gruppe jeg hadde begrenset kjennskap til på forhånd. I dagens samfunn eksisterer det en rekke etablerte stereotypier og myter om homofile menn og sex, myter som er med på å skape og opprettholde et negativt bilde av homofile menn, deres seksualitet og seksuelle praksis. Skepsis til disse stereotypiene, samt regelrett nysgjerrighet, drev derfor frem et ønske om å lære mer om seksuelle normer, verdier og praksis blant unge homofile menn. Og om hvilke instanser som er premissleverandører for det man kan kalle en homofil seksualmoral. Målet med prosjektet har derfor vært å problematisere eksisterende kunnskap om homofile menns seksualitet og seksuelle praksis. I tillegg var jeg nysgjerrig på hvorvidt og i tilfelle på hvilke måter, seksualmoral og seksuell praksis blant homofile menn er farget av heteronormative¹ forventninger og forestillinger. Jeg ville også se nærmere på hvilken rolle idealer og normer knyttet til maskulinitet, spiller inn på unge homofile menns seksualitet.

Antropologiske studier av (homo)seksualitet

I tradisjonell antropologisk forskning har seksualitet sjelden blitt studert som et tema eller fenomen i seg selv, men snarere vært knyttet til studier av for eksempel sosial organisasjon og slektskap. Et eksempel er Claude Lévi-Strauss' strukturalistiske studier av slektskap, hvor incesttabu og regler for ekteskapsinngåelse har stått sentralt. I sine studier har Lévi-Strauss kommet inn på seksualitet på en indirekte måte. Han betrakter seksuelle relasjoner som en slags økonomisk institusjon med sosiale funksjoner, gjennom å se på hvordan

¹ Se diskusjon side 11.

ekteskapsallianser foregår i primitive og komplekse samfunn (Lévi-Strauss 1971: 487ff). Klassisk antropologisk forskning tok heteroseksualiteten for gitt som et naturlig utgangspunkt.

Den amerikanske antropologen Gayle Rubin har utfordret tradisjonelle studier av kjønn og seksualitet, først og fremst ved å kritisere forestillinger om kjønn og seksualitet som finnes i hennes egen samtid. I sin artikkel *Traffic in Women*, ga Rubin en alternativ tolkning til datidens rigide kjønnsroller og presenterte det androgyne samfunn som en idealløsning for å frigjøre menn og kvinner fra de kjønnskategorier og kjønnsroller som virker undertrykkende for begge kjønn (Rubin 1975: 204). Seksuelle subkulturer har vært et annet viktig tema hos Rubin. Hun har blant annet forsket på sadomasochisme og "lærkultur" blant homofile menn. Gjennom sin forskning på kjønn, seksualitet og seksuelle subkulturer har Rubin bidratt med et kritisk blikk på samfunnet og på akademias heteroseksuelle slagside.

Det har i mer enn 15 år eksistert et eget nettverk for homoforskning ved Universitetet i Oslo, men homoforskning er ikke noe klart avgrenset akademisk felt. Forskning på homorelaterte temaer har i Norge vært et tverrfaglig prosjekt, uten noe form for sentralisering. Innen sosialantropologien har forskning på homofile og homoseksualitet først og fremst blitt gjennomført av studenter på hovedfags- og masternivå. Den mest kjente av disse avhandlingene er nok *Erotiske oaser i offentlige sfærer* av Bjørge Andersen (1987). Andersen gjennomførte på midten av 1980-tallet en studie av anonym homoseksuell adferd i offentlige sfærer, hvor han særlig rettet søkelys mot strategier for å unngå stigmatisering. Andersen fokuserer både på rom, aktører og prosesser, henholdsvis det han kaller de erotiske oasene, de erotiske aktørene, og livet på oasene. En annen hovedfagsavhandling er *Mannlig homoseksuell identitet i Chile* av Hans W. Kristiansen fra 1996. Kristiansens doktorgradsstudie fra 2004, *Kjærlighetskarusellen*, omhandler eldre homoseksuelle menns livsfortellinger og livsløp i Norge. Når det gjelder forskning på unge homofile menn, har Anne-Lise Middelthon bidratt med studier av seksuelle praksis innenfor en hiv og aids kontekst, fravær av adekvate og gode tegn for unge homofile, samt den homoseksuelle debut (Middelthon 1995, 2001, 2004, 2006). Det finnes selvsagt også andre interessante studier, men innen norsk forskning på homofile og homoseksualitet er det disse studiene som har gitt mest inspirasjon under feltarbeidet og i skriveprosessen.

Når det gjelder studier av homoseksuelle subkulturer innenfor andre fag, kan sosiologen Annick Prieurs forskning nevnes. På midten av 1980-tallet studerte Prieur kjærlighet mellom homofile menn innenfor en kontekst av hiv og aids her i Norge. Hun har også gjennomført et feltarbeid blant homofile transvestitter i Mexico by, og gir i boken *Iscenesettelser av kjønn*, en rik empirisk fremstilling av homofili, seksuelle preferanser, kjønn og maskulinitet blant transvestittprostituerte (Prieur 1994). Prieurs bok har hatt betydning for forskning om temaer som prostitusjon, kjønn, og ikke minst homoseksualitet.

Seksualmoral som antropologisk tema

I sin bok *Anthropology and Sexual Morality* retter antropologen Carles Salazar sterk kritikk mot tradisjonelle antropologiske studier av seksualitet. Salazar er opptatt av at antropologien skal studere seksualiteten som et tema i seg selv, fremfor implisitt i andre aspekter ved samfunnet. Han definerer seksualmoral som "... the institutions and regulations that surround human sexuality" (Salazar 2006: 4). I den anledning ser Salazar nærmere på Freuds undertrykkelseshypotese fra et sosialantropologisk ståsted. Han kritiserer Freud for å ha et evolusjonistisk syn på utviklingen av seksualitet, på bakgrunn av Freuds påstand om at seksualiteten styres av medfødte biologiske instinkter (libido). Disse instinktene må igjen undertrykkes av det siviliserte samfunnet for å kanalisere bort perverse tilbøyeligheter og normalisere seksualiteten. Ifølge Salazar hevder Freud at kultur og seksualitet står i et antagonistisk forhold til hverandre, da seksualiteten i sin "perverse" (ikke-reproduktive) form, hindrer siviliseringen av et samfunn. Så jo mer sivilisert et samfunn er, jo mer undertrykt er seksualiteten. Kulturens undertrykkelse spiller dermed en avgjørende rolle i konstitueringen av menneskets seksualitet, ifølge Freud (ibid 2006: 29). Salazar mener imidlertid at seksualiteten like godt kan sette grenser for kulturen, som å bli begrenset av den (ibid 2006: 23).

Salazar henter i stedet inspirasjon fra Foucault og det han mener er en mer relativistisk forståelse av seksualitet. Foucault hevder at seksualiteten er historisk konstruert gjennom

diskurser² fremmet av makthavende institusjoner i samfunnet, som lovverk og kirke. Inspirert av Foucault mener Salazar at vår seksualitet formes av den kulturen vi lever i, gjennom nettopp seksualmoral. Han beskriver seksualmoral som en analytisk konstruksjon, og påpeker at de moralske verdiene som er med på å regulere folks seksualitet ikke er eksplisitt seksualmoraliske verdier og normer, men heller del av et større moralsk system (ibid 2006:4). Salazar er ikke spesifikt opptatt av homofili eller homoseksuell seksualmoral, men presenterer en mer generell teoretisk tilnærming til seksualitet gjennom å fokusere nettopp på seksualmoral, en vinkling jeg mener at er fruktbar også for dette prosjektet.

Salazars fokus på seksualmoral kan knyttes til det Rubin beskriver som *den gode seksualiteten* i sin artikkel *Thinking Sex* (1984/1993). Ifølge Rubin dreier den gode seksualiteten seg om hvordan moderne vestlige samfunn opererer med et hierarkisk system for seksuelle handlinger ut i fra deres verdi, hvor reproduktive, heteroseksuelle handlinger innenfor rammen av ekteskapet troner øverst (Rubin1984/1993:11). Heteroseksualitetens forrang og idealiserte status som et bilde på ”det gode liv”, er også kjernen i det som innen queerteori³ omtales som *heteronormativitet*. I artikkelen *Sex in Public* definerer Lauren Berlant og Michael Warner heteronormativitet som ”... the institutions, structures of understanding, and practical orientations that make heterosexuality seem not only coherent – that is, organized as sexuality- but also privileged” (Berlant & Warner, 2000: 312). Berlant og Warner peker her på at heteronormativiteten rommer en forståelse av at heteroseksuelt samliv er det foretrukne mønstret, og at heteroseksualiteten gjennom sentrale institusjoner i samfunnet og deres makt, settes i en privilegert posisjon. Berlant og Warner vektlegger i denne sammenhengen at heteronormativitet ikke bør betraktes som synonymt med heteroseksualitet, da det også finnes former for heteroseksuell praksis som havner utenfor heteronormativitetens rigide regime, blant annet prostitusjon, promiskuitet og sadomasochisme. Heteronormativiteten dreier seg om naturaliseringen av en spesiell type

² Diskurser dreier seg om ”... ett bestämt sätt at tala om, uppfatta och konstruera hela eller delar av den sociala världen” (Rosenberg 2002: 96).

³ Queer teori vokste frem i USA rundt 1990, både som sosialt, teoretisk og politisk prosjekt, først og fremst som en utfordring av det de kalte samfunnets heteronormative syn på kjønn og seksualitet.

heteroseksualitet som er i tråd med de rådende idealer som til enhver tid gjør seg gjeldende innenfor en kultur, for eksempel monogamiet.

Sentrale problemstillinger

I løpet av feltarbeidet var jeg først og fremst opptatt av hvordan informantene tenkte, følte og snakket om seksualitet, både seg i mellom og ovenfor en utenforstående, for på den måten å identifisere sentrale elementer i konstruksjonen av seksualmoral blant unge homofile menn i Oslo. Følgende tre spørsmål vil danne grunnlaget for denne oppgaven:

Hvilke normative retningslinjer knyttet til seksuell erfaring og praksis gjør seg gjeldende i det homofile miljøet i Oslo?

Hvordan står disse seksuelle normene og verdiene i forhold til heteronormativiteten?

På hvilke måter påvirker disse retningslinjene utformingen av unge homofile menns seksuelle praksis og selvforståelse?

Det er nettopp konstruksjonen av unge homofile menns seksualmoral som vil være hovedtema for denne oppgaven. Jeg vil se nærmere på unge homofile menns seksualmoral og seksuelle verdier i forhold til temaer som tilhørighet til homofile miljøer og arenaer, seksuell praksis og grensesetting, samt maskulinitet, for på den måten å få en bedre forståelse av seksualitetens betydning for identitet. Jeg ønsker også å se nærmere på hvorvidt det finnes en egen foretrukket normativ seksualmoral blant unge homofile menn i Oslo. I tråd med Salazar og Berlant og Warner vil jeg i denne anledning se på unge homofile menns seksualmoral i forhold til samfunnets heteronormative retningslinjer, og drøfte hvorvidt heteronormative føringer i samfunnet virker inn på unge homofile menns seksualmoral.

2. Feltarbeid i homomiljøet

Siste trikk har gått for lenge siden og jeg trekker jakka tettere rundt meg mens jeg setter kursen hjemover. Jeg er både mett og søvning etter å ha spist og drukket sammen med fire av informantene mine. I kveld har den gode samtalen om livet, døden og kjærligheten vært i sentrum, og jeg kjenner en berusende ro i magen. Jeg har kommet nært innpå informantene mine på en helt ny måte (Feltnotater april 2006).

I dette utdraget fra feltnotatene har jeg forsøkt å formidle noe av den nærheten og det gode forholdet jeg i løpet av feltarbeidet utviklet til flere av mine informanter. Gode samtaler, stor åpenhet og gjestfrihet, samt mye moro, er gode beskrivelser for mitt nesten seks måneder lange feltarbeid blant unge homofile i Oslo. Men for all del, å gjøre feltarbeid var langt fra bare fryd og gammen! Nervøsitet, frustrasjon og kjedsomhet preget denne perioden vel så mye som positive følelser og opplevelser. Og på tross av at jeg gjennomførte feltarbeidet i Oslo hvor jeg til vanlig både studerer og jobber, var det å få tilgang til og innpass i felten den absolutt største utfordringen. I tidligere studier av homofile har feltarbeid ofte blitt gjennomført på en tydelig avgrenset lokalitet som for eksempel en synagoge (Shokeid 1995) eller i en privat bolig [Memas hus] (Prieur 1994). I mitt tilfelle skulle imidlertid ”homomiljøet” være gjenstand for feltarbeidet, et felt som er langt fra tydelig avgrenset og definert. Homofile er ikke i utgangspunktet knyttet til noen spesifikk sosial arena, men avgjør selv hvor, når og hvor mye kontakt de eventuelt ønsker med homofile arenaer og andre homofile. I denne sammenhengen var det en mager trøst at jeg hadde gangavstand til de fleste fasiliteter og tilbud som finnes for homofile i Oslo. I tråd med Kathinka Frøystads kategorisering, kan mitt felt karakteriseres som et temadefinert univers, ved at mine informanter delte en bestemt egenskap i kraft av å være homofile (Frøystad 2003). Den første fasen av feltarbeidet dreide seg derfor i stor grad om å få en oversikt over hvilke tilbud og arenaer som fantes, og i neste omgang undersøke hva homofile selv la i begrepet ”homomiljøet”⁴

⁴ Informantene benyttet flere ulike termer om arenaer for homofile, som ”homomiljøet”, ”det homofile miljøet”, ”homosemiljøet” og ”miljøet”. I mine redegjørelser og analyser veksler jeg mellom termene ”homomiljøet” og ”det homofile miljøet”. I presentasjonen av det empiriske materialet benytter jeg imidlertid de termene informantene selv bruker.

Homomiljøet som antropologisk felt

Kartleggingen av det homofile miljøet i Oslo, er i hovedsak basert på informantenes beskrivelser, men også mine egne observasjoner. Når det gjelder utesteder og barer, var London Pub på C. J. Hambros plass, med diskoteket Chairs i annen etasje, det eldste og mest populære stedet for homofile. På hverdager hadde London Pub en noe eldre brukergruppe enn mine informanter, men det var flere unge homofile som frekventerte stedet i helgene. Ved siden av London Pub, var utestedet Naken i Pilestredet mye besøkt av unge homofile menn. Dette utestedet ble imidlertid bygget om to ganger, i tillegg til at første etasje skiftet eiere og navn til Studio 17 i løpet av de seks månedene jeg var på feltarbeid. Det mest populære spisestedet for homofile var Elsker i Kristian IV`s gate, som også fungerte som et utested for alle ”filer” på kveldstid og i helgene. Elsker hadde også en noe mer variert sammensetning med hensyn til både kjønn og alder, enn det London og Naken hadde. På vår og sommerstid ble det også arrangert Fire@stratos, et festkonsept hvor kjente dj-er spilte musikk, en gang i måneden på utestedet Stratos ved Youngstorget. Fire@stratos var åpent for alle, men var hovedsakelig myntet på et homofilt publikum. Ved siden av de stedene som allerede er nevnt, fantes det også flere tilbud som hovedsaklig var for lesbiske. Sin Pecado i Øvre Vollgate var et av dem, men ble stengt i løpet av feltarbeidet og omgjort til en pub for folk interessert i hardrock. Det fantes også andre steder, som restauranten Den Gyldne Høne i Storgata, med utestedet Magik i toppetasjen, men svært få av mine informanter hadde hørt om eller besøkt dette stedet. Selv tilbrakte jeg mest tid på utestedene Elsker og Naken, og av og til Chairs. Det var disse stedene som var mest populære blant mine informanter.

Felles for mange av utestedene i homomiljøet, med unntak av London Pub som har eksistert siden stedet ble startet opp i 1979, var at de gjerne var åpne kun en kort periode før de stengte, flyttet eller byttet eiere. Det kan synes som om utesteder og barer for homofile dukker opp som ”paddehatter” rundt omkring i Oslo sentrum, for så å forsvinne igjen like brått, noe som i stor grad har skjedd også etter feltarbeidets slutt. Hva som var grunnen til denne stadige utskiftningen av utestedene var vanskelig å få tak på, men én forklaring informantene ga meg, var at eierne av disse stedene gikk konkurs eller solgte stedene videre som følge av at de tok ut for mye i utbytte. Men dette er kun spekulasjoner. Homofile som liker å gå ut på byen manøvrerer seg i forhold til hvor det til enhver tid finnes et tilbud. I så

måte kan det trekkes en parallell mellom brukerne av utesteder for homofile og nomader som beveger seg i terrenget etter hvor det finnes tilgjengelige ressurser. Det er viktig å påpeke at "homomiljøet" ikke rommer en konstant gruppe, men utgjør en dynamisk flokk personer som hele tiden er i endring når det gjelder sammensetning. Mange av de samme personene oppholder seg i miljøet over lengre tid, mens andre igjen har begrenset eller ingen kontakt med noen form for homofilt fellesskap.

Ved siden av utestedene og barene, fantes det to saunaer i Oslo sentrum, hvor menn kunne treffe andre menn for sex. Den største var Hercules i Storgata, mens den andre, My Friend Club, lå i kjelleren under en nedlagt synagoge i Calmeyers gate i Oslos tidligere jødekvarter (Søbye 2003: 22ff) Saunaene var forbudt område for kvinner, men jeg var så heldig at jeg fikk besøke My Friend Club (utenfor åpningstid) sammen med to representanter fra Helseutvalget for homofile helt i begynnelsen av feltarbeidet. Hensikten med besøket var å erverve kunnskap om en av de mer tabubelagte arenaene hvor homofile menn ferdes. Dessuten ønsket jeg å vite nøyaktig hva slags steder informantene snakket om når saunavirksomhet var tema. Besøket var derfor svært nyttig som en del av kartleggingen av feltet.

I tillegg til utesteder og saunaer, fantes det også flere organisasjoner som arbeidet for og med homofile og andre seksuelle minoriteter. De viktigste var Landsforeningen for lesbisk og homofil frigjøring (LLH), Skeiv ungdom Oslo og Akershus (SKOA) og Skeivt forum (SF). I tilknytning til LLH og/eller deres lokaler fantes det også egne dansegrupper, sanggrupper, kor og band, så tilbudene var relativt mange og varierte på feltarbeidstidspunktet. Via tv-skjermen ble det våren 2006 sendt en realityserie, Gay Army, om unge homofile menn fra hele Skandinavia og hvordan disse klarte seg gjennom rekruttopplæring i militæret. Det norske folk ble også kjent med det homofile håndballaget Rabalder i en dokumentarserie. Ved siden av håndball, fantes det også en rekke andre idrettslag og foreninger, blant annet en egen fjellgruppe for homofile menn. Smia-Oslo hadde et månedlig tilbud for SM interesserte homser og lesber, mens SLM (Scandinavian Leather Men) Oslo var del av en større internasjonal og uavhengig forening for homofile menn med interesse for lær og fetisj. Åpen kirkegruppe arrangerte møter og gudstjenester for kristne homofile og lesbiske.

Ved siden av de mer eller mindre permanente tilbudene som finnes for homofile i Oslo, arrangeres det en årlig festival på sommerstid, Skeive dager⁵, med seminarer, film, konserter, fester og en egen parade gjennom Oslos gater. I 2006 fant Skeive dager sted fra 16. til 25. juni, og sammen med mine informanter deltok jeg på et vidt spekter av festivalens tilbud og arrangementer og fikk dermed en morsom og begivenhetsrik avslutning på feltarbeidet.

Den kanskje viktigste arenaen for mine informanter var internett og nettsteder for homofile, det som også kan kalles ”det virtuelle homomiljøet”. Dette omfattet hovedsakelig Gaysir.no, som samtlige benyttet seg av. Men også Eros.no og Multichat.no er norske nettsteder og chattesteder for homofile. I tillegg besøkte flere av informantene utenlandske nettsteder med homofile som målgruppe. Svenske Qx.se og Qruiser.se, danske Boyfriend.dk og den engelske siden Gaydar.co.uk var de mest populære.

“Homomiljøet” som emisk begrep

”Homomiljøet” var et begrep som kom på banen relativt tidlig i feltarbeidet. Selv forsøkte jeg å ikke legge spesielle betydninger i begrepet, men merket fort at det vekket en del konnotasjoner og reaksjoner, både positive og negative, hos dem jeg studerte. Det ble derfor viktig for meg å finne ut hva informantene selv la i begrepet ”homomiljøet”, hva de mente homomiljøet i Oslo bestod av og hvilke metaforer de benyttet for å beskrive det. I denne sammenhengen er det fruktbart å trekke inn antropologen Marvin Harris og hans bruk av det lingvistikkinspirerte skillet mellom emiske og etiske perspektiver innen forskningen. Harris er inspirert av antropologen Kenneth Pike, som introduserte begrepene *emisk* og *etisk* allerede i 1967 (Harris 1980: 32ff) Det etiske perspektivet dreier seg i denne sammenhengen om forskerens blikk og analyse av dem han eller hun studerer, mens det emiske perspektivet handler om hvordan de som blir studert oppfatter og finner mening i verden rundt seg. Det er imidlertid viktig å påpeke at det er en stor utfordring for antropologen å presentere informantenes emiske blikk på verden, men at dette bør etterstrebes i størst mulig grad gjennom analyse av detaljert og dyptgående empirisk materiale.

⁵ Den første norske homofestivalen ble arrangert i 1982 under navnet *Homodagene*. *Skeive dager* ble for første gang

Når informantene selv skulle beskrive hva de forsto med og la i begrepet ”homomiljøet”, ble jeg slått av at ”homomiljøet” både som begrep og fysisk kontekst var gjenstand for en rekke ulike tolkninger og forståelser. En av informantene, Jostein, gjorde meg tidlig i feltarbeidet oppmerksom på at jeg burde være forsiktig med å definere ”homomiljøet” som et avgrenset felt, både når jeg snakket med folk og i det videre arbeidet med oppgaven. Ellers ville jeg stå i fare for å legge ord i munnen på dem jeg studerte, fremholdt han. Jeg har derfor valgt å la informantenes egne forklaringer og definisjoner tale for seg og fokusere på hva informantene selv legger i ”homomiljøet”.

Kai, en annen av informantene, gir uttrykk for blandede følelser overfor det han kaller ”homomiljøet”. På den ene siden legger han vekt på positive aspekter, som for eksempel at det er enklere å snakke med andre homofile når man selv er homofil. Han forstår derfor hvorfor homofile søker sammen, noe han selv gjorde i den perioden hvor han kom i kontakt med et homofilt miljø for første gang. Etter å ha vært en del av miljøet i noen år, i Oslo og byen hvor han tidligere studerte, har Kai blitt mer kritisk. I dag mener han at seksuell orientering har liten betydning for vennskap og påpeker at det homofile menn som oftest har til felles er å feste og gå ut, noe han selv ikke ønsker å være en del av.

Kais syn på homomiljøet hadde fellestrekk med flere av de andre informantenes syn på det å bli sosialisert inn i en kontekst som først og fremst er basert på seksuell orientering. Dette kan illustreres med et utdrag fra feltnotatene:

I dag var jeg på kino med ni ukjente homser og lesber som jeg traff gjennom nettstedet Gaysir. Etter filmen gikk noen av jentene hjem, mens resten av oss ble enige om å sette oss på Elsker for å prate litt. Til å begynne med var stemningen ganske spent. Ikke så rart kanskje, med tanke på at vi ikke kjente hverandre fra før. Etter hvert kom imidlertid folk litt på glid, og jeg fikk en del interessant informasjon om både det å være homse og om selve homsemiljøet. Et par av gutta i slutten av 20-årene, Stig og Henning, la veldig stor vekt på at de ikke så ofte frekventerte homsestedene i byen, og at de heller ikke så poenget med å omgås folk bare fordi de hadde samme seksuelle orientering. Disse gutta var engasjert i samfunn og politikk og var under eller ferdig med høyere utdanning innen samfunnsvitenskaplige fag.

De la vekt på at felles interesser for fag og politikk var viktigere for hvem de tilbrakte tid med enn hvorvidt de var homofile eller heterofile. Disse to var også de som var vanskeligst å få i prat mens vi var på Elsker. Likevel ble de sittende til de hadde drukket to øl hver, så de må jo ha hatt det litt koselig i alle fall. Etterpå dro Stig og Henning av gårde til en brun pub for å være for seg selv og snakke fag.

I likhet med Kai, er også Stig og Henning lite opptatt av å tilbringe tid i det homofile miljøet og omgås heller andre som er politisk aktive. Henning gjorde også et poeng av dette under en samtale jeg hadde med han: - Hvorfor skal vi tilbringe tid med andre homofile om vi ikke har noe til felles? Stig og Henning var i så måte ikke nødvendigvis negative til homomiljøet, men vektla at de sjelden delte interesser med andre som oppholdt seg i det homofile miljøet. Marianne Gullestad er opptatt av likhet i den norske og skandinaviske kulturen, og hvordan fokuset på likhet henger nært sammen med en idé om likeverd. Ifølge Gullestad handler likhet om at man føler at man passer sammen ved at man har noe til felles (Gullestad 1989: 116ff). Stig og Henning opplever på sin side at de verken passer inn i homomiljøet eller sammen med andre homofile, og at deres interesser og prioriteringer gjør dem altfor forskjellige fra andre homofile de møter.

Også andre informanter følte liten tilhørighet til homomiljøet, men av helt andre årsaker enn Kai, Stig og Henning. Leif mener følgende om det homofile miljøet i Oslo:

- Jeg føler at jeg er en outsider, fordi jeg ikke er den som drar på byen hver dag og knuller rundt og kjenner den og den. Min oppfatning er at homomiljøet [består av] grupperinger. Altså, du har "vestkantgjengen" som er vestkanthomsene, som føler at de er for gode for alle. Og de ser man hvis man en sjelden gang er ute på Naken eller Stratos. Du ser noen som du har sett på Gaysir, og så ser du noen som du har sett på alle de andre utestedene, alle de andre gangene du har vært der. Gjengangere som alltid gjør de samme tingene, og det er det jeg definerer som homomiljøet i Oslo. [...] Jeg er ikke helt hjemme i det, føler jeg. Hva andre ville sagt om det, det vet jeg ikke, men jeg personlig ser ikke på meg selv som en *sånn* homo.

For Leif har begrepet "homomiljøet" et negativt innhold, og han forbinder det først og fremst med uteliv, festing og tilfeldig sex. Det er et miljø han ikke føler seg hjemme i. Leifs oppfatning av hva som utgjør homomiljøet, deles i stor grad av Albert. Albert er tydelig på at for han omfatter "homomiljøet" kun utesteder. Albert innbefatter dermed ikke organisasjoner eller andre tilbud for homofile i Oslo. Selv besøker ikke Albert homofile utesteder så ofte, men han besøker av og til steder som Elsker og Naken sammen med venner og regner seg

derfor delvis som en del av homomiljøet. Han understreker imidlertid at han ikke er like mye del av miljøet som homofile som til stadighet oppsøker slike steder. Han ga til kjenne en noe mer positiv oppfatning av homomiljøet enn Leif og tok i mindre grad avstand fra det. Det var imidlertid også andre informanter som, i likhet med Leif, hadde sterkt negative meninger om homomiljøet. Bent hadde følgende å si om homomiljøet:

- Homsemiljøet i Oslo deler jeg inn i to. Det jeg direkte tenker på med homsemiljøet, er det der fjolleriet, som jeg har snakket til deg om før. Det er utrolig vanskelig å sette folk i bås, men de er der. De man ser på Gay Army for eksempel. De som er helt der! Helt sånn! [Han lysner stemmen, mens han knekker i håndleddet]. Og som jeg føler er sånne intrigemestere, og mer kvinnelige enn hva kvinner ellers er, i femininitet. Og bråker utrolig seg i mellom om oppmerksomhet, og er divaer. De skal synes og høres hele tiden, og det mener jeg sjøl at er en negativ pust mot oss andre som er mer normale da, hvis jeg kan kalle det det. Vi som ikke gjør så mye ut av oss hele tiden. Og mot de som etter hvert skal vite hva homser er for noe, og etter hvert skal bygge opp en aksept.

Bent er svært tydelig i sin inndeling av homomiljøet i to, de feminine og de ”normale”, hvor de feminine utgjør kjernen i det han anser som homomiljøet. Bent trekker dermed homomiljøet inn i en diskusjon om maskulinitet. Han deler miljøet inn etter grad av maskulinitet og femininitet, og påpeker hvordan feminine homofile har en negativ innvirkning på gutter som er mer ”normale” i kraft av å være mer maskuline. Bent tilskriver de feminine homsene utelukkende negative egenskaper, og mener de gir et negativt rykte og uriktig bilde utad av hvordan unge homofile egentlig er.

Blant informantene fantes det imidlertid ikke bare negative tanker og forestillinger om homomiljøet. Flere av informantene mente homomiljøet var et positivt element, som for mange unge homofile bidro med både trygghet og en følelse av fellesskap. Arvid omtaler homomiljøet på denne måten:

- For meg er homomiljøet et fullstendig konstruert miljø, men samtidig et uhyre nødvendig miljø, fordi nå er det jo engang sånn at det faktisk den dag i dag er mange som er i mot homofili, ikke sant! At folk skal få lov til å leve ut den kjærligheten. [...] Helt konkret er homomiljøet utesteder, Fjellgruppa, Homoversitas, LLH, det er alle organisasjoner. Alt er jo homomiljøet, tenker jeg. På alle arenaer der homser har organisert seg, eller samles i flokk, for å si det sånn [Ler], så er det et homomiljø!

Arvid uttrykker her at på tross av at homomiljøet er et konstruert og dermed et kunstig miljø, har det likevel en sentral betydning for mange unge homofile. For Arvid representerer homomiljøet frihet og mulighet til å leve ut følelser og begjær til en av samme kjønn. Arvid har en svært vid definisjon av homomiljøet, som for han består av alle de tilbud som eksisterer for og i regi av homofile. Arvids tanker og ideer kan sammenlignes med hva Jens mener om homomiljøet:

- Jeg tenker på en måte på homsemiljøet som en stor familie. Det er på en måte en trygghetsarena, et slags rom hvor vi kan få lov til å spille ut våre sider. Du møter likesinnede, men det blir litt lite, for det er jo en minoritet egentlig. Og alle tar ikke del i homsemiljøet, det er viktig å presisere, tror jeg. For det er veldig mange homser i Oslo og i Norge generelt, men det er ikke alle som er en del av det miljøet, som ikke ønsker å være del av det heller, av ulike grunner. Så jeg tror nok homsemiljøet er ganske lite i forhold til mengden homser som faktisk beveger seg rundt i byene og overalt. [...] Homsemiljøet er alt det vi har av tilbud egentlig, som er med på å ivareta våre interesser. Det blir som et sånt studentmiljø, der studentene kan velge ulike undergrupper ut i fra interesser. [...] Og selv om jeg er hundre prosent meg selv på jobb og i sånne sammenhenger, så er det jo ikke uten grunn at jeg reiser på tur med Foreningen, drikker øl med homser på 17. mai, går ut på utesteder der jeg møter homofile, ligger på Huk sammen med homofile. Og etter hvert så blir det til at du omgås de folkene, og det er jo ikke bare enkelt heller. Fordi du skal være kjæreste med en gutt, og du skal være venn med en gutt, og du skal ha interesser... altså, du skal gjøre alt med en gutt!

På et metaforisk plan benytter Jens familien som bilde på hvilken betydning homomiljøet har for ham, og fremhever, i likhet med Arvid, fellesskap, trygghet og muligheten til å være seg selv som viktige aspekter. Som Arvid, opererer Jens med en vid definisjon av begrepet ”homomiljøet”, og legger vekt på at begrepet ikke bare rommer utesteder og uteliv, men alle de tilbud som bidrar til å ivareta homofiles interesser. I denne sammenhengen understreker imidlertid Jens et viktig poeng; at homomiljøet i stor grad er en minoritet i minoriteten, at det er langt fra alle homofile som er en del av et homofilt miljø, og at mange heller ikke ønsker det. Personlig velger Jens bevisst å oppsøke steder hvor han kan omgås homofile. På tross av at han har en positiv innstilling til homomiljøet, trekker Jens frem en faktor som kan gjøre det å forholde seg til det homofile miljøet mer problematisk, nemlig at det for en homofil mann som er tilknyttet et homofilt miljø, i prinsippet er de samme personene som danner basen for venner, kjærester og noen å dele sine interesser med. For Jens og flere av

de andre informantene kan dette bidra til å skape blandede følelser med hensyn til det å være en del av et homofilt fellesskap.

Et viktig fellestrekk er at alle informantene inkluderer barer og utesteder, mens et fåtall mener at disse stedene utgjør hele homomiljøet. En viktig forskjell synes å være at de som har snevre definisjoner av homomiljøet, tenderer til å forbinde det med negative ting, og stiller seg selv helt eller delvis på utsiden. De som operer med videre definisjoner ser derimot ut til å vurdere homomiljøet mer positivt. Flere av informantene, som Kai og Jens, gir også uttrykk for ambivalente følelser knyttet til homomiljøet. Selv opererte jeg, i likhet med Arvid, med en vid definisjon av homomiljøet som innbefattet alle de tilbud og arenaer som finnes for homofile, inkludert det virtuelle homomiljøet på internett. Min definisjon utvidet seg dessuten stadig underveis i feltarbeidet, etter hvert som jeg stadig lærte mer om felten jeg studerte.

Metodiske aspekter og utfordringer

Siden min kjennskap til Oslos homofile arenaer i utgangspunktet var nokså begrenset, ble løsningen å gå gjennom ulike organisasjoner og foreninger for å bli kjent med folk. Jeg ble tatt godt i mot av både SKOA, og av SF som i løpet av mitt feltarbeid skulle bli den nye ”homoorganisasjonen” ved Universitetet i Oslo. Disse kontaktene førte til at snøballen begynte å rulle. De jeg ble kjent med ba meg med på fester og vorspiel, eller ut på kafé, hvor jeg møtte deres venner og bekjente.

Deltagende observasjon og øvrig innsamlet data

Av metodiske grep som er benyttet under feltarbeidet, har deltagende observasjon uten tvil vært hovedmetoden. Feltarbeidet ble i stor grad gjennomført i tråd med Cato Wadels beskrivelse av feltarbeid som en runddans mellom teori, data og metode (1991). Ifølge Frøystad er en av ulempene med feltarbeid i en by at deltakende observasjon ofte er vanskelig å gjennomføre (Frøystad 2003: 48). Siden samtlige informanter var opptatt med jobb eller studier på dagtid, måtte mesteparten av feltarbeidet og den deltagende observasjonen gjennomføres på ettermiddager og kveldstid. På formiddagene utforsket jeg

derfor det virtuelle homomiljøet på internett. Gjennom min oppsøkende virksomhet på ulike nettstedet som Gaysir.no, Eros.no og Blikk.no, har jeg lært enormt mye om hvilke tilbud som faktisk finnes for homofile i Oslo. Jeg har også hatt muligheten til å holde meg oppdatert om arrangementer, seminarer, fester og andre tilbud gjennom hele feltarbeidet. Som Ivar, en av informantene mine, sa det: ”Du har alltid full oversikt over alt som skjer i homoseverdenen du, Maria, jeg skjønner ikke hvordan du får det til!”. Jeg brukte godt over fem hundre timer på i løpet av feltarbeidet på ulike nettsteder for homofile på internett, og har hatt stor nytte av denne typen deltagende observasjon. I denne prosessen var Gaysir.no særlig viktig, ved at jeg kunne følge med på nyheter og diskusjoner om sentrale temaer, samt opprettholde kontakt med en del av mine informanter via en vanlig brukerprofil. I tillegg fulgte jeg med på homorelaterte saker på nettsidene til de største avisene i landet, og kjøpte regelmessig Blikk, et månedlig magasin for homofile og lesbiske i Norge.

Siden en betydelig del av den deltagende observasjonen foregikk på barer og utesteder for homofile, i tillegg til vorspiel hjemme hos informanter, var alkohol ofte en naturlig ingrediens. For meg som forsker var det viktig å tenke nøye gjennom hvordan jeg skulle forholde meg til hva informantene mine sa og gjorde under påvirkning av alkohol. Jeg drakk også selv alkohol ute i felten sammen med informantene, om enn i begrenset omfang, både for hyggens skyld og fordi jeg antok det kunne bli oppfattet som merkelig dersom jeg aldri drakk alkohol ved festlige anledninger. Jeg har vært på det faktum at folk kan gjøre og si ting i alkoholpåvirket tilstand som de ikke kan eller vil stå inne for i etterkant. Når det gjelder berusede informanter, har jeg brukt skjønn i forhold til ting som har blitt sagt og gjort, og valgt å utelate enkelte ting som har blitt sagt i tydelig beruset tilstand eller som hemmelige betroelser (dette gjelder ting som har blitt sagt både i edru og beruset tilstand). Ingen av informantene var synlig påvirket av alkohol under intervjuene.

Jeg gjennomførte i alt sytten intervjuer, hvorav fjorten var med vanlige informanter og tre med fagpersoner. Informantene kom jeg i hovedsak i kontakt med via snøballmetoden, med unntak av et par stykker som jeg fikk kjennskap til gjennom min veileder og hans nettverk. Intervjuene med fagpersonene gjennomførte jeg først og fremst for å få større innsikt i ulike sider ved homofile menns seksualitet, og jeg valgte en ustrukturert intervjuform hvor de kunne snakke mest mulig fritt. Av de andre intervjuene var tolv semistrukturerte intervjuer gjennomført under fire øyne, ett av intervjuene var en mer uformell samtale på kafé med to

av informantene, mens det siste intervjuet var et fokusgruppeintervju med fire informanter. Med unntak av den uformelle samtalen på kafé, og tre intervjuer som ble gjennomført på informantenes arbeidsplass, foregikk intervjuene enten hjemme hos informantene eller på et seminarrom på Universitetet i Oslo. Intervjuene varte i gjennomsnitt 3 timer. Under samtlige intervjuer benyttet jeg diktafon etter informert samtykke fra informantene.

Jeg utarbeidet også en spørreundersøkelse som et supplement til øvrig datainnsamling. Undersøkelsen ble distribuert på internett ved hjelp av kontakter hos SKOA, SF og Nettverk for homoforskning, samt via min profil og enkelte temagrupper på Gaysir.no. Nettundersøkelsen ble på flere av informantenes initiativ også videresendt til venner og kjente på private mailadresser. Selve nettundersøkelsen løp ut 2006, og ved utgangen av året hadde 150 tatt seg tid til å svare. På tross av at jeg i oppgaven ikke refererer direkte til observasjoner og samtaler fra det virtuelle homomiljøet, har både nettundersøkelsen og den deltagende observasjonen på internett hatt stor betydning for min egen sosialisering inn i miljøet. Feltarbeidet på internett har gitt meg verdifull innsikt i hva homomiljøet rommer av tilbud og arenaer, og hvordan unge homofile skaper og opprettholder kontakt.

Roller i felten

Når det gjelder roller i felten, var jeg i løpet av feltarbeidet innom alt fra ”antropologen”, ”forskeren”, ”hobbypsykologen”, ”styremedlemmet” til ”potensiell sexpartner”, men først og fremst var rollen som venninne for mine informanter den mest fremtredende. Flere av informantene kom jeg såpass nær innpå at gjennomføringen av et formelt intervju virket unaturlig og malplassert. I stedet fikk jeg ta del i livene og tankene deres på andre måter, gjennom fortrolige samtaler, møter med familien og nære venner, og det å tilbringe tid sammen. Med andre informanter utviklet det seg vennskap og nærere relasjoner først i etterkant av intervjuene, mens det var en liten gruppe informanter jeg kun hadde kontakt med i forbindelse med intervjuene eller hadde upersonlige og kortvarige relasjoner til, det Hannerz kaller ”trafikk- relasjoner” (Hannerz 1980).

Med hensyn til min(e) rolle(r) i felten har det at jeg er heterofil og kvinne utvilsomt påvirket feltarbeidssituasjonen, både på godt og vondt. På den ene siden kan jeg ha gått glipp av vesentlige ting i felten, men på den annen side har jeg i kraft av å være heterofil muligens

observert fenomener som homofile og lesbiske selv tar for gitt. Spesielt i begynnelsen av feltarbeidet var følelsen av å være en inntrenger til tider veldig sterk. Dette kom tydeligst frem i situasjoner hvor det var både lesbiske og homofile til stede. Hvordan skulle jeg presentere meg? Hva skulle jeg legge vekt på i forhold til faglig bakgrunn og egen seksuelle orientering? Den amerikanske antropologen Moshe Shokeid opplevde lignende problemer under sitt feltarbeid, som heterofil mann i en synagoge for homofile i New York (Shokeid 1995) Shokeid kunne imidlertid benytte seg av sin jødiske bakgrunn og sin kjennskap til jødiske ritualer og skikker. I likhet med Shokeid kjente også jeg til mange av de kulturelle kodene som gjaldt for mitt felt, da fortrinnsvis på barer og utesteder.

Jeg var veldig opptatt av at folk skulle vite hvem jeg var og ikke delta på falske premisser. Som regel presenterte jeg meg som masterstudent som holdt på med et prosjekt i sosialantropologi, og nevnte gjerne i forbifarten at jeg ikke kjente homofile miljøer og arenaer i Oslo særlig godt siden jeg selv var heterofil. Nesten uten unntak opplevde jeg at folk ble mer opptatt av legningen min av prosjektet, og jeg fikk mange spørsmål og reaksjoner, både positive og negative. Min selvpresentasjon var dermed et element som stadig måtte opp til forhandling gjennom mesteparten av feltarbeidet (se Andersen 2007).

I samtaler om temaet seksuell orientering, både med informantene og på internett, ble jeg gjort oppmerksom på at bruken av begrepet ”homofil” om en mann som har sex med andre menn ikke var uproblematisk, men hele tiden under forhandling. Informantene gjorde meg kjent med at det er stor variasjon i forhold til hvilke begreper og kategorier menn som vanligvis omtales som ”homofile” bruker om seg selv, og hva informantene selv la i begreper som ”homofil” eller ”skeiv”. Ikke alle jeg kom i kontakt med i miljøet definerte seg som homofile, noe jeg har forsøkt å ta hensyn til i oppgaven. Men selv om ikke alle informantene benyttet termen ”homofil” om seg selv, var det et klart flertall av dem som gjorde det. Ettersom alle informantene var seksuelt og/eller emosjonelt tiltrukket av andre menn, har jeg valgt å bruke kategorien homofil som en samlebetegnelse for mine informanter.

Det at jeg er kvinne har mest sannsynlig hatt stor innvirkning på både samtaler og samhandling i felten. Flere av informantene ga uttrykk for at de satte pris på at jeg var kvinne, og at jeg mest sannsynlig ville hatt problemer med å gjennomføre en lignende studie

i det homofile miljøet som heterofil mann. Informantene var svært åpne overfor meg både som forsker og privatperson, og for flere av informantene inntok jeg en rolle som en slags sjelesørger ved at jeg lyttet til deres historier og opptrådte støttende i rollen som en de kunne betro seg til. Jeg fikk inntrykk av at de aller fleste satte pris på meg som samtalepartner, på samme måte som jeg satte pris på dem.

At jeg i tillegg til å være kvinne også er på samme alder som informantene, hadde nok også en relativt stor innflytelse på feltarbeidet. I utgangspunktet var jeg åpen for å komme i kontakt med homofile menn i alle aldre, men det skulle bli unge homofile menn mellom 18 og 35 år som ”valgte” meg, og ønsket å bidra med de data som denne avhandlingen bygger på. Majoriteten av informantene kan sies å tilhøre middelklassen, da de hadde fullført, holdt på med, eller var i ferd med å påbegynne høyere utdanning. I tillegg fikk jeg også god kontakt med flere unge lesbiske jenter, men på grunn av valg av tema og mangel på tid og ressurser, måtte jeg rett og slett velge bort disse informantene, noe som til tider var frustrerende. På arrangementer i regi av SKOA, kom jeg dessuten i kontakt med homofil ungdom helt ned i 13-års alder. Jeg valgte å ikke inkludere disse ungdommene i undersøkelsen. Dette fordi jeg anså det som problematisk å gjennomføre forskning på et så sensitivt tema med personer som er under den seksuelle lavalder og som per definisjon er for unge til å ta avgjørelsen om hvorvidt de ønsker å delta i et forskningsprosjekt, samt å forstå følgene av en eventuell deltagelse. Jeg konsentrerte meg derfor om gutter og menn som var over myndighetsalderen.

Anonymisering har vært svært viktig gjennom hele masterprosjektet, og alle navn som er benyttet i oppgaven er pseudonymer. For å sikre anonymiteten, har jeg i noen tilfeller vært nødt til å dele opp noen av informantene i flere personer, som følge av at homomiljøet er relativt lite og gjennomsiktig, noe et flertall av informantene påpekte. Oppgaven er basert på kontakt, samhandling, samtaler og intervjuer med et sted mellom tretti og femti informanter, som igjen utgjør en relativt liten del av det homofile miljøet i Oslo. Et spørsmål i denne sammenhengen blir da hvor representativ denne avhandling blir for majoriteten av unge homofile mellom 18 og 35 år? I denne forbindelse vil jeg anta at et fåtall unge homofile vil kunne kjenne seg igjen i absolutt alt som skrives i denne avhandlingen, men forhåpentligvis vil mange unge homofile kunne kjenne seg igjen i noe.

Helt til slutt vil jeg poengtere at hvis informantene skulle fremstå som sexfikserte, så er det fordi at det var nettopp sex jeg som forsker har vært opptatt av, og som derfor har styrt mitt utvalg av sitater og episoder i denne oppgaven. Oppgaven er min egen tolkning av hva jeg selv har sett, hørt, opplevd og blitt fortalt i løpet av feltarbeidet, så eventuelle feil eller mangler tar jeg helt og holdent på min kappe.

3. Å komme inn i “homomiljøet”

Da jeg var 23 år, kom jeg ut av skapet. Den ”komme ut av skapet” [frasen] er helt latterlig, for jeg kom til en selverkjennelse egentlig. Jeg bruker jo ”komme ut av skapet” selv, men jeg liker den ikke, og jeg tror ikke ungdommer bruker det like mye i dag. Helt latterlig, som om man har gjemt seg i skapet hele livet. Jeg har vært meg selv hele livet jeg, så det er mer verden som har åpnet seg for meg. (Arvid).

Komme-ut problematikk har vært et sentralt tema i forskning om homofile, blant annet i studier av identitet, hiv og sikrere sex (Jordheim Larsen 2003, Pedersen og Kristiansen 2003, Middelthon 2001). I mitt eget prosjekt, som går på unge homofile menns seksualmoral, anser jeg ikke komme-ut tematikken som den mest sentrale. Selv om komme-ut historien og de problemene som mange homofile menn opplever i forhold til det å komme ut som homofil, har sentral betydning for mange, mener jeg at andre aspekter gir mer informasjon om hvilke seksuelle normer og verdier som gjør seg gjeldende blant informantene. I stedet for en mer tradisjonell vinkling ønsker jeg i dette kapittelet å se nærmere på det man kan kalle en ”komme-inn tematikk”. Jeg skal se nærmere på unge homofile menns møte med homomiljøet i Oslo og hvordan dette kan være med på å påvirke og forme deres verdier, holdninger og moral knyttet til seksualitet. I denne sammenhengen er det viktig å påpeke at mange av informantene ofte bruker begrepet ”å komme ut” eller ”å komme ut av skapet” om det jeg har valgt å kalle komme-inn prosessen, slik som Arvid i utsagnet ovenfor.

Resosialisering

For mange av informantene var det å få innpass i det homofile miljøet i Oslo en spennende og følelsesladet periode. For hva skjer egentlig når et individ begynner å identifisere seg med en helt ny gruppe og dermed også helt eller delvis endrer sin oppfatning av virkeligheten de lever i? En samtale jeg var vitne til i felten kan illustrere nettopp dette. Jeg satt på et populært utested for studenter i Oslo, da en ganske høylydt og intens diskusjon fant sted mellom to av mine informanter:

- Jeg kom ut som 22åring, og skulle så absolutt ønske at jeg hadde kommet ut tidligere, utbryter Robert, før han tar en stor slurk av halvliteren sin. - Nå er jeg tjuefem år, og føler at jeg har erfart altfor lite i forhold til alderen min, fortsetter han. Han blir avbrutt av Vebjørn som sitter tvers over bordet. - Jeg syns du skal være glad for at du ikke kom ut før jeg, sier Vebjørn, mens han balanserer på barkrakken med en halvliter på det ene kneet. - Å komme ut som homofil i Oslo som 16-åring, slik jeg gjorde, er ikke nødvendigvis særlig bra. - Men du hadde jo i det minste muligheten da, bryter Robert inn, mens han lener seg over bordet, nærmere Vebjørn. - I [den bygda] hvor jeg kommer fra fins det jo ikke noe homosemiljø, så jeg hadde jo ikke muligheten en gang! - Men det er jo så utrolig mye negativt med homosemiljøet i Oslo som ikke er bra for unge gutter. Jeg så ganske så mye dritt i homosemiljøet når jeg kom ut som 16åring, fortsetter Vebjørn engasjert. - Og unge, usikre homoser som kommer flyttende inn til Oslo kan lett bli påvirket av miljøet og rote seg bort i sex, dop og det som verre er. Selv er jeg så utrolig glad for at jeg er fra Oslo, sånn at jeg hadde venner og familie og et trygt nettverk rundt meg når jeg kom ut. Det tror jeg gjorde ting mye lettere for meg enn det er for de unge guttene som er langt hjemmefra uten støtte fra familie og venner, det at jeg hadde et alternativ til utelivet.

Denne samtalen uttrykker flere typiske problemstillinger unge homofile møter i forbindelse med å komme i kontakt med et homofilt miljø. Robert forteller at han kom ut som homofil relativt sent og gir uttrykk for at dette henger sammen med at han er fra ei lita bygd på Vestlandet. Han hadde ikke de samme mulighetene for kontakt med noe homofilt miljø før han flyttet fra bygda og til en større by med et etablert homomiljø. Vebjørn, på sin side, anser det å komme ut tidlig som homofil, og dermed også å komme inn i homomiljøet i Oslo, som noe negativt. Han legger vekt på at det foregår mye i det homofile miljøet som ikke nødvendigvis er bra for unge homofile gutter å ta del i, blant annet tilfeldig sex og narkotikabruk.

I denne sammenhengen er resosialisering et nyttig begrep. I boka *Den samfundsskapede virkelighet* (Berger og Luckmann 1990) finner vi en interessant fremstilling av nettopp hvordan resosialisering av individer inn i en ny type virkelighet fungerer som en slags endringsprosess. Berger og Luckmann trekker frem religiøs omvendelse som prototypen på resosialisering. På samme måte som Berger og Luckmann mener at religiøs omvendelse fører til en reorientering hos individet knyttet til dets plass i verden, og dermed også en resosialisering, mener jeg at det å komme til en erkjennelse at man har en annerledes seksuell orientering, på mange måter bidrar til resosialisering av de unge homofile. Denne resosialiseringen skjer først og fremst gjennom kontakt med og sosialisering inn i homofile

miljøer og arenaer. Berger og Luckmann vektlegger at en vellykket resosialisering må baseres på sosiale og begrepsmessige forutsetninger. Den viktigste sosiale forutsetningen er tilgangen til det de kaller en *sannsynlighetsstruktur*, i betydningen en sosial basis hvor resosialiseringen kan finne sted. Berger og Luckmann skriver: ”Denne sannsynlighetsstruktur formidles til individet ved hjelp av signifikante andre, med hvem han må etablere en sterk affektiv identifisering. Ingen radikal omforming af den subjektive virkelighet (der naturligvis omfatter identiteten), er mulig uten denne identifisering (...)” (Berger og Luckmann 1990:182).

I sammenheng med den religiøse omvendelsen av et individ, er det, det religiøse fellesskapet som bidrar med denne sannsynlighetsstrukturen til den nye virkeligheten som den nyomvendte forholder seg til. *Signifikante andre* er personer som fungerer som en slags ”primus motor” for resosialiseringsprosessen, ved at de formidler den gjeldende sannsynlighetsstruktur for det miljøet en person skal resosialiseres inn i, blant annet gjennom språk og samhandling. *Sannsynlighetsstrukturen*, på sin side, består av den kultur og de normer, regler, koder og samhandlingsformer som utgjør fundamentet for en persons nye livsverden.

Hva så med den unge homofile mannen som skal resosialiseres inn i en ny homofil virkelighet? Samtalen mellom Robert og Vebjørn viser at det er delte meninger blant informantene om homomiljøet og det å bli sosialisert inn i et homofilt fellesskap. Samtalen synliggjør at homomiljøet kan defineres i svært negativ retning. Det er interessant å se nærmere på hvordan resosialisering i homomiljøet foregår når ”det homofile fellesskapet” og dets sannsynlighetsstruktur er negativt definert av både samfunnet og av mange homofile. En anekdote fra informanten Sveinung illustrerer hva som kan skje når gruppa man skal identifisere seg med har en negativ sannsynlighetsstruktur:

- Jeg husker første gang jeg var på et arrangement i regi av LLH, mimrer Sveinung mens han smiler og rister oppgitt på hodet. - Plutselig begynte Viggo, en av deltakerne, å blø akutt neseblod, og jeg husker at jeg var helt sikker på at han hadde hiv. Det var mitt første ”sjokkerende” møte med organiserte homofile, påpeker han lattermildt. - Du kan jo si at jeg har lært ett og annet siden det!

I Sveinungs lille anekdote kommer det tydelig til frem hvordan homofile kan defineres negativt, også av homofile selv. Sveinung gir uttrykk for den frykten han opplevde i forhold til hiv da han først kom i kontakt med et homofilt miljø i Oslo, og hvordan denne frykten var et resultat av manglende kunnskap om både homofile og hiv. Han virker både oppgitt og lattermild når han forteller om sin egen reaksjon på den homofile nesebløderen og vektlegger at han siden denne hendelsen har ervervet seg mer kunnskap og at han i dag tenker helt annerledes om både homofile og hiv. I så måte innledet Sveinungs kontakt med det homofile miljøet en slags læringsprosess, som han selv betrakter som viktig og betydningsfull. Men Sveinung beskriver også denne episoden som en sjokkerende opplevelse, hvor han ble konfrontert med sine egne fordommer. Sveinungs historie kan sammenlignes med en opplevelse Ivar hadde på slutten av barneskolen:

- Av og til pleide vi å overnatte hos dem [søstera og mannen hennes] i helgene for å få litt avveksling [fra hjemme] Så satt vi og så på et eller annet tv program hvor det var to menn som kysset, og da sa mannen til søstera mi at ”æsj, så ekkelt!” eller noe sånt. Og jeg satt og så ned i gulvet, og sa ingen ting. Det er jo liksom sånne ting som de andre slenger ut som de liksom ikke tenker på, men som du...[ser trist ned i bordet].

Ivar gir uttrykk for at denne hendelsen såret han. Slike bemerkninger, som folk gjerne kan slenge ut av seg uten at det nødvendigvis betyr noe, kan oppleves som krenkende for den som tror eller vet at han er homofil. Over ti år senere er dette en hendelse Ivar har friskt i minne, og det er tydelig at den har hatt stor påvirkning. Den franske idéhistorikeren Didier Eribons bok *Insult and the Making of the Gay Self* kaster lys over hvordan denne typen situasjoner påvirker selvbildet til unge homofile. Eribon starter sin bok med utsagnet ”I begynnelsen var krenkelsen...”⁶, og teoretiserer rundt det han kaller *krenkelser*. Krenkelser, i form av negative holdninger og forventninger til homofile og homofile miljøer, er ifølge Eribon, innskrevet og internalisert hos homofile fra barndommen av, som følge av blant annet slengbemerkinger, vitser og homofobe utsagn som den homofile har hørt opp igjennom oppveksten (Eribon 2004). Eribon hevder at selve krenkelsen er en viktig komponent i dannelsen av en homofil subjektivitet. Eribon er spesielt opptatt av skam, og hvordan skam har en grunnleggende betydning for utviklingen av en homofil identitet (ibid

⁶ Egen oversettelse.

2004) Slike internaliserte krenkelses er med på å skape og opprettholde en følelse av skam hos den homofile, noe som kan gjøre prosessen knyttet til resosialisering vanskelig, slik vi så i Sveinungs fortelling om den homofile nesebløderen.

Det første møtet

Et av de temaene jeg fokuserte mye på under feltarbeidet, var informantenes første møte med det homofile miljøet i Oslo. Historiene var mange og varierte, ofte preget av mye latter, men også alvor. Under følger historiene til noen av informantene.

Toms komme-inn erfaring

Tom, en av mine yngste informanter, hadde nylig begynt å orientere seg i forhold til det homofile miljøet, og jeg var så heldig å få følge komme-inn prosessen hans gjennom store deler av feltarbeidet. Tom kom for første gang i kontakt med et homofilt miljø på internett, på nettstedet Gaysir, et halvt års tid før vi møttes. På denne tiden bodde Tom en kortere periode på et lite tettsted et stykke utenfor Oslo. Tom hadde kort tid i forveien flyttet til Norge fra utlandet og kjente ingen på tettstedet, noe som gjorde at han kjedet seg mye. Gaysir ble dermed en viktig inngangsport til det homofile miljøet for Tom, frem til han flyttet til Oslo. En ettermiddag på kafé hadde Tom og jeg følgende samtale:

- Er det på gaysir du har møtt flesteparten av gutta du har kontakt med nå?, spør jeg før jeg slurper i meg deler av glasset med eplejus som står på bordet.
 - Ja, nikker Tom bekræftende. - Fordi hvis jeg for eksempel er på Naken eller London, syns jeg at de fleste som tar kontakt med meg kun virker interessert i å ha meg i senga. Og som jeg har sagt til Kurt [en felles bekjent], er det nok veldig bra å være utenlandsk i Norge, men samtidig føler jeg meg så brukt, bemerker han oppgitt, før han fortsetter: - Jeg er veldig lei av sex, og hvorfor det? De fleste som har vært med meg har bare brukt meg. - Føler du at det bare er sexen de er interessert i?, spør jeg interessert. - Ja! Så jeg har ikke så gode opplevelser med det, for jeg vet jo det at jeg er eksotisk, og da blir det sånn ” åh, han har jeg ikke hatt sex med!”, og at det liksom er en forskjell bare fordi jeg er utenlandsk. Han himler med øynene og trekker oppgitt på skuldrene. - Jeg er veldig sliten av sex, jeg er nok det, bemerker han litt trist.

Tom sier at dette er noe av grunnen til at han ikke vil gå ut på utesteder for homofile før han er gammel nok. Han fortsetter så å fortelle om en gutt han for tiden treffer, og at han syns ærlighet er en viktig forutsetning for å involvere seg med noen.

- For jeg har hatt min "horeperiode", og det vet han jeg treffer nå. Jeg ser på Tom med forundring, noe som resulterer i at han kaster seg inn i en lengre forklaring av begrepet. - Jeg mener det, "horeperiode". Siden jeg kom ut, har jeg vært med sikkert 30 eller 40 gutter, og det er en del. I begynnelsen var det bare så spennende fordi jeg hadde fantasert om det å ha sex med en gutt siden jeg kom i puberteten. For jeg visste nok at jeg var homo, men jeg ville ikke si "ja, jeg er det!". Tom rister på hodet. - Men du hadde aldri hatt sex med en gutt før det?, spør jeg interessert. - Nei, jeg hadde bare hatt sex med jenter, men var aldri interessert. Og når jeg kom til Norge var jeg helt alene, så jeg slapp meg selv litt løs. Jeg trodde det var helt fantastisk at jeg kunne ligge rundt, men jeg er egentlig glad for at jeg stoppa, for det kunne ha gått mye verre. - Men når du sier horeperiode, tenker du det selv?, undres jeg. - Ja! Jeg vet at jeg har vært en hore, jeg vet det, nikker Tom bekreftende før han drar hendene gjennom håret. - Men hva har andre sagt da?, spør jeg videre. - Det er det som er litt av problemet, konstaterer Tom. - Det er en av grunnene til at jeg har bestemt meg for ikke å dra på homsesteder på en stund. Han rister oppgitt på hodet og gyver løs på en lengre historie om en av guttene han har hatt en seksuell relasjon til, som i etterkant spredde rykter om at Tom var smittet av en seksuelt overførbart infeksjon, noe som førte til at Tom mistet kontakten med flere venner og bekjente. - Det blir så mye drama, så jeg bare gidder ikke!, bryter Tom ut mens han himler med øynene. - Jeg har faktisk hatt mye bedre erfaring med å være ute av miljøet, og treffe gutter som er ute av miljøet.

I denne casen kommer det tydelig frem at de forestillinger og tanker Tom har om seksualitet når han i begynnelsen tar kontakt med det homofile miljøet, ikke stemmer overens med den *sannsynlighetsstrukturen* som Tom møter i homomiljøet. I Toms tilfelle bidrar denne typen negativ sannsynlighetsstruktur til en holdnings- og handlingsendring i tilknytning til homomiljøet. Først og fremst ved at han bevisst velger å holde seg unna utesteder for homofile frem til han blir gammel nok til å komme inn, for å unngå de aspektene ved det homofile miljøet i Oslo som han syns er vanskelige. Tom fortalte også at han hadde et ikke-homofilt nettverk som han gikk ut sammen med på kafeer og utesteder. Dette betyr imidlertid ikke at Tom har til hensikt å holde seg unna alle typer homofile arenaer. Han bruker for eksempel internett og nettsteder for homofile flittig, for å etablere og opprettholde kontakt med andre homofile. Dette er en arena Tom i mye større grad føler seg komfortabel med, noe som antakelig har å gjøre med en større følelse av kontroll og trygghet i forhold til

hva slags kontakt han ønsker å ha med andre homofile. På nettsteder for homofile er det nok enklere for Tom å avvise uønskede seksuelle tilnærmelser. Internett som samhandlingsarena for homofile kan antas å gi Tom et tryggere og mer kontrollert forhold til det homofile miljøet, og en tryggere ramme å håndtere sin egen seksualitet innenfor.

For Tom og flere av de andre informantene var internett og nettsteder for homofile dessuten en viktig inngangsport og forutsetning for å komme inn i ikke-virtuelle miljøer. Den svenske samfunnsforskeren Ronny Tikkanen vektlegger betydningen av internett for unge homofile. Internett som arena kan, ifølge Tikkanen, gjøre komme-ut prosessen lettere ved at man kan komme i kontakt med likesinnede i en trygg setting, nemlig hjemme foran dataskjermen. Slik kontakt kan i sin tur gjøre komme-inn prosessen og overgangen til fysisk kontakt med homofile arenaer og andre homofile enklere. Tikkanen gjør det også klart at homofile møteplasser på internett ikke nødvendigvis bare dreier seg om sex, men har en stor verdi også sosialt ved at man ikke må bo i en by med tilbud for homofile for å være en del av et homoseksuelt fellesskap (Tikkanen 2003: 22ff).

Når det gjelder seksuell praksis, beskriver Tom seg som seksuelt promiskuøs under deler av sin komme-inn prosess. Etter hvert velger han imidlertid å holde seg unna det homofile miljøet på grunn av det han opplevde som et overdrevent fokus på sex, samt negative holdninger til homofile innvandrere. Toms seksuelle adferd kan sammenlignes med hva Kai hadde å fortelle om seksuelle erfaringer fra sin komme-inn prosess:

- Da jeg kom ut av skapet, handlet det mye om å gjøre ting som du ikke hadde fått gjort. Du måtte rett og slett gå gjennom visse ting før du faktisk kunne roe deg ned. For da var det sånn at ”endelig kan jeg ha sex med noen” [Ler]. I begynnelsen så blei det nok litt for mye på en gang. Det var ikke så veldig mange, men det var jo et par. [...] Jeg greide å skjule det ganske bra, så jeg var ganske flink sånn, men egentlig så var jeg veldig snill. Og det var jo litt morsomt da, for jeg hadde aldri opplevd det på den måten. Tidligere hadde jeg kanskje hatt lyst på jenter, men så fikk jeg ikke jenter. Så da jeg kom til [studiestedet], var det første gangen jeg endelig kunne leve ut. Og da gikk det nok litt vilt for seg.

Kai understreker viktigheten av det å akkumulere seksuell erfaring i forbindelse med sin komme-inn prosess. I likhet med Tom, påpeker Kai at han hadde en del seksuell omgang etter at han kom i kontakt med et homofilt miljø for første gang. I samme åndedrag uttrykker Kai at han ikke følte seg helt komfortabel med en promiskuøs livsstil, og at han derfor

skjulte at han hadde sex for venner og bekjente. Både i Toms og Kais fortellinger ligger det en del ambivalente følelser til seksualitet og seksuell praksis. På den ene siden anså begge det å erverve seksuell erfaring som viktig. På den andre siden ville en promiskuøs livsstil mest sannsynlig ha medført sosial stigmatisering, slik det gjorde for Tom. I motsetning til Tom ble ikke Kai utsatt for sanksjoner på grunnlag av sin seksuelle praksis, noe som trolig henger sammen med at Kai hadde betydelig færre sexpartnere enn Tom i denne perioden. I tillegg skjulte Kai i større grad sin seksuelle praksis av frykt for nettopp slike sanksjoner som Tom ble utsatt for. For både Tom og Kai var det å få seksuell erfaring betydningsfullt, men å gjennomføre dette uten å praktisere en promiskuøs livsstil ble problematisk. Både Tom og Kai opplevde å bli blendet av tilgangen på potensielle sexpartnere som homomiljøet rommet. Plutselig var mulighetene for å få sex overveldende store i forhold til før komme-inn prosessen. Og mens Tom på mange måter lot seg blende av de seksuelle mulighetene og derfor ble utsatt for sterke sanksjoner fra andre i homomiljøet, valgte Kai å begrense antall sexpartnere og skjule seksuell aktivitet.

Jens` komme-inn historie

Toms komme-inn erfaringer kan også sammenlignes med det Jens fortalte. Jens er cirka ti år eldre enn Tom, og gjennomgikk sin komme-inn prosess for omtrent fem år siden. På spørsmål om hans førsteinntrykk av det homofile miljøet i Oslo svarer Jens følgende:

- Førsteintrykket mitt var veldig voldsomt. Det var jo kvasi Grand Prix, og Comtesse von Luderich [en kjent dragqueen], og bare homo, homo, homo, og knekk i håndleddene [ler]. Det ble litt mye for meg, så jeg var glad for at jeg hadde en vanlig jobb. Og jeg ble jo veldig eksponert for mange ting som var spennende og gøy og sånn, og jeg er glad for det nå. Fordi jeg fikk jo en del panikk i begynnelsen, ved at jeg følte at mange homofile kjente meg igjen i byen og sånn. Men så ble jeg samboer og var det i to år med en voksen mann som var over 15 år eldre enn meg. Og da var jeg ikke en del av det homosemiljøet som frekventerte nede i byen. [Samboeren] hadde jo sin vennekrets, så jeg fikk et helt annet type homseliv. Men når jeg brøt ut av samboerforholdet og meldte meg inn i Foreningen [idrettsforening for homofile], fikk jeg en helt annen tilnærming til homosemiljøet, mye mer jordnær. Jeg elsker jo å gå på byen og feste og herje, men når jeg meldte meg inn der, så fikk jeg en interesse som lå litt under, i stedet for dill og dall og fjas. Altså, jeg syns det kan være gøy å gå på dragshow, men det er ikke det jeg gjenkjenner meg mest i.

Det er både likheter og forskjeller mellom Jens og Tom hva gjelder deres resosialiseringsprosess inn i homomiljøet. Begge knyttet i utgangspunktet ambivalente følelser til sine komme-inn prosesser. For Jens endret synet på homomiljøet seg til å bli mer positivt etter at han kom i kontakt med mannen som skulle bli hans kjæreste og samboer. Gjennom denne mannen, som ble en *signifikant annen*, fikk Jens presentert en *positiv sannsynlighetsstruktur* knyttet til homomiljøet, noe som gjorde resosialiseringsaspektet ved komme-inn prosessen til en god opplevelse. I tillegg bidro kjærlighetsforholdet med en trygg kontekst for seksuell utfoldelse. For Tom derimot, vedvarte de ambivalente følelsene til homomiljøet, i første omgang fordi Tom fikk presentert en *negativ sannsynlighetsstruktur* basert på stereotyper om homofile innvandrere og deres seksualitet. I denne sammenhengen erfarte Tom de sidene ved homomiljøet som Vebjørn understreker er de mest problematiske for unge homofile som kommer til Oslo. I likhet med Vebjørn opplevde Tom et enormt fokus på sex i homomiljøet, noe han ikke ønsket å ta del i eller identifisere seg med. Tom valgte derfor å holde seg unna utelivsmiljøet og heller bygge nettverk på andre måter, blant annet gjennom organisasjonsvirksomhet og flittig bruk av nettstedet Gaysir.

“...jeg følte meg annenrangs...”

En annen informant som også følte denne ambivalensen knyttet til komme-inn prosessen, var Albert. Albert har en eldre søster som er homofil, og hadde derfor en del kontakt med det homofile miljøet før han ”kom ut av skapet” som han selv uttrykte det. I perioden før Albert stod frem som homofil fikk han en del negative kommentarer av andre homofile blant annet om utseendet sitt. Under et intervju forteller Albert følgende:

Albert: Det preger meg faktisk fremdeles, det at jeg følte meg annenrangs. Så det gjorde vel egentlig sitt til at det ikke ble noen stor suksess. Jeg tenkte jo at ”nå skal jeg gå ut på byen, og nå skal jeg få meg venner”, men så gikk tingene ikke helt slik som jeg hadde tenkt. Og så kom jeg hjem og var ganske nedstemt flere dager etterpå. Og det er kanskje derfor jeg fremdeles ikke går så mye ut på byen. Jeg merket at jeg kunne være veldig utadventt når jeg var på ungdomsgruppa [til LLH] og Homoversitas, og snakket med andre, men på utesteder ble jeg litt sjenert og fikk ikke gjort så mye ut av meg. Det var bare forferdelig sårt.

Maria: Følte du at den settinga et utested er begrensa deg?

Albert: Ja, for hvis det hadde vært bare en vanlig kafé, så hadde jeg likt det mye bedre. Jeg likte meg mye bedre med Homoversitas og ungdomsgruppa hvor man kunne sitte sammen å prate, men utesteder talte aldri til meg. Jeg syns bare det var vondt å være der, for jeg syns det var så mange som virka så fantastiske. Så var det ingen som så meg, følte jeg. Det var nesten et ”lykkepress”, for det var så mange som så så glade ut, og hadde mange venner og sånt. Så jeg syns det var så mange som så så fullstendig vellykka ut, og da ble gapet så stort. Det gjorde aldri noe godt det der.

Albert skildrer sin komme-inn prosess som en periode preget av dårlig selvtillit og sterk ambivalens. På utesteder for homofile opplevde han et stort press knyttet til både utseende og tilhørighet. Han følte seg utilstrekkelig når han oppsøkte miljøet, og følte at han ikke ble sett av de mennene han syns var attraktive. Her minner han om Michael, en av informantene i sosiologen Kristinn Hegnas doktorgradsavhandling ”Homo?”. Hegnas informant beskriver sitt første møte med et utested for homofile, hvor han opplever å ikke bli sett av de unge og attraktive homofile han ønsker kontakt med, men i stedet tiltrekker seg oppmerksomheten fra dem han kaller ”gamle griser”⁷ (Hegna 2006: 229). I likhet med Michael, legger Albert vekt på at utseende har mye å si i det homofile miljøet, og at kravet om et godt utseende og det å være vellykket, til tider gjorde komme-inn prosessen vond og vanskelig. Men selv om Albert opplevde deler av komme-inn prosessen som problematisk, understreker han også at det var spennende og hyggelig å møte andre homofile i en setting han følte var tryggere. Og på samme måte som for Tom, spilte internett en stor rolle også for Albert:

- Jeg føler at nettet har vært veldig viktig for meg som homo. For heterofile folk møter jeg jo overalt, for eksempel på jobb, og da får vi jo snakket mye. Det blir liksom ikke så mange andre arenaer for å treffe homofile [når man ikke går ut]. Jeg var med i organisasjoner, men det ble aldri noen suksess. Jeg fant meg liksom aldri helt til rette der. Og når man ikke trives i homoorganisasjonene og ikke trives i utelivet, så er det eneste alternativet, vil jeg si, faktisk Gaysir.

For Albert henger den ambivalensen som preget komme-inn prosessen hans, i stor grad sammen med hvilke personer han kom i kontakt med enten forut for eller under komme-inn prosessen. Albert ble i stor grad preget av personer han møtte før og under sin komme-ut prosess, noe som igjen påvirket hans resosialisering inn i homomiljøet i negativ retning. For

⁷ Egen oversettelse.

Albert ble dessuten et lavt selvbilde, forårsaket av nedsettende kommentarer fra andre homofile, helt utslagsgivende for hans inntrykk av det homofile miljøet. Felles for Tom og Albert, er at de følte seg henholdsvis ”brukt” og ”annenrangs”. For begge to bidro møtet med *signifikante andre* og en negativ *sannsynlighetsstruktur*, i stor grad til de ambivalente følelsene de gir uttrykk for. Denne negative sannsynlighetsstrukturen stemte ikke overens med de forestillinger og tanker disse informantene i utgangspunktet hadde om homomiljøet, og bidro derfor i stor grad til å gjøre komme-inn prosessen problematisk.

“...som å krasjlande i en bløtekake!”

På tross av at det blant informantene var en overvekt av komme-inn historier preget av ambivalens, var det et par av informantene som opplevde det første møtet med homomiljøet i Oslo som en utelukkende positiv erfaring. En av dem var Inge. Han hadde levd i parforhold med en annen mann i en småby i tre år, men var nybegynner i den forstand at han for første gang var singel i et nytt miljø hvor ingen kjente han:

- Det var godt å få friske impulser, og det var en veldig positiv opplevelse. [Jeg hadde] et generelt ønske om forandring. Dette blir jo egoistisk, men jeg følte at jeg nesten ikke hadde noe singeltilværelse etter jeg kom ut som homo, fordi jeg gikk rett inn i et forhold. Så jeg var nok kanskje litt på leit etter det også! Og det var en veldig spesiell opplevelse for meg å entre homsemiljøet i Oslo som et nytt fjes. Singel for første gang, i et nytt miljø, og jeg var stadig forundret over all oppmerksomheten jeg fikk. Og jeg følte det virkelig som en annen har sagt, som ”å krasjlande i en bløtekake!”. Å bli bortskjemt med oppmerksomhet og tilbud, og jeg har vel aldri følt meg så attraktiv verken før eller siden.

Her er det interessant å sette historien til Inge opp mot den til Albert. Inge er helt klar på at det var en unik opplevelse for han å få all oppmerksomheten fra andre menn. Albert, derimot opplevde at han ikke ble sett fordi han ikke var attraktiv og vellykket nok, og følte seg derfor mindreverdige. Så mens Inge opplevde komme-inn prosessen i det homofile miljøet i Oslo som noe trygt, spennende, som en vitamininnsprøyting for selvtilliten, var komme-inn prosessen for Albert preget av sårbarhet og en følelse av å ikke være bra nok. Forskjellen kan skyldes at Inges møte med det homofile miljøet i Oslo ikke var hans første møte med et homofilt fellesskap. Inge kom for første gang i kontakt med et homofilt miljø i hjembyen sin, en mindre by på vestlandet, som hadde et godt utbygd homofilt miljø som han tidlig ble sosialisert inn i. Inge flyttet derfor til Oslo med det han selv kaller en god del ”ballast”,

bestående av både homofile erfaringer og et betydelig homofilt nettverk. Albert, på sin side, ser ut til å ha manglet en slik ballast, og den tryggheten det å ha denne ballasten innebærer.

Inges første møte med det homofile miljøet i Oslo kan også sammenlignes med hva Kai opplevde da han kom til Oslo. Kai kom flyttende til Oslo cirka et halvt år før feltarbeidets begynnelse. Han flyttet fra en mellomstor norsk by hvor han hadde bodd og studert i flere år og hatt nær kontakt med flere andre homofile. Hovedgrunnen til at Kai flyttet var at han fikk seg kjæreste og jobb i Oslo. I tillegg var han lei av det homofile miljøet i byen hvor han studerte, som han mente var altfor lite. Ifølge Kai var det for mange ”forbindelseslinjer” mellom ulike personer i miljøet. Kai gjengir sitt førsteinntrykk av det homofile miljøet i Oslo som svært positivt og hyggelig, og tenker i første omgang på de personene han ble kjent med. Etter at han flyttet til Oslo fikk Kai gjennom kjæresten utvidet sitt homofile nettverk. Han beskriver nettverket i Oslo som roligere enn den gjengen han var en del av i byen hvor han studerte. Med kjæresten og den nye omgangskretsen, går Kai på fest eller ut på byen høyst en gang i uka, men ikke alltid på utesteder for homofile. Kai liker å feste, men er mer glad i å slappe av på kafé, siden han har en travel hverdag med full jobb og trening. Ved siden av sin vennekrets har Kai dessuten kontakt med flere av barndomsvennene fra hjembyen, samt noen av dem han ble kjent med i byen han studerte, som også har flyttet til Oslo.

Felles for Inge og Kai, er at de begge beskriver sitt første møte med det homofile miljøet i Oslo i positive vendinger og vektlegger gode opplevelser. Et annet viktig fellestrekk er at deres møte med det homofile miljøet i Oslo ikke var deres første møte med andre homofile. Det er derfor rimelig å tro at det å allerede ha et godt utbygd homofilt nettverk og homofile erfaringer har stor betydning for opplevelsen av å komme inn i et nytt homofilt miljø, og at denne ballasten også har bidratt til å styrke deres identitet og selvforståelse som homofile. Denne ”ballasten” bidro nok på mange måter med en slags trygghet, som gjorde det lettere for Inge og Kai å finne seg til rette i et nytt homofilt miljø, ved at de lettere kom i kontakt med *signifikante andre* som bidro med en positiv *sannsynlighetsstruktur*.

På tross av at Inge hadde en positiv opplevelse knyttet til sin komme-inn prosess i homomiljøet, både i hjembyen og i Oslo, har han med årene blitt mer skeptisk til homomiljøet og de normer og verdier som han mener gjør seg gjeldende der:

- Det ser ut til å være visse ting som gir status eller kredibilitet [i homomiljøet]. Og det dreier seg om å ha mye sex, være aktiv, sporty og attraktiv. Og så er det plutselig en veldig tilgang på potensielle sexpartnere og kjæresten når man kommer til Oslo. For uansett hvor man kommer fra i landet, så er miljøet mye større her. Så plutselig har man tilgang og man har mulighet, og det er blitt litt mer lov å gjøre det, og det er jo kjempeflott. Men jeg føler at det går over alle støvleskaft, og på en eller annen måte kommer vi til å betale prisen for det. [...] Og jeg frykter for mange av de unge guttene som kommer inn i miljøet, for jeg synes jeg ser det samme gang på gang. Det er akkurat som et frislipp fra et fengsel altså! Når de da kommer til Oslo og de har uhorvelig mye å bevise for fremmede mennesker, og møtes på nettet [for å ha sex]. Og dette her virker så kult og fantastisk, og det er så frigjørende og litt sånn der ”jammen, vi fortjener det!”. Og så treffer jeg dem igjen en stund senere, og da ser jeg bare tegn på begynnende depresjoner og tomhetsfølelse, og ”hva er meningen med det hele?”. Og da blir jeg litt oppgitt! For da begynner det å bli interessant for meg, hva skyldes dette? Er det bare positivt at vi har så mange muligheter til å treffe hverandre så uforpliktende?

Det er interessant at selv Inge, som er i midten av trettiårene og den av informantene med lengst fartstid på homofile arenaer og miljøer, har et ambivalent forhold til homomiljøet. I motsetning til flere av de yngre informantene, ser det ut til at Inges ambivalens overfor homomiljøet har vokst med tid og erfaring, fremfor å avta som man kanskje skulle tro ville vært en mer naturlig utvikling.

I dette kapittelet har informantenes resosialisering inn i homomiljøet vært i fokus. På tross av at informantene beskrev både positive og negative møter med det homofile miljøet, var det de negative opplevelsene som var i flertall. Et interessant spørsmål i denne sammenhengen er hvorvidt negative opplevelser i møte med homomiljøet skyldes at homomiljøet er et ”dårlig” miljø, i betydningen overflatisk, kynisk og sexfiksert. Eller er det unge homofiles negative forventninger som gjør at det første møtet ofte blir en negativ opplevelse? I kapittel 2 så vi hvordan de av informantene som hadde en snever definisjon av homomiljøet også tenderte mot å ha et negativt syn på miljøet, mens de som allerede hadde et homofilt nettverk tenderte mot et mer positivt syn, noe som igjen kunne tyde på at negative forventninger til homomiljøet spilte en viss rolle for informantenes resosialiseringssprosess og syn på miljøet. Middelthon er opptatt av hvordan mangelen på tegn kan gjøre resosialiseringen problematisk og negativ for unge homofile (Middelthon 2006) I tråd med Eribons teorier om homofil identitetsdannelse kan det se ut til at homofile har blitt overlesset med negative tegn gjennom *krenkelsen* de har blitt utsatt for i oppveksten.

Denne *krenkelsen* har bidratt til en overproduksjon av negative tegn som for mange unge homofile blir bekreftet i møtet med homomiljøet. *Krenkelsen* ligger i så måte som et viktig fundament i unge homofile menns identitet. Ved siden av krenkelsen spilte dessuten *signifikante andre* og hvorvidt de presenterte en negativ eller positiv *sannsynlighetsstruktur* en vesentlig rolle i unge homofile menns komme-inn prosess.

På den annen side ser det ut til at det at bar- og utelivsdelen av homomiljøet ofte oppfattes som et "dårlig" miljø, mens organisasjoner og foreninger for mange utgjør et "godt" og ivaretaende miljø, virker inn på informantenes komme-inn prosess. I denne sammenhengen vil de som opererer med en snever definisjon, gjennom kun å innbefatte barer og utesteder, mest sannsynlig oppfatte "homomiljøet" som negativt. Ikke fordi de nødvendigvis har negative forventninger til det homofile miljøet, men fordi de "gode" delene av homomiljøet ikke inkluderes i deres definisjon. I så måte vil de som har en videre definisjon av homomiljøet, mest sannsynlig oftere ha en positiv komme-inn opplevelse, ettersom de også regner med erfaringer fra organisasjoner osv. Det kan dermed se ut til at informantenes definisjoner av homomiljøet i stor grad også påvirker deres komme-inn prosess.

Uavhengig av positive eller negative komme-inn opplevelser, var det flere av informantene som utviklet eller hadde en vedvarende følelse av ambivalens knyttet til miljøet. Inges ambivalente forhold til homomiljøet kan ses i forhold til de funn Hans W. Kristiansen presenterer om eldre homoseksuelle menn i sin doktorgradsavhandling *Kjærlighetskarusellen*. Kristiansen viser, gjennom intervjuer med 23 eldre homoseksuelle menn vedrørende deres liv og seksualitet, hvordan ambivalens knyttet til identitet, seksualitet og homomiljøet som sådan, ikke nødvendigvis er forbigående, men kan vare livet ut for mange homofile. For Kristiansens informanter kommer denne ambivalensen til syne i skjæringspunktet mellom et behov for seksuell tilfredsstillelse og seksuell verdighet, samt den idealiseringen av diskresjon disse mennene er sosialisert inn i. For mange var det problematisk å forene behovet for seksuell tilfredsstillelse og seksuell verdighet og samtidig opprettholde et ideal om diskresjon rundt sin egen seksualitet. Flere ga uttrykk for at fokuset på sex var for stort og åpenlyst på arenaer for homofile, og at de fryktet at de skulle bli oppfattet som "gamle griser" i en slik setting. Løsningen for mange ble å trekke seg ut av homomiljøet, og resignere seksuelt (Kristiansen 2004). Felles for Inge og informantene til Kristiansen er at de ønsker seksuell kontakt og nærhet, men vil at dette skal skje på egne

premisser fremfor i regi av de normer og regler de mener at styrer seksualiteten i homomiljøet.

4. Å debutere seksuelt og få erfaring

- Jeg har jo følt at jeg burde hatt den og den [seksuelle] erfaringen og sånt. Og da jeg sa at jeg var homse, så skulle jeg gjerne ønske at jeg hadde opplevd mer. For når du først sier at du er homse, så er det nok da du først tør å ta skrittet og begynner å ha sex med folk. Og da vil man kanskje normalt føle ”jeg har gått glipp av noe!” (Arvid).

I dette kapitlet skal jeg se nærmere på mine informanternes seksuelle debut, erfaring og praksis. Kapitlet gir et bilde av det mangfoldet av seksuelle fortellinger som finnes blant unge homofile i Oslo, men peker også på en del fellestrekk. Gjennom å se nærmere på informantenes seksuelle erfaring og praksis, ønsker jeg å synliggjøre hvilke normer og verdier knyttet til seksualitet som finnes blant unge homofile menn i Oslo. Hvilke normative regler og retningslinjer influerer unge homofile menns seksuelle erfaring og praksis? Er det å ha rikelig med seksuell erfaring med ulike partnere en verdi i seg selv? Hvor mange partnere er for få eller for mange? Og hva med de unge homofile mennene som har lite seksuell erfaring? Her blir det jeg har valgt å kalle informantenes *seksuelle kompetanse* viktig. *Seksuell kompetanse* dreier seg om erverving av tilstrekkelig seksuell erfaring. Hvor mye som regnes som tilstrekkelig hadde informantene ulike oppfatninger om.

Videre vil jeg se informantenes seksuelle erfaring og praksis i forhold til kulturelle forestillinger om maskulinitet og seksualitet, og i forlengelsen av dette hvordan heteronormativ seksualkultur kan påvirke unge homofile menns seksuelle praksis og syn på seksualitet. Jeg vil også fokusere på temaet *seksuell resiprositet*, både i tilfeldige seksuelle forbindelser, og innenfor rammen av et parforhold. *Seksuell resiprositet* kan defineres som gjensidighet under seksuell samhandling. Hvilke forestillinger hadde informantene om gjensidighet i seksuelle møter mellom menn?

Den seksuelle debuten

I sammenheng med temaet seksuell erfaring og praksis, åpnet jeg gjerne samtalene med å spørre om informantenes seksuelle historikk. Under et intervju med Tom spurte jeg om han kunne fortelle litt om sine seksuelle erfaringer med menn. Tom nevnte kort sine to første

seksuelle erfaringer med andre menn, før han ga seg i kast med en lengre historie om første gang han ble penetrert:

- Han tredje jeg var sammen med var erfaren og flink i senga. Men dette var min første gang som passiv, og, dumme meg, jeg sa ikke til han at jeg var jomfru. Så han var ikke forsiktig i det hele tatt! Etter en stund ble det bra, men i begynnelsen bare kjørte han på som faen! Og jeg bare au! Jeg sa det ikke til han - sånt gjør jeg ikke - så da hadde jeg heller vondt, men senere gikk det jo bra. Men det jeg ikke likte var at jeg fikk en kompliment etterpå. Han sa jeg var deilig å knulle. Og det liker jeg ikke, for jeg vet ikke hva jeg skal si. Takk, I tried liksom? Så begynte han å prate om guttefitta mi, æsj! Sier du ordet fitte mens jeg har sex, så får jeg ikke lyst i det hele tatt. Så guttefitte det er det verste ordet jeg kunne høre.

Tom hadde to ganger tidligere hatt oral- og analsex med jevnaldrende gutter, men hadde selv vært den penetrerende parten. Han hadde også, forut for sine seksuelle erfaringer med menn, seksuell erfaring med kvinner, og debuterte seksuelt med ei jente tidlig på ungdomsskolen. På tross av dette, omtaler han seg som ”jomfru” frem til første gangen han ble penetrert av en annen mann. Ved første øyekast kan hans bruk av begrepet ”jomfru” tolkes som spøk eller ironi. Men Tom brukte denne termen i fullt alvor. Det kan dermed se ut til at han definerer sex innenfor en heterofil referanseramme, hvor penetrasjon er en viktig forutsetning for det å ha sex. Han trekker paralleller mellom det heteroseksuelle og det homoseksuelle samleiet, noe som i stor grad henger sammen med hvilke kulturelle referanserammer Tom og andre unge homofile har å forholde seg til. Willy Pedersen beskriver i sin bok *Nye seksualiteter*, det han kaller et standard seksuelt skript for den seksuelle debuten blant norske (heterofile) ungdommer. Ifølge dette seksuelle standardskriptet bygger den seksuelle spenningen seg gjerne opp mellom de to partene ved at de gradvis går lengre i sin seksuelle utforskning av hverandre, frem til den seksuelle debuten som innebærer vaginal penetrasjon (Pedersen 2005:46ff). I denne sammenhengen er det analytiske begrepet *seksuelle skript* spesielt interessant. Begrepet ble introdusert av William Simon og John H. Gagnon i 1973 som en kritikk av eksisterende teorier om seksualitet som utelukkende knyttet til biologi (Simon & Gagnon 1987). Simon og Gagnon er opptatt av hvordan seksuell adferd er et resultat av tre ulike nivåer av skripting; det kulturelle, det individuelle og det mellommenneskelige. Det kulturelle nivået, eller de kulturelle scenariene, består av historiske og kulturelt betingede retningslinjer for hvor, når, hvordan, hvorfor og med hvem man har sex. *Seksuelle skript* på et slikt kulturelt og

kollektivt nivå er, ifølge Simon og Gagnon, ofte implisitte og mindre tydelige normer og regler som foreskriver ”riktig” seksuell adferd. Seksuelle skript er dermed sosiale konvensjoner som former seksuell adferd (ibid 1999). Hvilke sosiale konvensjoner knyttet til seksuell adferd er tilgjengelige for unge homofile menn?

Toms tolkning av den første gangen han ble penetrert, er tydelig påvirket av seksuelle skript skapt innenfor et kulturelt scenario hvor heteronormativiteten setter standarden for seksuell praksis, og forestillinger om seksuell praksis. Anne-Lise Middelthons forskning på unge homofile menn er relevant her. Middelthon er opptatt av hvordan unge homofile menn mangler gode forbilder og tegn knyttet til sin seksuelle orientering og praksis. I forhold til seksuell debut, beskriver Middelthon hvordan de aller fleste med en heterofil orientering tilegner seg forhåndskunnskap om debuten gjennom *sekundærkilder*, for eksempel blader, film eller via venner eller annet nettverk. For de aller fleste unge homofile (og lesbiske) er ikke denne typen sekundærkilder tilgjengelige, og de færreste har et etablert nettverk og fellesskap med andre homofile som de kan dele sine opplevelser av den homoseksuelle debuten med. Det at det ikke finnes et tilgjengelig seksuelt skript for den homoseksuelle debuten, resulterer i at unge homofile menn havner i en posisjon Middelthon kaller *limbo*, som innebærer en slags venteposisjon i forhold til utvikling av egne seksuelle skript (Middelthon 1995:25). Den naturlige løsningen for mange blir derfor å gjøre som Tom, å trekke paralleller til seksuell praksis det faktisk finnes informasjon om, nemlig den heteroseksuelle debuten og det heteroseksuelle samleiet.

På tross av at selv Tom trekker en del paralleller til det heteroseksuelle samleiet, reagerer han negativt på partnerens utsagn om at han synes det var en nytelse å penetrere Tom. Tom responderer negativt på den sammenligningen partneren trekker til det å penetrere en kvinne vaginalt. I denne sammenhengen opplever Tom partnerens bruk av uttrykket ”guttefitte” (om anus) som særdeles krenkende, noe som resulterer i at Tom mister sin seksuelle tenning. Det ligger en slags femininisering i uttrykk som ”guttefitte”, ved at den som bruker denne typen uttrykk setter seg selv i mannsrollen. Toms partner gjør Tom til kvinne gjennom å omtale kroppen hans på den måten han gjør. Tom blir dermed utsatt for en slags dobbel femininisering, både ved at han penetreres analt og ved at han omtales i feminine vendinger av sin partner. Annick Prieur beskriver i sin bok hvordan homofile transvestitter i Mexico by får bekreftet sin identitet som homofile gjennom å bli penetrert av andre menn. For

meksikanske menn handler det å penetrere en annen person, det være seg analt eller vaginalt, om makt, ifølge Prieur. Gjennom å penetrere sin partner bekrefter mannen sin maskulinitet og makt. I den meksikanske delkulturen Prieur studerte, oppfattes ikke menn som penetrerer andre menn som homofile eller homoseksuelle, men som maskuline machomenn. Det er primært den personen som lar seg penetrere som blir femininisert, ergo er en mann som lar seg penetrere homofil. Forestillinger om penetrasjon og penetrasjonens betydning bekreftes i sin tur av det maskuline hierarki, bestående av ulike typer kategorier av menn, som de homofile mennene selv opererer med.⁸ Spesielt med dette hierarkiet er at de homofile selv havner utenfor, ved at de har krysset en grense og mistet sin mandighet gjennom å la seg penetrere (Prieur 1994:322ff).

I likhet med Tom har flere andre informanter kommentert bruken av begrepet ”guttefitte” som de oppfatter som vulgært, smakløst og seksuelt avtynnende. Under en samtale på kafé hadde Ivar følgende å si om uttrykket: ”Jeg bare hater ordet ”guttefitte”, det er skikkelig kvalmt og ekkelt. ”Kom skal jeg knulle guttefitta di” liksom, akkurat som om man blir kåt av det! Nei, vet du hva, jeg grøsser på ryggen altså, det er så tragisk!”. Ivar gir her uttrykk for en tydelig aversjon mot bruken av begrepet. Hva informantene selv sier og gjør i seksuelle sammenhenger er vanskelig for meg som forsker å si noe om, men i sammenheng med deltagende observasjon på internett og chattekanaler for menn som har sex med menn⁹ var bruken av denne typen ord og uttrykk utbredt i mye større grad enn i muntlig tale.

Videre beskriver Tom første gang han ble analpenetrert som smertefull, men gir uttrykk for at denne seksuelle opplevelsen mest sannsynlig hadde forløpt annerledes og mindre smertefullt dersom han hadde fortalt partneren at det var første gangen han ble penetrert analt. En annen av informantene, Kai, gjorde nettopp det. Kai beskriver sitt første samleie med en annen mann som en særdeles positiv opplevelse. En kveld Kai var ute på byen traff han en fem år eldre mann, som han synes var veldig hyggelig og søt. Kai ble med mannen

⁸ Her rangeres menn etter mandighet på grunnlag av med hvem og hvordan de har sex. En mann som kun har sex med kvinner, kalles buga og troner øverst i hierarkiet.

⁹ Fortrinnsvis på nettsiden Eros.no, og chattekanalene Homo 40 pluss og Homo 20 pluss. På disse nettstedene foregår en stor del av kommunikasjonen i et felles ”praterom” før man eventuelt finner noen man vil prate med privat på tomannshånd.

hjem, hvor de drakk vin og koste seg før de hadde sex. Kai beskriver det å bli penetrert for første gang som noe veldig rart og spesielt, men også noe fint og behagelig. Det ga han en ”knallbra følelse”, som han sa. Kai vektlegger at han fortalte partneren at det var første gangen han var sammen med en annen mann seksuelt, noe partneren også tok hensyn til. Det bidro til at Kai følte seg trygg og hadde det bra under samleiet. God kommunikasjon mellom Kai og hans sexpartner bidro til å gjøre Kais seksuelle debut til en god opplevelse.

For andre igjen var den seksuelle debuten utelukkende en negativ opplevelse. Jostein sier dette om sin seksuelle debut:

- Det var en skikkelig dårlig opplevelse! Det er egentlig ikke så mye å fortelle, det var liksom ikke noe minneverdig. I dag hadde jeg selvfølgelig aldri gjort noe sånt, men jeg var ung og nysgjerrig, så da ble det jo sånn. Vi snakker ikke om noen voldtekt, men utnytta, det blei jeg definitivt! Han var fire år eldre enn meg. Hvis jeg skulle anbefalt noe til unge i dag, så hadde jeg sagt at de burde vente til de fant noen de virkelig likte. Min første opplevelse ble jo en slags one night stand, og det syns jeg ikke var noe særlig, men jeg tviler på at jeg er den første som har hatt min debut på den måten.

I motsetning til Kai, opplevde Jostein det å debutere med et seksuelt ennattsopplegg som negativt. I likhet med Kai og Jostein var det også andre informanter som debuterte seksuelt med en tilfeldig partner, med varierende hell. Kai og Jostein representerer i så måte ytterpunktene for denne typen seksuell debut. Mens Kai følte seg ivaretatt under sin seksuelle debut, trekker Jostein den konklusjonen at han ble utnyttet av den litt eldre partneren som hadde mer seksuell erfaring. Jostein vil derfor råde unge homofile til å spare den seksuelle debuten til en spesiell person, noe som nok i stor grad handler om å etablere trygge rammer rundt den seksuelle debuten. Inge forteller følgende om sin seksuelle debut, hvor trygghet var et viktig stikkord:

- Jeg var blitt enogtjue og hadde nettopp begynt å vanke i miljøet i [hjembyen], og traff da den første kjæresten min. Jeg har alltid ansett meg selv som litt blyg og forsiktig og visste den gangen at jeg trengte noen som kunne vise meg litt, fortelle, tegne og forklare. Og at jeg hadde behov for å være trygg på personen før noe skulle skje. [...] Jeg opplevde den [seksuelle debuten] på ingen måte negativt. For meg så passet det veldig fint at jeg var forelsket. Jeg var til og med forelsket for første gang i hele mitt liv, og jeg kjente min egen legning. Så det var veldig mye nytt, en tid med veldig mye forandring for meg selv som menneske. Jeg opplevde forelskelsen og debuten som positiv, absolutt! Men jeg hadde jo fått debuten inn i den rammen som jeg ønsket da.

Inge mener at hans seksuelle debut ble en god og positiv opplevelse fordi han følte at han ble ivaretatt av partneren. Spesielt for Inges debut var at den skjedde med en mann han hadde sterke følelser for, og dermed svarte debuten til Inges forestillinger om hvordan den første seksuelle opplevelsen burde foregå. I likhet med Tom kan også Inges forestillinger om den seksuelle debuten tolkes inn i en større kulturell referanseramme hvor ideen om at kjærlighet og sex bør og skal henge sammen, og at den seksuelle debuten skal skje med en person man er følelsesmessig involvert i, står veldig sterkt. Som Middelthon påpeker, var en stor andel av hennes unge homofile informanter ikke forberedt på at det var mulig å skille mellom seksualitet og kjærlighet da de begynte å ha seksuell omgang (Middelthon 1995:36) Middelthon mener at denne forståelsen henger sammen med at unge homofile gjerne bruke heteroseksualiteten som norm for homoseksuell praksis.

På tross av at Tom, Kai, Jostein og Inge hadde vidt forskjellige opplevelser knyttet til sine seksuelle debuter, er det et sentralt moment som går igjen i disse fortellingene, nemlig partnerens betydning under den seksuelle debuten. I denne sammenhengen kan det være interessant å overføre Berger og Luckmanns teori om resosialisering på den seksuelle debuten disse informantene var igjennom. Informantenes sexpartnere kan forstås som *signifikante andre* som bidrar til at den unge homofile resosialiseres inn i et seksuelt fellesskap ved å ha ”gjort det”, altså debutert seksuelt. For Tom og Jostein bidro partnerne med en negativ sannsynlighetsstruktur, som igjen gjorde at den seksuelle debuten opplevdes negativt. For Kai og Inge, derimot, bidro partnerne med en positiv sannsynlighetsstruktur slik at den seksuelle debuten ble en god opplevelse og svarte til forventingene om hvordan en seksuell debut bør foregå.

En seksuell debut eller flere?

Ifølge Middelthun er den heteroseksuelle debuten kulturelt definert som det vaginale samleiet, mens forståelsene og ideene om hva som utgjør den homoseksuelle debut i mindre grad er samstemte (Middelthun 1995: 11ff). For informantene var "den seksuelle debut" et relativt begrep, som ble tolket på en rekke ulike måter. Flere av informantene snakket om sin seksuelle debut med en annen mann, uavhengig av om de i realiteten hadde debutert seksuelt med ei jente tidligere. Et viktig poeng som kom frem under feltarbeidet, var at en stor del av informantene regnet den første gang de hadde seksuell kontakt med en av samme kjønn, uavhengig av det seksuelle møtets karakter, som sin seksuelle debut. Det første seksuelle møtet ble karakterisert som en debut uavhengig av hvorvidt det dreide seg om oralsex, gjensidig onani eller analsex. For noen av informantene var den seksuelle debuten knyttet til én bestemt seksuell hendelse, mens andre fortalte om flere ulike debuter, som første gangen de var seksuelt sammen med en kvinne, første gangen de sugde eller penetrerte en mann analt, og første gangen de selv ble penetrert av en annen mann. Mangfoldet i ulike tolkninger av begrepet "den seksuelle debut", tyder på at det er stor variasjon i hvordan unge homofile menn tenker om seksuelle aktiviteter og seksuell praksis.

I likhet med Toms tolkning av ulike seksuelle opplevelser som forskjellige debuter, var Bent en av de informantene som snakket om flere ulike seksuelle debuter som en del av sin seksuelle historikk. Bent hadde sin seksuelle debut med en mann før noen i det hele tatt visste at han var homofil. Debuten fant sted i forbindelse med et bryllup, hvor Bent kom i kontakt med en av gjestene, en maskulin idrettsutøver i midten av tjuårene. Den seksuelle debuten fant sted på et nærliggende hotell, og bestod av kjærtegn, kyssing, oralsex og gjensidig onani. Bent beskriver debuten i særdeles positive vendinger: - Debuten var kjempebra, helt utrolig fantastisk! Videre sier han at: - Den neste debuten var også veldig artig. Som sin andre seksuelle debut, regner Bent første gangen han hadde analsex. Også denne debuten var en god opplevelse. Bent traff en gutt på internett som han avtalte å møte i det virkelige liv. Etter et hyggelig møte på kafé, endte de opp med å ha sex på et offentlig

toalett. Bent blir både lattermild og nostalgisk når han forteller om denne opplevelsen, som han beskriver som svært spennende og begivenhetsrik¹⁰.

Bents utlegning om sine seksuelle debuter kan sammenlignes med Leifs fortelling. Leif bruker ikke begrepet seksuell debut, men skiller mellom sin første seksuelle opplevelse og ”den første ordentlige seksuelle opplevelsen”. Sin første seksuelle opplevelse hadde han med en gutt i klassen på slutten av barneskolen. De utviklet etter hvert et slags elskerforhold, basert på oralsex og gjensidig onani. Det han kaller ”den første ordentlige seksuelle opplevelsen” hadde han med sin første kjæreste flere år senere. Leif er tydelig på at det som gjorde relasjonen ”ordentlig” var at den var med kjæresten, ikke at det dreide seg om analsex:

- Vi hadde ikke analsex. Jeg har ikke veldig mye erfaring med analsex, fordi ... det er mange grunner til det, men det er jo enkelte jeg har hatt det med, sånn ordentlig. Sex trenger jo ikke nødvendigvis være analsex, man kan jo fint suge og kose og kalle det sex på en måte. Men det er jo alt etter hva folk selv vil eller ønsker å definere det som.

I likhet med flere av de andre informantene, er Leif tydelig på at sex kan tolkes og defineres på mange forskjellige måter, og at analsex ikke er forutsetning for at man kan snakke om en homoseksuell debut eller en seksuell relasjon mellom to menn. For Leif var det hans følelser for partneren som legitimerte den seksuelle opplevelsen. I tråd med Middelthons funn kan den homoseksuelle debuten karakteriseres som *åpen* ved at den gir rom for hver enkelt å tillegge kategorien et innhold basert på det han opplever som viktig. Middeltho mener at denne åpne kategoriseringen kan være et uttrykk for at den homoseksuelle debuten oppleves av mange som et problematisk fenomen, noe som igjen henger sammen med fraværet av seksuelle skript og kunnskap om hva den homoseksuelle debuten faktisk innebærer (Middeltho 1995:15). På den annen side kan den homoseksuelle debuten minne om skriptet for den heteroseksuelle debuten: Unge homofile ser ut til å utforske seksualiteten sin gradvis, først gjennom onani (på egenhånd og gjensidig), deretter i form av oralsex og til sist penetrasjon, på samme måte som Pedersens heterofile informanter. Det synes likevel å være en sentral forskjell mellom mine og Pedersens informanter. For mens majoriteten av mine

¹⁰ Jeg er imidlertid usikker på hvorvidt Bent penetrerte eller ble penetrert av sin partner.

informanter hadde prøvd ut oralsex i forkant av samleie, ventet flertallet av Pedersens informanter med å ha oralsex til etter første (vaginale) samleie (Pedersen 2005:46ff).

Seksuell kompetanse

Tidligere i kapittelet ble vi kjent med Tom og Kai og deres seksuelle opplevelser i sammenheng med komme-inn prosessen. Tom og Kais historier skisserer på mange måter hvilken betydning seksuell kompetanse har for unge homofile menn. Et innblikk i Roberts seksuelle historikk kan bidra til å synliggjøre en del av de forestillinger som eksisterer, og hvilke krav unge homofile menn møter i forhold til seksuell kompetanse.

Robert er i midten av tjuårene og kom ut som homofil da han var nærmere 22 år, noe han synes er sent. Robert begynte å utforske seksualiteten sin først etter at han kom ut som homofil, og det er først og fremst mangelen på seksuell erfaring som han mener er problematisk. Etter at han kom ut som homofil har han hatt ett par korte forhold, og ellers tilfeldige eller korte seksuelle relasjoner med ett fåtall menn. Totalt sett har Robert hatt sex med under ti menn, noe han synes er et veldig lavt antall. Han sammenligner seg stadig med sine venner og andre bekjente og føler at hans seksuelle erfaring er alt for liten. Før Robert kom ut som homofil hadde han heller ikke hatt seksuell omgang med jenter. Mangelen på seksuell erfaring gjør at Robert bekymrer seg stadig mer for å bli eldre, noe som mest sannsynlig henger sammen med en forventning om at voksne homofile menn bør ha rikelig med livserfaring og seksuell kompetanse. Han frykter sannsynligvis at han vil være en dårlig elsker og muligens mindre attraktiv seksuelt som følge av sin begrensede seksuelle kompetanse.

Roberts fortelling kan ses i kontrast til Jens` historie. Jens nærmer seg tretti og kom ut som homofil i midten av tjuårene, altså noe senere enn Robert. Jens forteller at han tidlig visste at han var homofil, men at dette var noe han i stor grad fortrenget gjennom hele ungdomstida. Han skjønnte først at han måtte gjøre noe med det da han var i midten av tjuårene. I motsetning til Robert, hadde Jens en del seksuell erfaring før han kom ut som homofil. I tenårene hadde han flere seksuelle relasjoner til jentekjæresten, men det var også lange perioder hvor han ikke var seksuelt involvert med noen. Jens forteller at han store

deler av ungdomstida ofte fantaserte om sex med voksne menn, men at han følte sterk skam over seksualiteten sin. Samtidig gikk Jens med en konstant følelse av at han hadde for lite sex, noe som gjorde han veldig stresset. Da Jens var 21 år hadde han sin første homoseksuelle erfaring med ei venninne og hennes kjæreste. Jens beskriver denne opplevelsen som en forløsende hendelse, som gjorde at han for første gang fortalte noen at han likte gutter. Da han var i første halvdel av tjuårene, fortalte Jens til venninnene og omgangskretsen sin at han likte gutter, men han hadde likevel seksuell omgang med jenter i denne perioden. Det var først da Jens fikk seg en guttekjæreste, han var da i midten av tjuårene, at han begynte å kalle seg selv homofil. Det å bli kjæreste med en annen mann beskriver Jens som ”det virkelige steget ut av skapet”. I løpet av dette forholdet hadde han og kjæresten lite sex. Etter bruddet med kjæresten har Jens hatt et tosifret antall partnere, både faste og tilfeldige. Han gir uttrykk for at han er svært glad i både sex og nærhet og at han nå føler seg trygg på seg selv i forhold til sex. Jens vektlegger at skamfølelsen han tidligere knyttet til sex har forsvunnet i takt med at han har fått mer erfaring.

Begge disse historiene er gode illustrasjoner på hvordan seksualiteten kan oppleves for unge, homofile menn. I begge historiene er seksuell kompetanse et viktig tema. For Robert er mangel på seksuell kompetanse er en stor bekymring. Gjennom å sammenligne seg med venner og bekjente føler Robert at han er utilstrekkelig på det seksuelle området fordi han har begrenset erfaring eller ”har gjort for lite”, som han selv uttrykker det. Jens hadde tilsvarende minner fra ungdomstida – han ble stresset fordi han hadde for lite sex. Dette har i stor grad endret seg for Jens etter at han ble singel, og fikk muligheten til å utforske seksualiteten sin og skaffe seg et større repertoar av seksuelle erfaringer. Med økt seksuell kompetanse har Jens` forhold til sin seksualitet blitt mindre skambelagt. På mange måter har nok Jens kommet dit hvor Robert gir uttrykk for at han ønsker å være.

Både Roberts og Jens` historier viser at seksuell kompetanse blir sett på som en viktig verdi: En homofil mann i midten av tjuårene bør og skal ha mye seksuell erfaring med et betydelig antall partnere. Dette er imidlertid ikke noe som bare gjelder innenfor det homofile miljøet, men er på mange måter en viktig verdi knyttet til mannlig seksualitet generelt. Den amerikanske antropologen Don Kulick er opptatt av hvordan mannlig seksualitet og maskulinitet bekreftes gjennom å ikke si nei til seksuelle tilbud (Kulick 2005: 62) Rikelig

med seksuell erfaring, og helst med flere ulike partnere, blir gjerne sett på som en bekreftelse av en manns maskulinitet.

Selv om seksuell kompetanse ble ansett som en viktig verdi blant informantene, var majoriteten tydelig på at man måtte passe seg for ikke å gå over grensen for hva som ble ansett som moralsk akseptabelt. Det kunne føre til at man ble betraktet som promiskuøs og useriøs snarere enn seksuelt kompetent. I forrige kapittel fortalte Tom at han hadde vært utsatt for ryktespredning, en sanksjonsform jeg fikk inntrykk av at var relativt vanlig. Følgende hendelse fra et kafébesøk sammen med tre av informantene, illustrerer det. Ved bordet endte Vegard og Eivind opp i en ganske heftig diskusjon:

- Jeg er helt sikker på at de fleste av de homsene jeg kjenner har benyttet seg av sauna eller cruisingtilbudet her i Oslo en eller flere ganger, de tør bare ikke innrømme det, påstår Vegard hardnakket. - Hvordan kan du si noe sånt, og generalisere på den måten? spør Eivind i ren harnisk. - Hva slags folk er det du kjenner egentlig? Jeg tror det er mange som ikke benytter seg av den typen tilbud, jeg gjør det i alle fall ikke!, konkluderer han bastant.

Når Vegard og jeg en stund senere forlater lokalet, virker han fortsatt irritert.

- Du må ikke tro på et ord av det Eivind forteller, sier han skarpt. - Han er den største hora i Oslo, og lyver så han tror det selv! Jeg mener det, han er den største hora i Oslo! - Åh, hvorfor sier du det, spør jeg forundret. - Fordi jeg vet godt hva han driver med for noe, fortsetter Vegard. - Og jeg skjønner ikke hvordan han kan oppføre seg så skinnhellig i en diskusjon, men som den største hora i byen ellers!

Denne hendelsen illustrerer at det er en nokså hårfin grense mellom seksuell kompetanse og seksuell promiskuitet, som det skal lite til for å krysse. I tillegg synliggjør Vegards kommentar om Eivind at denne typen oppførsel langt fra blir forbigått i stillhet, men straffes med ulike sanksjonsformer som blant annet baksnakking eller ryktespredning. For meg som forsker har det til tider vært vanskelig å vite hvem som faktisk har fortalt sannheten i ulike sammenhenger. Det som imidlertid er sikkert er at denne typen sanksjoner kan skade den som blir utsatt for dem, uansett om ryktene er sanne eller ikke. Hendelsen med Vegard og Eivind bekreftes av flere av informantene. En kommentar fra Inge kan stå som illustrasjon:

- Jeg ser de samme mekanismene innen homsemiljøet som ellers, at man ikke vil få dette horestempelet på seg, man vil ikke bli oppfattet som løsaktig. Fordi det kan ødelegge for deg sosialt i miljøet, hvis du blir betraktet som en som har altfor mange partnere. Absolutt! Det opplevde jeg hele tiden som ny homse i Oslo, at jeg ble advart av kompiser om at ”ikke rot deg bort i han, han der har virkelig vært i buksa på halve Oslo!

Inge mente at homomiljøet hadde sine egne moralske sanksjonsmekanismer, mekanismer som ikke skiller seg fra de som finnes ellers i samfunnet.

Seksuell praksis og preferanser

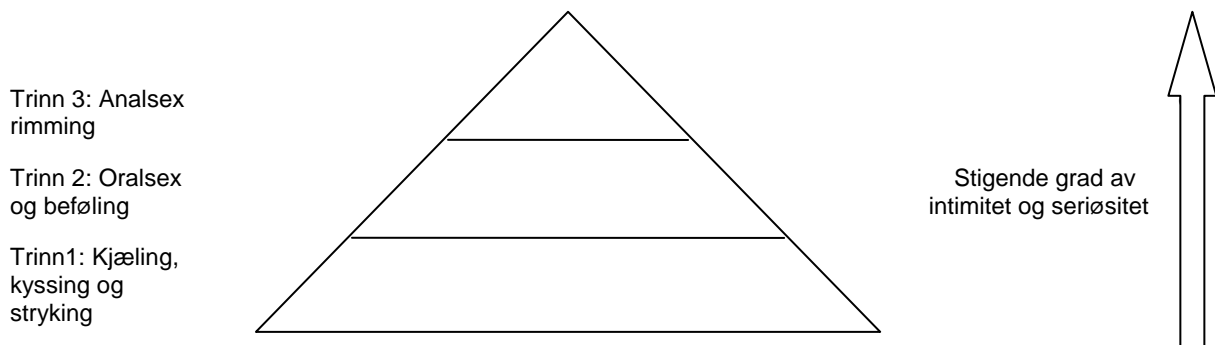
Det seksuelle hierarki

Under feltarbeidet kom frem en rekke ulike forestillinger og tanker om både seksuell praksis og seksuelle preferanser. Et moment som utmerket seg i denne sammenhengen var omfanget av seksuelle aktiviteter som utgjorde de unge homofiles seksuelle praksis. I studier av latinamerikanske menn har analsex ofte blitt ansett som den eneste fullverdige formen for seksuell praksis mellom menn som har sex med menn. Hvis ikke analsex finner sted, anses ikke det man gjør med en annen mann som sex i egentlig forstand (Prieur 1994, Kristiansen 1998). Mine norske informanter kunne imidlertid fortelle om et helt spekter av ulike seksuelle aktiviteter som utgjør unge homofile menns seksuelle praksis. Leif definerer seksuell praksis ut i fra et slags egenkomponert hierarki:

- Kategorier jeg kan sette [sex] i går fra kos, som er alt fra bare å ligge inntil, kline og stryke på, til mer beføling og oralsex, og til rimming og analsex. Man kan jo definere skalaen sånn at analsex og sånne ting er mer seriøst, og det høyeste du kan komme sånn sett [...] Hvis du har sex 1, 2 og 3 da, så er [analsex] treeren liksom, den siste fasen! Du kommer liksom ikke lenger. Klart, du kan ha sadomasochistisk og wet¹¹ og sånne ting, men sånn av normale preferanser da, så er [analsex] liksom 3 da. Mens 2 er suging og tafsing og 1 er kosing, klining og stryking, hvis det kan kalles sex da.

¹¹ Med wet sex antar jeg at informanten sikter til det som også kalles golden shower og som innebærer at man blir seksuelt opphisset av å urinere eller bli urinert på av en partner (Helseutvalget 2005).

Her graderer Leif seksuell praksis ut i fra en idé om hva som utgjør normale seksuelle preferanser. Leif plasserer analsex på toppen av det seksuelle hierarkiet som den mest seriøse formen for seksuell kontakt mellom to menn. Leif regner også rimming, som innebærer oral stimulering av og i anus, som en av de mest seriøse formene for seksuell kontakt. Oralsex og beføling av kjønnsorganer betegnes som trinn nummer to på skalaen. På nederste trinn, plasserer Leif kjæling, kyssing og stryking av kroppen. Når det gjelder punkt én, er Leif litt usikker på hvorvidt han regner dette punktet som seksuelt ladet i like stor grad som punkt to og tre. I denne sammenhengen er det rimelig å anta at Leifs seksuelle hierarki henger sammen med den grad av intimitet som disse seksuelle aktivitetene innebærer. Dette kan illustreres med følgende modell:

Trinn 1 utgjør her de seksuelle aktivitetene som Leif mener innebærer minst grad av intimitet, og dermed også seriøsitet. Graden av intimitet og seriøsitet stiger på trinn to (berøring og kontakt med kjønnsorganer). De seksuelle handlingene på det øverste nivået innebærer størst grad av intimitet og seriøsitet. Andre seksuelle preferanser som sadomasochistisk sex, og wet sex, regner Leif som såpass ”unormale” at de havner utenfor hans seksuelle hierarki. Et poeng Annick Prieur trekker frem i sin studie av norske homofile menn, at ”... langt fra alle homser har erfaring med all slags sex” (Prieur 1988: 59), og at denne typen seksuell eksperimentering ofte ligger utenfor homofile menns seksuelle repertoar.

Flere av informantene hadde lignende tankemessige inndelinger av seksuelle handlinger og aktiviteter, etter grad av seriøsitet, hva de selv foretrakk å gjøre, eller hvilke seksuelle handlinger de utførte når og med hvem. I denne sammenhengen er det likevel verdt å merke seg at informantene på ingen måte forholdt seg til et felles overordnet seksuelt hierarki, f eks

knyttet til hva som var normale preferanser og hva som havnet utenfor. Det fantes likevel noen fellestrekk, og da spesielt holdninger og tanker knyttet til analsex.

“Men sånn sex har jeg aldri!”

Et tema som ofte dukket opp under feltarbeidet var sammenhenger mellom analsex og grad av maskulinitet, og da gjerne i form av humor. På et vorspiel overvar jeg følgende hendelse:

- Kjell Magne Bondevik er jeg helt sikker på at hadde vært passiv dersom han var homo!, påpeker Vegard, før han ivrig tar en ny slurk av ølen sin. Samtlige av deltakerne på vorspielet bryter ut i en kakofoni latter og bekreftende kommentarer: Ja, det kan de se for seg. Selv setter jeg nesten slurken med Tuborg fast i halsen når Vegards neste kommentar kommer. - Og Jan Simonsen, han er jo garantert aktiv, men det er vel så godt som bekreftet allerede! - Nja, kanskje, sier Albert. - Men skulle jeg tippe på en politiker som er aktiv når han har sex, så må det bli Jan Petersen. Denne kommentaren slår utvilsomt an, og alle hylter av latter over de imaginære bildene av Norges tidligere statsminister og utenriksminister i fullt homoerotisk firsprang i sengehalmen.

Denne hendelsen er en god illustrasjon av kulturelt konstruerte forestillinger om penetrasjon og maskulinitet. Mens Kjell Magne Bondevik antas å være en type mann som ville like å bli penetrert under et analt samleie, har Albert og Vegard en teori om at en mann av Jan Petersens type ville være er den som penetrerer. Dette henger mest sannsynlig sammen med disse politikernes væremåte og politiske ståsted: Petersen tillegges myndighet og dermed også maskuline kvaliteter. Bondevik oppfattes ikke som like sterk og myndig, og hans form for maskulinitet rimer bedre med bildet av den passive part under et seksuelt møte. I denne sammenhengen spiller nok utseende også en viss rolle, ved at Pedersens skjegg og bredskuldrete kroppsbygning, har en mer maskulin utstråling. Vegard og Alberts humoristiske tolkning bekrefter derfor en vanlig stereotyp forestilling om seksuelle møter generelt og homoseksuelle møter spesielt. I det heteroseksuelle samleiet har den mannlige parten rollen som den penetrerende part, og penetrasjon ses derfor på som en maskulin egenskap, mens kvinnen som penetreres er den feminine og ”svakere” part. Disse rollene overføres så på det homoseksuelle samleiet, av mangel på etablerte kulturelle forestillinger om seksuelle møter mellom menn.

Mangelen på etablerte kulturelle forestillinger om menn som har sex med andre menn, bidrar som tidligere vist til at homoseksuell praksis tolkes innenfor en heteronormativ referanseramme. Jostein forteller følgende om en samtale han hadde med en nær venninne om sex:

- Hun spurte: - hvordan sex har [homofile menn]? - Hvis vi har analsex, så er det stort sett ansikt til ansikt da, sa jeg. - Hæ, går det an? - Det hadde hun aldri klart å forestille seg. Det eneste hun hadde klart å forestille seg var liksom den der klassiske ned på kne varianten da. Og det sjokkerte meg litt, for jeg tenkte på henne som en sånn ganske liberal type, og så var det hennes bilde av det da. Jeg tror veldig mange ser for seg at den ene gutten setter seg ned på kne, og den andre kommer bakfra, ikke sant. Men sånn sex har jeg aldri! Jeg tror jeg har prøvd det én gang, og jeg liker det ikke. Men det er jo mange måter det går an [å ha analsex] på. Jeg tror faktisk det er veldig få stillinger heteroseksuelle kan gjøre, som ikke homofile kan gjøre, altså to gutter. Jeg tror det er mye mer likt enn folk tror.

I denne lille anekdoten presenterer Jostein en av de vanligste mytene om homofile menn og deres seksuelle praksis; forestillingen om at homofile menn utelukkende har analsex. Denne typen forestillinger kom tydelig frem gjennom store deler av feltarbeidet, hvor en betydelig andel av informantene kunne fortelle om lignende opplevelser i møte med heterofile. Jens fortalte om en nær venninne som sa hun trodde at alle homofile hadde analsex hele tiden, hvorpå Jens hadde følgende reaksjon: - Er du gal! Det er jo så sjelden, kanskje to ganger i året at jeg møter noen som jeg liksom kan gjøre det med.

Videre setter Jostein spørsmålsteget ved en annen stereotyp oppfatning knyttet til gjennomføringen av det anale samleiet, nemlig den klassiske forestillingen om at dette skjer ved at den som penetreres står foran på kne, og den som penetrerer står bak. Jostein påpeker dessuten at han tror det er mindre forskjell på heteroseksuell og homoseksuell praksis enn det mange i utgangspunktet tror. Stereotypiske forestillinger om homofile menn og analsex gjør seg imidlertid ikke bare gjeldende hos heterofile, men også hos de unge homofile selv. Inge forteller her om sitt forhold til analsex:

- Jeg har ikke opplevd noe press fra omgivelsene for å ha analsex, det har jeg ikke gjort. For meg var det forholdet jeg hadde til analsex, et bilde jeg hadde med meg allerede før jeg gikk inn i miljøet i utgangspunktet. Jeg så for meg tilværelsen som homofil og seksuelt aktiv, og at det ville innebære analsex. Jeg følte nok kanskje forventningene til analsex sterkest i det tidligste forholdet mitt. Og det var jo på den tiden jeg fant ut at det var ikke noe for meg. I hvert fall ikke da, fordi det gjorde vondt og alt dette her! [Det var] praktiske hindringer og sånn, men så gjorde vi så mye annet herlig, så jeg opplevde ikke det som noe stort savn. Og det gjorde ikke han heller, så det var ikke noe problem for vårt forhold. Men jeg tror forventningen til at vi skulle ha analsex var mer basert på en forestilling i mitt hode, fordi jeg assosierte det med å være homofil, og ikke forventinger skapt av kompiser ute på byen.

Inge beskriver her hvordan han før sin komme-inn prosess trakk en selvsagt parallell mellom homofili og analsex. Hegna problematiserer denne tematikken, og beskriver hvordan hennes hovedinformant, Michael, over en lengre periode trodde at det var en selvfølgelig forbindelse mellom det å være homofil og det å ha analsex, og at han som homofil måtte ha analsex. Hegna tolker dette som et uttrykk for en stereotyp oppfatning av hva det vil si å være homofil, hentet fra det hun kaller ”heteronormative diskurser” (Hegna 2007: 90). Heteronormative diskurser dreier seg i denne sammenhengen om hvilke rådende normative forestillinger og ideer knyttet til seksualitet og seksuell praksis, som gjør seg gjeldende for (den heteroseksuelle) majoriteten i et samfunn. I Inges tilfelle er det tydelig at også han er sterkt påvirket av heteronormative diskurser og heteroseksuelle forestillinger om seksuell praksis, hvor koblingen mellom analsex og homofili er sterk.

“... og voksne menn legger seg på rygg...”

Jeg sitter på utestedet Elsker med Robert sent en lørdagskveld. Etter noen halvlitere dreier samtalen inn på sex:

- Jeg har ikke hatt sex siden i fjor høst, Robert tygger litt på ordene. - Det er lenge siden! Da hadde jeg et seksuelt forhold med en veldig kjekk og voksen mann, stor og bredskuldret. Og det var ok det. Jeg foretrekker å være aktiv når jeg har sex, og han var passiv, så det passet jo i utgangspunktet perfekt. Jeg spør han hvorfor han foretrekker å være den aktive, hvorpå han svarer at det blir helt feil for han å være den som blir penetrert. Likevel var det noe i forholdet som ikke stemte, mente han: - Og selv om det i begynnelsen var veldig greit og bra at han jeg traff bare var passiv, ble det etter hvert helt feil for meg å ha sex med en så stor, voksen mann når han bare ville bli penetrert. Jeg ble vel litt lei etter hvert, samtidig som det i lengden kjentes helt feil ut å ta denne store, voksne mannen hele tiden.

Robert bruker her begrepene aktiv og passiv på en tradisjonell måte, hvor den aktive er den som penetrerer mens den passive blir penetrert analt. Dette var en oppfatning mesteparten av informantene delte med han. Selv uttrykker Robert motforestillinger mot å bli penetrert, og omtaler i utgangspunktet den seksuelle relasjonen til den voksne mannen som positiv. Etter en stund skiftet imidlertid Robert mening, noe som trolig henger sammen med etablerte heteroseksuelle forestillinger om penetrasjon. Mannen står for penetrasjonen og opprettholder dermed sin maskulinitet ved å penetrere kvinnen. Gjennom å bli penetrert bekreftes forestillingen om kvinnen som den feminine parten under det seksuelle møtet. I Roberts seksuelle relasjon var det den mest maskuline parten som ble penetrert. Siden Roberts sexpartner var en mann på rundt førti med tydelig maskulin fremtoning, ble det for Robert vanskelig å fortsette å ha seksuell omgang med han. De kulturelle forestillingene om analsex som Robert har tilgang på, stemte dermed ikke overens med Roberts faktiske seksuelle praksis. Flere andre informanter gir uttrykk for diskrepans mellom det som antas å være homoseksuell praksis og virkelig praksis blant homofile. Det kunne Jens fortelle om:

- Jeg har en god kamerat, en godt voksen mann på femti, og han ler så godt når han ser det for seg [at jeg har sex]. For jeg liker jo godt voksne menn, menn som har vært gift og sånt. Og da tror jo sikkert alle at jeg skal være den passive ikke sant, fordi jeg er ung og blond og sånt. Men plutselig skal jeg være den som knuller, og voksne menn legger seg på rygg ikke sant! Det er så morsomt, så vi ler jo mye av det da!

Heller ikke for Jens stemmer tradisjonelle forestillinger om maskulinitet overens med hans seksuelle praksis og preferanser. På samme måte som Robert, har Jens svært tradisjonelle forestillinger om seksualitet og maskulinitet, med røtter i heteronormative forestillinger om penetrasjon og maskulinitet. Det var imidlertid ikke alle informantene som delte et slikt

tradisjonelt syn. Under en diskusjon om homoseksuell praksis, spør jeg Jostein om hva han selv legger i begrepene aktiv og passiv, hvorpå jeg får følgende svar:

- Aktiv og passiv er to begreper du skal passe deg for, fordi det er to dustete homsebegrep! Men for å besvare spørsmålet ditt, så kan jeg vel egentlig være begge deler på en måte. Da tenker jeg liksom at den som styrer i senga er den aktive, og den som ligger rolig er den passive. Men den som ligger rolig er ikke nødvendigvis den som blir penetrert. Jeg ville egentlig sagt at jeg var den aktive, sånn sett da. Jeg har merka meg det når jeg har sex med [kjæresten min], så ligger han stort sett i ro, mens jeg gjør alt arbeidet! Jeg lurer på om jeg må snakke med han om det! [Ler]. Neida, men jeg liker å ha den kontrollen.

Jostein trekker her frem tvetydigheten i begrepene *aktiv* og *passiv* og fokuserer på hvorvidt partene i den seksuelle relasjonen er i bevegelse eller ligger stille. I denne sammenhengen beskriver Jostein seg selv som den aktive parten under det anale samleiet, men understreker at han likevel er den som lar seg penetrere. På spørsmålet om hvordan denne seksuelle stillingen foregår i praksis, skisserer Jostein et bilde av en samleiestilling ikke ulik en relativt vanlig heteroseksuell samleiestilling, hvor kvinnen sitter overskrevet over mannen mens hun lar seg penetrere. På tross av at kvinnen i dette tilfellet blir penetrert, kan hun likevel betraktes som den aktive parten under samleiet, ved at hun i likhet med Jostein ”gjør alt arbeidet”, mens partneren ligger i ro. Jostein vektlegger også et behov for kontroll, som han får utløp for ved å være den som kan styre intensitet og tempo.

“Jeg synes ikke det er noe særlig...”

Et fåtall av informantene fortalte at de alltid foretrakk analpenetrasjon som seksuell praksis, men for de aller fleste hadde analsex mindre betydning for om en seksuell relasjon var tilfredsstillende og vellykket. Albert har følgende å si om sine seksuelle preferanser:

- Oralsex er bra, det kan gå begge veier. Rimming er greit, men jeg kommer aldri til å slikke noen der. Analsex kan være ok å tenke på, men når det kommer til stykket så syns jeg ikke det er så godt å bli knulla. Jeg syns ikke [verken det å være passiv eller aktiv] er noe særlig. Jeg har jo tenkt på meg sjøl som passiv før jeg hadde noen erfaring, men jeg begynner å føle at jeg muligens vil være den som er aktiv, og det føles greit å tenke på. Når du blir eldre er det ikke noe særlig å være passiv. Den som er passiv er liksom ung og fin og fast, mens den aktive godt kan være en voksen mann. Så hvis jeg kan komme til å like det å være aktiv bedre, så kan det tegne bra for sexen min seinere i livet [ler]. Jeg prøver jo å tenke på her og nå, men hvis jeg er litt strategisk så ville det være enklere seinere. Da har man mer å velge mellom.

Alberts tanker rundt det anale samleiet og måten han knytter penetrasjon til maskulinitet, er en vanlig forestilling om homoseksualitet både i myter og praksis. I tillegg gir Albert uttrykk for en forestilling om sammenheng mellom alder og seksuell praksis, hvor han anser den yngre part som den som bør og skal penetreres, mens den eldre, og da fortrinnsvis mer maskuline part skal stå for penetrasjonen. Albert trekker også frem større valgfrihet med hensyn til partner som et positivt aspekt ved å velge å være den som penetrerer.

Dersom analpenetrasjon skulle gjennomføres, ga informantene uttrykk for færre motforestillinger knyttet til det å penetrere, enn det å bli penetrert. Her kan Jens' kommentar stå som et eksempel:

- Det er så sjelden jeg er passiv [og blir penetrert], det må være en gang hvert skuddår! Alle sier det handler om trening, men jeg syns bare det er ekkelt. Må liksom dusje en time først. Men av og til møter du noen som du har en kjemi med så går det kjempe fint, da er det ingen problemer i det hele tatt! Men den kjemien er så sjelden, den finner jeg ikke ofte. Men jeg har ingen problemer med å knulle en annen mann. Det er jo som oftest det jeg liker, men det er ikke noe must det heller for meg når jeg har sex. Det jeg liker best er faktisk å kjenne en mannskropp rett og slett. Hendene, når du tar på [han], håret. Da blir det helt tydelig at jeg liker menn fordi at de er menn. Jeg har en tendens til å like litt muskuløse menn med tredagers [skjegg].

Jens uttrykker her at han ikke har noen ting i mot å penetrere en annen mann under et seksuelt møte, men at han har motforestillinger mot å la seg penetrere. For at han skal la seg penetrere analt, må det for Jens oppstå en spesiell kjemi med den seksuelle partneren, noe som for Jens muligens handler om å føle seg avslappet og trygg nok under det seksuelle møtet. Også andre informanter la vekt på at det var stor forskjell på det å penetrere og det å bli penetrert, og at det gjerne måtte være noe helt spesielt eller et bevisst valg for at de skulle

la seg penetrere analt. Flere la vekt på at de i et forhold eller med den rette personen mest sannsynlig kunne la seg bli penetrert, eller bytte på å penetrere og bli penetrert. I likhet med Jens påpekte flere også at det hygieniske aspektet var en av grunnene til at de ikke foretrakk analsex som seksuell aktivitet. Albert sier: - Jeg kan godt fantasere om [analsex], men når det blir gjort så er det litt ubehagelig å tenke på at det er der det er.

Albert gir her uttrykk for at han betrakter analsex som noe urent og uhygienisk, også på et metaforisk plan. Her kan det trekkes paralleller til Gayle Rubins seksuelle hierarki, og det hun kaller *The charmed circle*. Innenfor denne sirkelen finner vi det samfunnet betegner som den naturlige, gode og normale seksualiteten, det vil si seksualitet som blant annet er heteroseksuell, monogam og reproduktiv. Ifølge Rubin havner analsex utenfor denne sirkelen, og anses som derfor som ”dårlig sex” (Rubin 1984/1993: 13), noe som trolig også påvirker informantenes syn på analsex. Det å bli penetrert analt er dessuten en type seksuell handling som (hvis den skjer uten bruk av kondom) innebærer stor risiko for hiv-smitte, et poeng som nok også påvirker informantenes avgjørelse om hvorvidt de vil la seg penetrere eller ikke. En siste grunn til informantenes motvilje mot å la seg penetrere er henger følelsen av å bli avmaskulinisert, slik Tom gjorde i forbindelse med sin seksuelle debut. Majoriteten av informantene foretrekker derfor av ulike grunner at oralsex og enveisbasert eller gjensidig onani (”runking”). I likhet med Jens syns et flertall at nærhet og intimitet med en annen mann er minst like viktig som rene seksuelle handlinger. Leif sa for eksempel:

- Jeg savner ikke det å pule vilt løs. Jeg savner nærhet, ikke følelser egentlig, men kos. Sex 1, ikke sex 3 [ler]. Så jeg vil jo si at [nærhet] er viktigere for meg enn sex.

Informantenes synspunkter på seksuell praksis, og deres tolkning av seksuelle praksis som mye mer enn bare analsex, kan sammenlignes med funnene i den svenske rapporten *Sexo Completo*. *Sexo Completo* omhandler seksuell praksis, samlivsformer og holdninger til hiv blant latinamerikanske menn bosatt i Stockholm (Kristiansen 1998). De latinamerikanske mennene trekker frem analpenetrasjon som nødvendig for at en seksuell relasjon kan karakteriseres som *sexo completo* eller ”ordentlig” sex, noe som er fremtredende også i andre studier fra Latin Amerika (Prieur 1994, Kristiansen 1998). Dette er et synspunkt som ikke deles av mine informanter.

Seksuell resiprositet

“... han var mest interessert i sex”

En viktig tematikk som kom til syne under feltarbeidet handlet om informantenes forventninger om gjensidighet i seksuelle relasjoner og parforhold. Under et besøk i Alberts leilighet hadde vi følgende samtale under fire øyne:

- Jeg hadde sex med X over en periode for et par år siden, forteller Albert, og sikter til en høyt profilert og kjent person både i og utenfor det homofile miljøet. Nysgjerrigheten min vekkes og jeg ber Albert fortelle mer. - Men det gikk ikke så bra, for jeg ville mer enn han. Albert forteller videre at han tror at han er langt fra den eneste unge gutten X har hatt et seksuelt forhold til. - Jeg liker han jo fremdeles og er ikke sint på han, fortsetter han, - men jeg synes det er vanskelig å omgås han. - Når vi møtes, ønsker ikke jeg å være den som tar kontakt, fordi jeg ikke vil at X skal tro at jeg fremdeles er interessert i han, så jeg spiller heller litt uberørt. Albert bøyer hodet og ser oppgitt og trist ut.

Albert skisserer her et klassisk tilfelle som det er lett å kjenne seg igjen i, hvor to personer har blitt involvert i hverandre seksuelt og den ene ender opp med å føle mer enn den andre. Relasjonen oppfattes som komplisert og blir dermed lagt på is av den parten som er minst interessert. I denne sammenhengen er det rimelig å anta at Alberts skuffelse hang sammen med at han og hans sexpartner hadde svært ulike forventninger til den seksuelle relasjonen. For mens Albert så på den seksuelle relasjonen som en mulig inngangsport til et kjærlighetsforhold, virket partneren lite innstilt på at de skulle involveres i særlig grad utover det seksuelle. Sett i lys av Alberts historie handler seksuelle relasjoner om både å gi og ta, og styres i stor grad av forventninger om at dersom man gir av seg selv til en partner, både seksuelt og emosjonelt, så forventer man en form for gjenytelse, gjerne da tilsvarende det man selv har ytt. I denne sammenhengen er det interessant å trekke inn Marcel Mauss og hans bok *Gaven*. Mauss beskriver bytte og utveksling av gaver i arkaiske eller pre-moderne samfunn, som tilsynelatende ikke har et økonomisk system. Ifølge Mauss er tre plikter helt sentrale når det kommer til gaveutveksling, nemlig plikten til å gi, plikten til å motta og plikten til å gi tilbake (Mauss 1995: 29). Disse pliktene danner grunnlaget for den resiprositetstankegangen som Mauss mener styrer gaveutvekslingen. *Resiprositet* kan i denne sammenhengen defineres som en gjensidig utveksling og forpliktelse mellom to eller flere parter, ved at det med alle gaver følger en forpliktelse om å yte gjengjeld.

Gaveutvekslingen skaper dermed sosiale forpliktelser mellom partene, men også sterke bånd, så sant ikke gaven umiddelbart møtes med en gjenytelse. Mauss er først og fremst opptatt av å beskrive fenomener relatert til utveksling, samt å trekke konklusjoner om menneskelige transaksjoners natur (ibid 1995: 12ff). Mauss' betraktninger om gaveutveksling kan kaste lys over de unge homofile mennenes tanker og forestillinger rundt gjensidighet i seksuelle relasjoner. I likhet med gaveutvekslingen var informantenes forestillinger rundt seksuelle relasjoner ofte preget av en tankegang om gjensidig seksuell og/eller emosjonell utveksling og forpliktelse. Albert opplevde å bli svært skuffet og såret over at den seksuelle relasjonen ikke svarte til hans forventninger, først og fremst med hensyn til mangelen på seksuell og emosjonell gjensidighet, ved at partneren ikke investerte like mye som Albert selv gjorde i den seksuelle relasjonen.

Også andre informanter ga uttrykk for lignende forestillinger og forventninger om hva som skulle skje etter et seksuelt møte, Arvid hadde følgende å si:

- Jeg husker det var en som jeg datet, og jeg var interessert i noe mer, men jeg skjønnte jo fort at han var mest interessert i sex. Og jeg følte meg litt tatt på senga, selv om han på en måte sa klart i fra. Ikke første gangen, men etter hvert så tror jeg han sa det, at han egentlig bare ville ha det litt moro. Og han var en sånn som snurret seg bort og lå i senga liksom for seg selv [gestikulerer med armene og ler], og jeg tenkte "hmm". For jeg ville jo gjerne kose, og liker å ligge tett inntil folk. Jeg husker jo det med kjæresten min, vi lå jo nesten oppå hverandre. Ikke fordi vi hadde sex hele tida, men fordi den nærheten og varmen var så viktig.

Arvid beskriver her nærhet og intimitet som en viktig del av en seksuell relasjon, og som en forutsetning for en følelse av gjensidighet i den seksuelle relasjonen. I Arvids tilfelle forsvant opplevelsen av en seksuell gjensidighet ved at han følte at partneren ikke ga nok av seg selv, noe partneren bekreftet ved å fortelle Arvid at han kun var interessert i å ha et seksuelt forhold. Både Alberts og Arvids utsagn sier mye om hvilke forventninger mange unge homofile har til seksuelle møter, nemlig ønsket om et kjærlighetsforhold, noe også Jens legger vekt på:

- Jeg tror at bakenfor alle mine one night stands så ligger det en sånn liten greie med at det kanskje er noe mer. Men så møter jeg andre igjen da, som har en annen innstilling til sex ikke sant, som kanskje tenker at "nei". Jeg har gått noen runder med meg sjøl, hvor jeg har våknet opp og bare tenkt at "uff, dette var jo unødvendig. Du kan ødelegge deg sjøl litt på det, så det gjelder å se bort i fra det og tenke at "ja, ja, har du lyst på sex så har du lyst på sex, og da må du ta det for det, det er". Men så merker jeg jo at jeg er veldig tilstedet da, i sexen. Men det er fordi jeg faktisk har sex med folk som jeg har en kjemi med.

I likhet med Albert og Arvid har også Jens en forestilling og et håp om at seksuelle relasjoner muligens kan lede til et kjærlighetsforhold, noe et flertall av informantene ga uttrykk for. Men som Jens, uttrykte mange en sterk ambivalens overfor tilfeldige seksuelle relasjoner. En tilfeldig seksuell forbindelse kunne åpne opp for et parforhold, men den kunne også innebære en risiko for å bli såret. For noen av informantene kan det se ut til at forelskelse og det å (muligens) skaffe seg en kjæreste var med på å legitimere tilfeldige seksuelle handlinger. Tilfeldig sex ble sett på som et middel for å oppnå det de så som et mer moralsk høyverdi mål. På den annen side var det flere av informantene som satt pris på tilfeldig sex og tilfeldige seksuelle relasjoner, uten at disse nødvendigvis måtte lede til et forhold. Ambivalensen knyttet til tilfeldige seksuelle relasjoner så derfor ut til å være fremtredende i de situasjonene hvor informantene utviklet følelser for eller ønsket noe mer enn seksuell omgang med en tilfeldig partner, og dette ikke var gjensidig.

"... vi inngikk noen kompromisser..."

Seksuell gjensidighet i parforhold var et annet tema som kom på banen under feltarbeidet. Jeg satt på et utested med Robert og skravlet over en halvliter, da Robert kom inn på temaet parforhold og sex:

- Du kjenner Severin?, spør Robert, hvorpå jeg nikker bekræftende. - Han og kjæresten bytter hele tiden på hvem som er aktiv og hvem som er passiv når de har sex. Det syns jeg virker mer likeverdig. Men med Severin og kjæresten så er det jo ikke sånn bare med sex, men likestilling på alle områder i forholdet. Jeg har jo veldig lyst på kjæreste, men da er det et sånt forhold jeg vil ha. - Ville du latt kjæresten din penetrere deg om du var i et sånt forhold?, spør jeg. Robert tar en slurk av ølen sin, før han svarer litt nølende. - Det kommer jo litt an på han fyren jeg i så fall er sammen med og forholdet vårt. Men dersom vi er likestilt på andre områder i forholdet, så er det jo en mulighet.

I denne samtalen setter Robert ord på en del forestillinger han har om parforhold og seksuell gjensidighet. Robert gir her uttrykk for det Marianne Gullestad karakteriserer som en skandinavisk likhetstankegang og formulerer et ønske om et parforhold basert på likestilling. Gullestad er opptatt av hvordan likeverd anses som et sterkt og viktig ideal, først og fremst i den norske kulturen. Videre vektlegger hun at likhet innenfor skandinavisk kultur handler om å passe sammen, slik at personen i møte med en som er lik kan få spille ut og få bekreftet identiteter han eller hun betrakter som viktige. Likeverd er for mange derfor synonymt med likhet, ifølge Gullestad. Gullestad er også opptatt av at likhet på mange måter handler om tilgjengelighet, ved at man definerer og bekrefter hverandre som like ved å være tilgjengelige for hverandre (Gullestad 1989: 116ff). I Roberts tilfelle uttrykker han et ønske om en slags seksuell gjensidighet, men er tydelig på at en forutsetning for slik gjensidighet er et parforhold basert på likeverd. For Robert henger dermed likhet og seksuell gjensidighet på mange måter sammen, ved at han først vil vurdere å gjøre seg seksuelt tilgjengelig (la seg penetrere), når han er i et parforhold basert på likhet. Et likeverdig parforhold blir dermed en forutsetning for likeverd og gjensidighet på et seksuelt plan. Roberts forestillinger om likhet og seksuell gjensidighet kan ses i forhold til hva Leif forteller om et tidligere parforhold:

- Eksen min flytta inn til meg en stund, og da ville han ha [sex] hver kveld, fordi det var det han var vant til. Men jeg taklet det ikke, så jeg sa det at ” du, jeg kan ikke ha sex hver dag”. Han ble veldig sint, og sånn ”åh, tenner du ikke på meg? ”. Men det bedret seg etter hvert, fordi vi inngikk noen kompromisser.

Leif beskriver her hvordan han og kjæresten hadde ulike behov og forventninger knyttet til den seksuelle delen av parforholdet deres, noe som førte til at Leifs kjæreste følte seg seksuelt avvist. Leif og kjæresten ble nødt til å inngå kompromisser, som blant annet innebar at han måtte gjøre seg mer seksuelt tilgjengelig for kjæresten enn tidligere. Gjennom å inngå seksuelle kompromisser tonet Leif og kjæresten ned forskjellene dem i mellom knyttet til seksuelle behov og praksis, samtidig som de fremhevet det de hadde til felles, blant annet at de var glade i og seksuelt tiltrukket av hverandre. Dette er en form for samhandling som ifølge Gullestad henger nært sammen med ideer om likeverd som likhet, og det å passe sammen (ibid 1989:117). Leifs utsagn peker i denne sammenhengen også på hvordan seksualitet i parforhold handler mye om kommunikasjon. I Leifs forhold er kommunikasjon

gjennom inngåelse av kompromisser en forutsetning for seksuell tilgjengelighet og dermed også for seksuell gjensidighet.

Å komme eller ikke komme?

I sammenheng med både seksuell praksis og seksuell gjensidighet, var betydningen av det å få utløsning i forbindelse med den seksuelle akten et tema jeg ønsket å se nærmere på. Bent er en av de informantene som legger stor vekt på utløsningens rolle under den seksuelle akten, noe som henger sammen med erfaringer Bent gjorde med en tidligere kjæreste. For noen år siden var Bent sammen med en gutt som slet med å få utløsning under seksuell omgang, noe som resulterte i at Bent fikk dårlig samvittighet hver gang han selv fikk utløsning. Det at han fikk dårlig samvittighet viser at det spiller en vesentlig rolle for Bent at begge parter får utløsning under den seksuelle akten:

- Det er utrolig viktig for meg å komme, hvis jeg ikke er i en situasjon hvor jeg gir en gest til den andre. Det kommer jo helt an på hva man treffes for, men er det for å ha sex så vil jeg si at det er på sin plass at begge kommer. Når man treffes for sex, er det jo nettopp derfor man gjør det! Men det er viktig i et forhold også, men der er det litt mer slingringsmonn når det gjelder det å gi gester. Som hvis den ene er sliten og den andre ikke er det. Da er det bare koselig!

På tross av et Bent mener at det å få utløsning ved seksuell omgang er helt sentralt, skiller han likevel mellom det å ha en ren seksuell relasjon og det å ha seksuell omgang i et parforhold. Mens utløsningen for Bent er hovedgrunnen til å inngå i en ren seksuell relasjon, gir han uttrykk for seksuell samhandling i et parforhold i større grad er preget av langsiktighet ved at man som kjærester kan gi hverandre seksuell oppmerksomhet uavhengig om man får noe tilbake der og da. Bents tanker om utløsningens betydning i ulike seksuelle relasjoner kan sammenlignes med hva flere av de andre informantene hadde å si om temaet. Arvids utsagn kan stå som et eksempel:

- Hvis det bare er sex, så er det jo for å få orgasme. Da er det for å stimulere hverandre, for å ha sex og utløsning. I et forhold er det så mange ting som... sex kan være morsomt for eksempel! Pluss at det har den nærheten og tryggheten som du vet at er der uansett. Det er ikke noe forventinger til verken det ene eller andre. Vi kan ha kjempegod sex, men vi kan også bare være sammen. Vi kan gå hand i hand. Når du er i en seksuell relasjon så vet du at det er der og da, du møter ikke nødvendigvis han igjen, ikke sant. Så hvis han bare får, hva får jeg da? [ler]. Men i et forhold så har du en helt annen trygghet, så du vet at [sex] spiller en helt annen rolle.

I likhet med Bent er også Arvid opptatt av at utløsningen spiller en stor rolle under rene seksuelle relasjoner og møter, men at seksuell samhandling i et kjærlighetsforhold har et mer langsiktig preg, som igjen toner ned utløsningens betydning under seksuelle møter. Arvid fokuserer på nærhet, trygghet og andre typer samvær og fysisk kontakt, som han igjen mener at gjør de seksuelle forventningene mindre i et parforhold enn i en ren seksuell relasjon. Rene seksuelle relasjoner, i betydningen relasjoner som ikke er kjærlighetsbekreftende, dreier seg for mange unge homofile om en kortsiktig seksuell gjensidighet. Parforhold derimot, styres på mange måter av en mer langsiktig seksuell resiprositet, hvor direkte seksuell gjenytelse ser ut til å spille en mye mindre rolle.

Det var også flere av informantene som la stor vekt på at partnerens utløsning var det viktigste under seksuell samhandling, blant andre Jens:

- Jeg er veldig opptatt av at den andre skal få utløsning, jeg er ikke så nøye på det sjøl. Jeg husker det var sånn når jeg var sammen damer også, at jeg trengte ikke å komme. Men jeg har blitt flinkere i det siste til ikke å tenke at "da når ikke du målet", for da blir det for mye stress. Og det kjenner jeg at er ganske deilig nå, at jeg slapper mye mer av på det.

Jens er først og fremst opptatt av partnerens nytelse under det seksuelle møtet, noe som trolig henger sammen med forventninger knyttet til egen seksuell kompetanse. Den andre partens utløsning fungerer dermed som et vitnesbyrd om at Jens har tilstrekkelig med seksuell kompetanse som han vet å ta i bruk. Jens viser gjennom sin evne til å stimulere sin partner seksuelt at han er viril og seksuell, samtidig som partneren finner han attraktiv. Jens får dermed også bekreftet sin maskulinitet, ved at han lever opp til en forventning om at "et skikkelig mannfolk" skal være i stand til å tilfredsstille en partner seksuelt. Jostein har derimot en annen oppfatning av utløsningens betydning under den seksuelle akten:

- At begge to får utløsning, det er ganske viktig. Det går som regel unna, men det har skjedd ett par ganger at det ikke har gått sånn som vi vil. Og de få gangene det har skjedd, så er det meg det har skjedd med [ler]. At jeg ikke har klart å komme, og jeg bare ”huh”, og så blir jeg veldig furten. Men så snakker vi litt, og så blir det i orden.

I likhet med Jens anser også Jostein partnerens utløsning under seksuelle møter som helt sentral. Partnerens utløsning bekrefter i så måte informantens seksuelle kompetanse og bidrar til å bygge selvtillit. Når egen utløsningen ikke finner sted, som i Josteins tilfelle, føler han seg utilstrekkelig og reagerer med skuffelse og irritasjon. En vesentlig forskjell i denne sammenhengen er at Jostein i et fast forhold i motsetning til Jens. Gjennom å prate om det som har skjedd med kjæresten, får Jostein ivaretatt sin seksuelle selvtillit og kommer lettere over nederlaget av ikke å ha fått utløsning.

Det seksuelle “gavebyttet”

Ut fra informantens utsagn om seksuell gjensidighet og utløsningens betydning under seksuelle møter, ble det tydelig at seksualitet for informantene handler om både det å gi og å motta, noe Arvid understreker under et intervju:

- [Sex] handler om tilfredsstillelse. Det handler jo om den nærheten, altså det å være nær et menneske er jo en gave i seg sjøl. Jeg har jo behov for å være nær et annet menneske. Understimulans er jo ikke positivt, babyer dør jo av det! Voksne mennesker har jo lært seg å leve i perioder uten hudkontakt, men [når man har sex] så gir man hverandre sanselige opplevelser som gjør at du får ekstra energi, som kanskje gjør at du får ekstra selvtillit, føler deg bedre. Det er jo som når noen sier at ”han eller hun ser nyknulle ut”. Det er jo patetisk å si det, men det er noe med det der. Du føler deg jo vel av det. Om det er med kjæresten din eller en tilfeldig partner, så lenge det er god sex, så føler du deg attraktiv. Men med en kjæreste så vil du jo få den nærheten og den kjærligheten som jeg mener er viktigst på lengre sikt.

Arvid vektlegger at man i en seksuell relasjon bidrar til å gi hverandre tilfredsstillelse, selvtillit og positiv energi. I tillegg gir han uttrykk for at gjensidig nærhet og intimitet er noe av det viktigste han opplever under seksuelle møter. I tråd med Mauss` teorier om resiprositet og gaveutveksling, kan gjensidigheten i seksuelle møter tolkes som et slags ”gavebytte”. I denne sammenhengen handlet tilfeldige seksuelle relasjoner om et slags kortsiktig seksuelt gavebytte med umiddelbar seksuell gjensidighet, noe Jens påpekte:

- Jeg har veldig vanskelig for å ta i mot. For hvis folk har lyst til å stryke på meg, massere meg, eller gjøre noe som er godt mot meg, så blir jeg så stressa for da føler jeg at jeg må gi noe igjen med en gang.

Den seksuelle gjensidigheten i parforhold fortonet seg imidlertid ganske så annerledes, ifølge informantene, noe et utsagn fra Bent kan illustrere:

- Med kjæresten min føler jeg at jeg både gir og får en del. I et forhold kan man av og til gi hverandre [seksuelle] gester, som at kjæresten min gir meg noe, for eksempel et sug når jeg er sliten, og omvendt.

Bent beskriver her hvordan den seksuelle resiprositeten i parforhold ikke er preget av den samme umiddelbare seksuelle gjensidigheten som i rene seksuelle relasjoner. I parforhold er det seksuelle gavebyttet i større grad preget av langsiktighet, noe også Arvid understreker i sitt utsagn. I så måte styres seksuelle relasjoner i parforhold av det Marshall Sahlins kaller *generalisert resiprositet*, som innebærer at man gir uten å forvente noe tilbake, noe som ofte assosieres med familie eller nære relasjoner (Eriksen 1998: 240). Informantene vektlegger dermed ulike retningslinjer i forbindelse med ”det seksuelle gavebyttet”, avhengig av om det dreier seg om en ren seksuell relasjon eller seksuell omgang i et parforhold.

I dette kapittelet har vi sett hvordan den homoseksuelle debuten bærer større preg av fleksibilitet og rom for fortolkning enn den heteroseksuelle debuten, som hovedsakelig er ensbetydende med det vaginale samleiet (Middelthon 1995:10). På den annen side viste det seg at informantenes seksuelle debuter også er påvirket av forestillinger knyttet til den heteroseksuelle debuten, at de betrakter sin seksuelle debut som en eller flere isolerte seksuelle opplevelser, og at den seksuelle debuten har vært en spesiell erfaring for informantene, på godt og vondt.

Videre har informantene definert seksuell kompetanse som viktig verdi. Et sentralt funn i denne sammenhengen er at det ikke utelukkende er knyttet stigma til det å ha hatt mange sexpartnere. Seksuell kompetanse bekrefter maskuliniteten til informantene og virker styrkende for både identiteten og seksualiteten. I mange tilfeller opplevde likevel informantene at det var en vanskelig balansegang mellom seksuell kompetanse og promiskuitet, og at personer som hadde hatt mange sexpartnere kunne oppleve å bli sanksjonert gjennom ryktespredning, negative karakteristikk og advarsler mot å involvere seg med dem.

Når det gjelder seksuell praksis, anså ikke informanter analsex som nødvendig for å betegne seksuell samhandling som ”ordentlig” eller seriøs sex. Det så likevel ut til at analsex hadde en spesiell betydning, da særlig med hensyn til grad av nærhet og intimitet i forhold til en partner. Mitt materiale kan tyde på at forskere som Prieur (1994) og Kristiansen (1998: 18) har overdrevet kontrasten mellom latinamerikanske og nordvestlige land når de hevder at analsex spiller en betydelig mindre rolle ”hos oss”. For selv om analsex ikke nødvendigvis er den foretrukne og viktigste formen for seksuell samhandling for mine informanter, har denne typen seksuell samhandling likevel en særegen betydning som tegn på nærhet og intimitet, både seksuelt og emosjonelt. Intimitet og nærhet spilte også en stor rolle for informantene i forhold til gjensidighet i seksuelle relasjoner. Det så ut til at jo større grad av intimitet og nærhet en informant opplevde med en partner, jo større grad av langsiktig resiprositet preget den seksuelle relasjonen.

5. Å sette grenser

- Jeg tror nok at jeg kan ha sex med veldig mange forskjellige typer menn, men i et forhold og hvem jeg faller for sånn kjærlighetsmessig, som jeg virkelig føler trygghet og varme med, så tror jeg at det er den veldig maskuline mannen (Arvid).

Det at unge homofile menn gjerne velger både venner, kjærester og elskere ut i fra den samme gruppen mennesker, nemlig andre homofile menn, gjorde meg nysgjerrig på hvorvidt informantene faktisk skilte mellom hvem de hadde som venner, ble kjærester med eller innledet seksuelle relasjoner til. I dette kapittelet vil derfor fokuset ligge på seksuell grensesetting, både i form av seksuelt initiativ og avvisning. Hvor går grensen for hvem de unge homofile ønsker å involvere seg seksuelt med og hvorfor? Hvilke markører for seksuell grensesetting finnes blant unge homofile, og når og hvordan gjøres disse markørene gjeldende? *Seksuell grensesetting* dreier seg her om å sette grenser for egen (og en eventuell partners) seksuelle praksis og opprettholde seksuell integritet. *Seksuelle grensemarkører* er de kriteriene som informantene legger til grunn for hvorvidt de vil ha seksuell omgang med en mann eller ikke. Jeg vil også se nærmere på seksuell avvisning og håndtering av uønsket seksuell oppmerksomhet. Hvordan takler informantene det å bli gjort til et seksuelt objekt av andre menn? Til slutt kommer jeg til å se på seksuell grensesetting innenfor rammen av vennskap og parforhold. Hvordan skiller unge homofile menn mellom venner, kjærester og elskere? Er det seksuelle monogamiet et ideal for unge homofile menn?

“... så er blikkene der...”

I forbindelse med deltagende observasjon på og rundt utesteder for homofile, var jeg opptatt av å se nærmere på hvordan homofile menn tar seksuelt initiativ og sjekker hverandre opp. Her er et eksempel på hvordan dette kan foregå:

- Hei!, roper Ulrik. Han lener seg ustøtt inntil veggen, mens han tenner en røyk. Ulrik er en kjekk gutt, høy og mørk med store, brune øyne, men akkurat nå ser han påseilet og noe sliten ut. Jeg vinker tilbake, trekker jakka tettere rundt kroppen og setter kursen mot han for å slå av en prat.

Jeg baner meg vei gjennom folkemengden som står ute på fortauet. Vi er utenfor Naken, et av byens utesteder for homofile. På fortauet står en ganske stor mengde gutter og menn, i grupper på to, tre, eller alene. Det er lørdags natt og klokka nærmer seg halv fire. Jeg spør Ulrik om han har hatt en fin kveld på byen og om formen er bedre enn da vi traff hverandre for fire timer siden. - Jo da, formen er bra, sier han, men legger straks til at kvelden ikke er over ennå. Han smiler og myser rundt seg i mørket. Øynene hans speider over folkemengden som står spredt utover fortauet. I mengden foregår det et mylder av prating, flørting og lange blikk. Jeg får en fornemmelse av at det er flere som i likhet med Ulrik, ikke ønsker at kvelden er over riktig ennå. Tankene mine fører meg til egne erfaringer med utesteder for heterofile, hvor man nærmest kan ta og føle på den spenningen som så ofte kommer når klokka nærmer seg tre og stengetid. Etter litt speiding oppnår Ulrik øyekontakt med en annen mann i mengden, og de smiler til hverandre. Ulrik unnskylder seg med at han har noe han ”må ordne”, mens han sender et flørtende og kokett smil i retning av fyren han har fått øyekontakt med. Jeg tar hintet, gir han en klem og ønsker han lykke til, før jeg setter kursen hjemover. I øyekroken ser jeg at Ulrik baner seg vei gjennom folkemengden mot han jeg antar er kveldens utkårede.

Denne hendelsen illustrerer hvordan sjekking kan foregå på utesteder for homofile. Mye skjer etter at utestedene er stengt, og nettopp bruken av blikket synes å være et sentralt aspekt ved seksuell initiativtagning. Dette var en antagelse som ble bekreftet av flere av informantene, blant annet Leif:

- Med en gang du kommer inn på et utested for første gang, så kommer alle blikkene; ”oi, nytt kjøtt!”. Helst hvis du er ung, for er du 26 og oppover så er det ikke så ofte. Men er du yngre enn det, så er blikkene der, og da kan du få hvem som helst.

Bruken av blikk og blikkontakt som strategi for å oppnå seksuell samhandling i forbindelse med utelivet, er et av temaene Henning Bech tar opp i sin bok *When men meet*. Bech er opptatt av at det finnes uskrevne regler for når og hvordan man skal bruke blikket for å oppnå kontakt. Videre understreker han at blikket fungerer som kontaktskapende medium også i andre situasjoner, som for eksempel for å identifisere andre homofile eller i sammenheng med såkalt krusing på offentlige steder, hvor blikket kombinert med bevegelse er helt essensielt for å oppnå seksuell kontakt (Bech 1997: 104ff). Også andre studier av seksuell samhandling mellom menn på offentlige steder bekrefter blikkets betydning som fremgangsmåte for å ta seksuelt initiativ (Andersen 1987, Humphreys 1975, Tattelman 1999).

I Ulriks tilfelle var det seksuelle initiativet temmelig utvetydig. I andre sammenhenger observerte jeg at blikket kunne brukes mer som invitasjon til en ”uskyldig” flørt eller til å komplimentere en annens mann for hans utseende eller påkledning. I motsetning til Ulrik, var det mange av informantene som slet med å ta initiativ som kunne lede til seksuell samhandling. Det gjaldt for eksempel Albert:

- Hvis du ordner deg sex ute på byen, da er du flink. Jeg har aldri fått med meg noen hjem, jeg har ikke hatt motet til å prøve en gang. Jeg beundrer de som klarer å få med seg noen hjem, og det var derfor jeg tenkte at jeg også måtte klare det.

Alberts problem med å ta seksuelt initiativ henger trolig sammen med dårlig selvtillit. Han omtaler de som klarer å oppnå kontakt på utesteder i positive ordelag og mener at det å sjekke opp noen på byen gir en form for status. Flere andre informanter kunne også fortelle historier om hvordan motet sviktet i forbindelse med seksuell initiativtagning. Ivar kom inn på dette en gang vi satt sammen på et av Oslos bakerier og skravlet over ett stykke kake.

Jeg dytter i meg enda en bit av den mektige sjokoladekaken og kjenner at det begynner å butte imot i både magen og halsregionen. - Det er Han, sier Ivar, og kikker stjålent mot en av de høye, mørke guttene som står bak disken. ”Han” er en sydeuropeisk skjønnhet, med et praktfullt sort hår og store brune øyne. Ivar er glad i kaker og søtsaker, og forteller at han har oppdaget denne skjønnheten på en av sine turer innom bakeriet. - Han er så pen at jeg blir helt satt ut, fortsetter Ivar mens han smiler, - men du vet jo hvordan jeg er med høye, mørke menn. Jeg nikker gjenkjennende til temaet, og samtalen sporer videre inn på en av våre felles bekjente. - Sånn som Ole, sier Ivar, - han er så kjekk og hyggelig. Jeg liker han kjempegodt, det har jeg jo fortalt før, men jeg kjenner han ikke godt nok til å være mer enn betatt. Men så blir jeg jo alltid så sjenert også da, med gutter jeg liker. Jeg påpeker at det kanskje er litt merkelig siden han ellers alltid er så livlig og utadvendt. - Ja, det er rart det der, svarer han en smule fraværende og oppgitt, - men det er liksom noe helt annerledes når man er betatt av noen.

I Ivars tilfelle kan det se ut til at han oppfatter risikoen for å bli såret eller avvist som betraktelig større dersom han tar seksuelt initiativ overfor en gutt han er følelsesmessig engasjert i. I motsetning til det å ta seksuelt initiativ overfor en fremmed på et utested, handler det å ta seksuelt initiativ overfor en person han virkelig liker om å blotstille seg og å ta en større sjanse i forhold til det å bli avvist. Ivars betraktninger kan ses i lys av hva Jens har å si om temaet:

- Jeg tar nok mye initiativ, men jeg liker også folk som tar initiativ eller i hvert fall som er med på notene. For hvis jeg må ta for mye initiativ så stopper jeg. Altså, da klarer jeg ikke, det blir helt låst. Jeg husker med jenter så var det sånn. Jeg møtte sjelden jenter som var så veldig rå. Jentene hadde en sånn rolle at de ikke skulle ta initiativ og overlot alt til guttene. Jeg synes det var helt forferdelig, for da ble jeg så usikker, og tenkte ”skal jeg presse på nå eller?”. Der er vi guttene med på notene med en gang, hvis den ene tar initiativ så er den andre trygg på at ”ja, da er det greit!”.

I likhet med Ivar uttrykker også Jens en slags frykt for å bli avvist seksuelt når han tar initiativ, uavhengig av om det er overfor en mann han har følelser for eller ikke. Jens presenterer videre en forventning og forestilling om at menn er seksuelt pågående og tar initiativet i seksuelle relasjoner, en forestilling preget av en heteronormativ referanseramme hvor mannen er den aktive og pågående part, mens kvinnen er passiv og (eventuelt) lar seg forføre. Å være seksuelt pågående er dermed et trekk ved maskulin adferd i vår kultur. Jens kan sies å ha blitt sosialisert inn i en heteronormativ forståelsesramme gjennom seksuelle erfaringer med kvinner, erfaringer som har bekreftet Jens` forestillinger om mannlig seksualitet. Ved at Jens i stor grad sammenligner sine heteroseksuelle erfaringer med seksuelle erfaringer han har gjort med andre menn, opprettholder og viderefører han denne heteronormative forståelsesrammen. Jens hadde på den annen side selv erfart at forestillingen om at menn alltid er seksuelt pågående ikke alltid stemmer overens med virkeligheten:

- Da jeg var samboer, da tok jeg veldig ofte initiativ. Så han sa ”du, vi må ikke ha sex hver dag”, men jeg bare ”jo!”. Jeg hadde det sånn at hvis vi ikke hadde sex hver dag så var jeg... Jeg hadde en illusjon om sånn skulle det være, men etter hvert så gikk det seg til. Men jeg var veldig var på det, og følte meg fort avvist hvis ikke det lå til rette for sex. Og jeg kunne bli kjempe såra, så jeg må vel finne meg noen som vil ha mye sex [ler].

Her gir Jens uttrykk for at han tidligere hadde en forestilling om at to menn som lever i et parforhold burde ha sex med hverandre hver eneste dag. Da den seksuelle relasjonen i parforholdet ikke innfridde Jens` forventninger, ble han såret og følte seg avvist. Jens` forestillinger om seksualitet innen rammen av et parforhold kan sammenlignes med det Leif fortalte om sin tidligere kjæreste i forrige kapittel. Kjæresten følte seg avvist fordi de ikke hadde sex hver dag. Også andre informanter ga uttrykk for lignende tanker og forestillinger knyttet til mannlig seksualdrift og sex mellom to menn, noe som tyder på at forestillingen om at menn skal ha hyppig sex og en kraftig libido, er relativt utbredt blant unge homofile.

Flere av informantene la imidlertid vekt på at denne forestillingen gjerne endret seg med tid og erfaring, og at de inngikk kompromisser i seksuelle relasjoner eller parforhold hvor deres eget behov for og ønsket om sex var i utakt med partnerens. I denne sammenhengen kan det være nyttig å se nærmere på temaet seksuell avvisning.

Seksuell avvisning

“...det blir litt galt”

Ut i fra informantenes beskrivelser var det ofte en nær sammenheng mellom seksuelt initiativ og seksuell avvisning. Det var dessuten en rekke ulike årsaker til at man avviste noen seksuelt. I denne sammenhengen kan Bents historie om første gangen han besøkte en sauna for homofile stå som illustrasjon.

Bent besøkte saunaen *My Friend Club* sammen med Ola, en kamerat fra hjembyen. Ola var en bifil mann i femtiårene som var gift med en kvinne, men som savnet seksuell kontakt med andre menn. Ola og Bent ble kjent gjennom en interesseorganisasjon i hjembyen, og hadde vært gode venner i flere år. Det var Ola som ønsket å besøke saunaen, og Bent ble med for å være grei mot kameraten. Da de ankom saunaen betalte Ola inngangspenger for begge, de fikk utdelt håndklær og slippers, og skiftet før de gikk ned i saunalokalene. Vel nede satte de seg for å prate om sine felles interesser, og se på en pornofilm. Bent merket at andre i lokalet reagerte på at de satt og skravlet, men han og Ola brydde seg ikke noe større om det. Etter en stund gikk de inn på et av saunaens private enerom, og Ola spurte om han kunne gi Bent oralsex. Bent på sin side hadde ikke lyst og svarte at det ikke føltes riktig, men at de i stedet kunne ”ta en runk sammen”. Ola tok avvisningen med fatning og onanerte i stedet med Bent som tilskuer, noe Bent synes var helt ok. Bent beskrev det som svært positivt at kameraten fikk utløp for noen av sine seksuelle fantasier knyttet til andre menn. Bents avvisning av kameratens seksuelle initiativ handler på mange måter om gradering av seksuelle handlinger ut i fra grad av intimitet. Her kan Leifs seksuelle hierarki fra forrige kapittel trekkes inn. For mens Bent påpekte at de godt kunne onanere sammen, understrekte han at det å motta oralsex – som ifølge det seksuelle hierarkiet innebærer en større grad av intimitet og seriøsitet – ville være å gå over streken.

Det som var spesielt for Bent i denne situasjonen var at han var sammen med kameraten sin på en sauna, et sted hvor grensene for å ta seksuelt initiativ overfor andre tilstedeværende er lavere enn i andre sammenhenger. Bent beskriver hvordan han avviser sin eldre kamerat seksuelt, og hvordan dette blir gjort på en måte som ikke skaper konflikt eller uvennskap dem i mellom. Her kan det trekkes paralleller til Kristiansens erfaringer i *Kjærlighetskarusellen*, hvor han forteller at han ble utsatt for ”seksuell oppmerksomhet” fra informanter ute i felten, nemlig et homofilt barmiljø. Som regel oppfattet Kristiansen denne typen oppmerksomhet som smigrende og positiv, men kom også opp i en situasjon hvor han ble nødt til å avvise en pågående informant. I denne sammenhengen legger Kristiansen vekt at han som homofil hadde opparbeidet seg kompetanse i det å avvise seksuell oppmerksomhet på en ordentlig og taktfull måte (Kristiansen 2004: 48ff). Bent gir imidlertid ikke noen spesifikk grunn til den seksuelle avvissningen, men det er rimelig å tro at det å motta oralsex fra kameraten er en handling som kan bidra til å blande rollene dem i mellom, og dermed viske ut grensen mellom kategoriene kamerat og elsker. En annen tolkning kan være at han rett og slett ikke fant kameraten seksuelt tiltrekkende og at han brukte det med å ikke ”plette” til vennskapet som et påskudd for å slippe ut av en pinlig situasjon. En tredje tolkning kan være at Bent hadde betenkeligheter i forhold til å involvere seg seksuelt med en mann som allerede var i et forhold, noe flere av informantene ga uttrykk for. Her følger Arvids refleksjoner rundt det å ha sex med gifte eller samboende menn:

- Hvis jeg skulle hatt sextreff med noen og de sier de er gift, så ville jeg ikke gjort det. Der ville grensa mi gått. Jeg skal aldri si aldri, at jeg ikke i en eller annen sammenheng kunne ha møtt en som er gift eller samboer og at noe kunne ha skjedd, selv om jeg i og for seg er imot det. Tenk om jeg ikke hadde visst om det for eksempel. Men jeg ville aldri ha oppsøkt det! Det er jo noen som tenker at det er ikke mitt ansvar, men jeg ville tenkt veldig på det. Det finnes grenser, og jeg syns ikke det er noe bra å basere det på uærlighet overfor en tredjeperson. Hvis jeg hadde vært i et forhold og funnet ut det, da hadde det vært rett ut!

Arvid gir uttrykk for sterke moralske motforestillinger når det gjelder utroskap. Disse motforestillingene deles av blant annet Leif. Under et intervju gjengir Leif imidlertid en historie om første gang han hadde sex med sin ekskjæreste Kenneth. Kenneth var allerede opptatt i et forhold, noe som i utgangspunktet gjorde Leif skeptisk til å involvere seg seksuelt. Leif endte til slutt likevel opp med å ha seksuell omgang med Kenneth, noe han forklarer med at Kenneth selv tok initiativet. I tillegg hadde Leif følelser for Kenneth, noe

som mest sannsynlig har påvirket hans avgjørelse om å involvere seg seksuelt. I likhet med Leif, er Arvid klar på at også han under spesielle omstendigheter muligens kunne ha involvert seg seksuelt med en mann som allerede var opptatt i et forhold, men at dette vil vært utenkelig å gjøre med vitende og vilje, av respekt for vedkommendes partner. Her ser vi at unge homofile legger vekt på ulike aspekter ved seksuell grensesetting og seksualmoral. Selv om begge oppfatter utroskap som umoralsk, legger Leif vekt på en partners rett til å foreta egne seksuelle valg, uavhengig av om han fra før er i et forhold eller ikke, mens Arvid mener at utroskap er moralsk uakseptabelt uansett fordi det går utover en uskyldig tredjepart. En viktig del av Arvids seksualmoral handler om å ta ansvar for at noe sånt ikke skal skje.

“... hadde jeg vært på sjekkern sjøl...”

Problematikken rundt seksuell avvisning bør også ses i forhold til spørsmålet om håndtering av uønsket seksuell oppmerksomhet, noe som kommer frem i denne hendelsen fra felten:

Tom drar hendene enda en gang gjennom den sorte tjukke hårmanken, på tross av at hvert hårstrå allerede ligger perfekt på sin plass. Han kremter, og lar øynene bevege seg søkende rundt bordet, før de stopper opp i det de møter mine. - Jeg var på sauna en gang, forteller han, - men det var bare fordi en kamerat som hadde vært der før overtalte meg til å bli med. Jeg var nysgjerrig og tenkte det kunne være spennende å bli med. Men når jeg kom dit likte jeg meg ikke der. - Åh, hvorfor ikke det, spør jeg interessert. - Det var veldig mange unge asiatiske gutter sammen med eldre norske menn, fortsetter han. - Og siden jeg ser ut som jeg gjør så prøvde jeg å se ned i bakken og ikke få øyekontakt med folk. På et sånt sted oppfattes alt som en invitasjon til å ha sex, så jeg prøvde å unngå det ved å gjøre meg litt anonym. Man går ikke på sånne steder for å slappe av, for alt har med sex å gjøre.

På min oppfordring beskriver Tom hvordan saunaen ser ut. Den er delt inn i en resepsjon, som han beskriver som et venterom eller kafé, badstue, private rom hvor man kan hygge seg alene eller flere sammen, samt flere mørkerom hvor han mente at hva som helst kunne skje med hvem som helst, forutsatt at man ønsker dette. Selv om han beskrev innretningen på en nøytral og til tider positiv måte, distanserte han seg fra enkelte sider ved den sosiale omgangsformen på saunaen:

- Mørkerommene holdt jeg meg unna. Jeg liker ikke tanken på at fremmede menn jeg ikke kan se skal ta på meg, så det er ikke noe for meg. Kameraten min og jeg fant oss i stedet et privat rom slik at vi kunne være for oss selv. Men oppi alt sammen hadde vi glemt å låse døra, så etter en stund kom to gamle gubber som var tydeligvis var interessert i oss og prøvde å trenge seg inn døra. Så vi måtte streve for å holde igjen døra og sperre dem ute. Jeg synes ikke det var noe særlig å dra på sauna, og har ikke gått dit igjen.

Tom beskriver at han opplevde den seksuelle atmosfæren på saunaen som grensesprengende. Toms reaksjon på de eldre mennenes påtrengende seksuelle interesse, står derfor som en tydelig markering av Toms seksuelle grenser. I tillegg viser Tom at han ivaretar egne seksuelle grenser gjennom å ta et valg om ikke å besøke en sauna igjen. Også andre informanter opplevde at de seksuelle forhandlingene på sauna til tider kunne være påtrengende. Albert sa for eksempel:

- Sauna syns jeg kan være veldig spennende, men jeg tror aldri jeg kunne hatt sex på en sauna i Oslo. Her må man faktisk ta hensyn til at folk faktisk kjenner en igjen. Og det er en del [folk] jeg ikke vil at skal tro at jeg er en billig hore som er på sauna for å ha meg. Men så er det jo også det at når man ser noen man kjenner, så blir det en slags turn off. Jeg ville ikke hatt meg med noen som jeg kjente [på sauna]. Så hvis jeg skal trives på en sauna, må det være med fremmede folk. Men, som sagt, man kan dra dit bare for å se på, men jeg får liksom ikke satt meg ned på sauna. For hvis du sitter der for lenge, så kommer det alltid noen bort som tror at du er klar for at de skal ta deg på ett eller annet sted [på kroppen].

Albert er en av de informantene som har besøkt sauna for menn flere ganger, hovedsakelig i storbyer i utlandet, men også Oslo. Han gir uttrykk for et ambivalent forhold til saunaen som institusjon. Spenningsmomentet gjør disse stedene så attraktive, samtidig som Albert erfarer den seksuelle oppmerksomheten han får der som slitsom. Han opplever at fokuset på sex er såpass voldsomt at han ikke bare kan sitte og observere. Ira Tattelman vektlegger i sin artikkel *Speaking to the Gay Bathhouse*, at menn som besøker sauna er i stand til å eksperimentere seksuelt fordi de føler seg trygge i denne settingen (Tattelman 1999: 92). Tattelman har nok rett i sin antagelse om at saunaen som avgrenset seksuelt rom på mange måter beskytter brukerne og dermed muliggjør seksuell utfoldelse. Men i Alberts tilfelle stemmer denne antagelsen bare delvis. For mens Albert frykter at han vil bli stemplet som promiskuøs av andre i homomiljøet dersom han observeres i seksuell utfoldelse på en av Oslos saunaer, har han færre innvendinger mot å utfolde seg seksuelt på sauna i utlandet. Det er derfor rimelig å anta at Alberts ambivalente forhold til å ha sex på sauna i Oslo er et

resultat av at saunabesøk er en aktivitet som ofte stigmatiseres av unge homofile, og at homomiljøet i Oslo er relativt lite og gjennomskiktig, noe flere av informantene har påpekt.

Alberts tanker og forestillinger om å gå på sauna kan ses i lys av en opplevelse Bent hadde under sitt første besøk på sauna. Som nevnt besøkte Bent saunaen sammen med en kamerat, og på vei fra garderoben og ned trappen til saunalokalene ble Bent befølt på penis av en ukjent mann. Bent hadde følgende å si om denne opplevelsen:

Bent: Det er greit at vi kan se på hverandre, men han kan jo komme bort og snakke med meg først. Men når han bare går på meg og bare stryker ei hand over der, det skal jeg ikke ha noe av! Da ble jeg litt sånn ”faen, heller!”. Men så hadde jeg jo ikke den innstillingen at jeg skulle dit for å flørte eller ha ”noe” med noen.

Maria: Ja, det var mer for å være med en kompis?

Bent: Ja, ja. Og jeg har ikke noe imot eventuelt å dra på en sauna og ”ha meg” skikkelig der, egentlig.

Maria: Så hadde du vært innstilt på [å ha sex], så hadde du kanskje ikke reagert sånn?

Bent: Nei, da hadde det sikkert vært noe annet! For da hadde jeg vært på sjekkern sjøl. Da var jeg ikke innstilt på det, men jeg har ikke noe i mot [selve saunavirksomheten], det syns jeg bare er positivt. Og de legger jo opp til [sikker sex] med kondomer og renslighet.

I motsetning til Albert og Tom, kunne Bent godt tenke seg å ha seksuell omgang på en sauna i Oslo, så sant han var innstilt på denne typen aktivitet. Felles for alle tre er at de erfarte ufrivillig å bli gjort til et seksuelt objekt på en sauna. Alle tre gir uttrykk for at den seksuelle oppmerksomheten de fikk fra andre menn var uønsket, og at det hang sammen med at de ikke oppsøkte saunaen for å ha sex, men av nysgjerrighet, for å kikke eller for å være med en kamerat. Tattelman vektlegger betydningen av koder og riktig oppførsel når man besøker en sauna, og at disse kodene er noe man lærer med tid og erfaring (Tattelman 1999). Det kan se ut til at verken Tom, Albert eller Bent kjente de kodene som styrer adferd på en sauna godt nok, og at de av den grunn ikke klarte å unngå uønsket seksuell oppmerksomhet og berøring. Det var imidlertid ikke bare i saunamiljøet at informantene kunne oppleve å få uønsket seksuell oppmerksomhet fra andre menn. Det skjedde også på ”vanlige” utesteder for homofile. Ute på byen en lørdagskveld fant følgende hendelse sted:

Etter å ha trengt meg gjennom barkøen, og det stappfulle dansegulvet, kommer jeg endelig frem til Even og Egil med tre glass vann. De går ned på styrten, noe som ikke er det minste rart med tanke på at lokalet minner om et tyrkisk bad. Even er i farta denne kvelden og danser med en voldsom iver. Det gode humøret og dansegleden hans smitter tydelig over på oss andre som svinger oss som best vi kan. Når Shakiras *Hips don't lie*, som er våren og sommerens store slager, blir satt på for ente gang, eksploderer stemningen i hele lokalet. Vi svinger oss i takt til musikken. Jeg legger raskt merke til at svært mange av guttene og mennene i lokalet, og spesielt de som går forbi oss, sender lange, lengtende blikk mot Even. Jeg påpeker overfor han at han åpenbart har draget på guttene og et utseende som tiltaler homofile menn. Even trekker på skuldrene og svarer litt skeptisk at - nja, jeg vet ikke helt hva jeg syns om det jeg, Maria. Han tar en piruett, og slakker av på tempoet en smule, før han fortsetter praten. - Men det må jo være utrolig deilig for deg å kunne gå ut på homsesteder uten å bli glodd eller klådd på. Det er derfor jeg ikke er noe særlig glad i å gå på homsesteder, fordi den typen ting skjer hele tiden. Og det er bare et års tid siden jeg begynte å henge i homsemiljøet.

I dette eksempelet peker Even på at han opplever at det i altfor stor grad fokuseres på sex i homomiljøet og at det å bli gjort til et seksuelt objekt for andre menn til tider oppleves som en påkjenning. Også i dette hendelsesforløpet er det tydelig at blikkontakt og bruken av blikket spiller en stor rolle i seksuelle forhandlinger på utesteder for homofile, slik som i episoden med Ulrik tidligere i kapittelet. I motsetning til Ulrik opplever Even denne seksuelle oppmerksomheten i form av blikk, men også fysisk gjennom berøring, som belastende. Even beskriver denne formen for seksualisert kontaktskaping som et negativt aspekt ved homomiljøet.

Seksuelle grensemarkører

For de aller fleste informantene spilte alder en sentral rolle i sammenheng med seksuell grensesetting. Men også her var det stor variasjon, noe som kan illustreres med følgende samtale fra felten:

Mens Elskers lokaler fylles langsomt opp og Grand Prix låter dunderer ut fra høytalerne, plukker vi ut potensielle kjæresteemner til Robert. Etter en stund begynner jeg å se et mønster i de guttene Robert peker ut som tiltrekkende. De er relativt unge og har et gutteaktig utseende, noe jeg også påpeker overfor Robert. Han svarer kjapt: - jeg liker menn som er litt guttete. Jeg vil mye heller ha en gutt enn en mann. Robert er selv femogtjue år, og når jeg spør hva slags alder han foretrekker på en kjæreste eller en han dater, drar han litt på det, før han svarer. - Tjue år er nok nedre aldersgrense. Det er selvfølgelig vanskelig å si og kommer an på personen, men vanligvis syns jeg ikke gutter under tjue er så veldig interessante. Det har med modenhet å gjøre, og om man har noe til felles. Øvre aldersgrense er åtteogtjue, men som sagt, det kommer jo helt an på.

I forrige kapittel fortalte Robert om sitt siste seksuelle forhold, til en mann som var betydelig eldre enn han selv. Under vår samtale i sofaen understreker han imidlertid at alderen på en kjæreste bør ligge nære hans egen, med et slingringsmonn på noen få år oppover eller nedover. Robert vektlegger dermed alder forskjellig med hensyn til hvorvidt han snakker om en ren seksuell relasjon eller et kjæresteforhold. Han er tydelig på at en kjæreste ikke bør være verken for gammel eller for ung. Roberts smak og seksuelle grensesetting i forhold til en sexpartner eller kjæreste, kan kaste lys over hva Jens sier om seksuell tiltrekning:

- Jeg tenner på menn som utfordrer meg mentalt. Han er nødt til å kunne prate og å utfordre meg, for da vet jeg at jeg må jobbe mye for å vinne hans gunst. Og når jeg blir stilt overfor en sånn [mann] så blir jeg skjerpa. Jeg elsker den situasjonen hvor jeg klarer å hale sånne ting i land og få en kjemi med en sånn mann. [...]Det var som en venninne sa: - ja, hvordan gikk den daten? - Nei, han var for homo, svarte jeg. Da holdt hun på å le seg i hjel: - Jammen er ikke du homo da? - Jo, men han var *for* homo! [ler]. Det er ikke meg i det hele tatt, hvis det er for mye knekk i håndleddene. Hvis de blir for søte, kjekke, greie og unge, så glem det! Jeg får ikke tenning, det blir akkurat som å være sammen ei jente [ler]. Jeg tror ikke jeg hadde fått stå en gang om det hadde ligget en syttenåring der, men hvis det er en mann på førti så er jeg der med en gang!

I motsetning til Robert, som foretrekker jevnaldrende menn, er Jens seksuelt tiltrukket av menn som er betydelig eldre enn han selv, gjerne opptil tjue år eldre. Jens uttrykker også at intellekt og maskulinitet er to avgjørende aspekter for at han skal involvere seg seksuelt og/eller emosjonelt med en annen mann. Felles for Robert og Jens er imidlertid at de ikke ønsker å involvere seg seksuelt eller emosjonelt med gutter de anser som for unge, noe som for dem begge handler om modenhet. Flertallet av informantene påpekte at de ville hatt problemer med å involvere seg med en gutt som var for ung, og at dette henger sammen med

det å være ”på samme nivå”, som flere uttrykte det. For andre informanter igjen spilte alder en mindre rolle i forhold til hvorvidt de ville involvere seg seksuelt med en annen mann. Bent er en av de informantene som har få motforestillinger i forhold til det å ha sex med yngre gutter, så lenge vedkommende er over den seksuelle lavalder. Når det gjelder å innlede et forhold til en yngre gutt, uttrykker Bent imidlertid mer skepsis:

- Jeg hadde ikke turt å innlede et forhold til en så ung person, fordi man ikke er ferdig utprøvd. Personlig er jeg redd for å bli sammen med en som er 18 år eller yngre av redsel for å bli såra.

“... det hadde ikke blitt noe mer uansett”

Mens Robert, Jens og Bent la vekt på at en eventuell partner ikke måtte være for ung, uttrykte andre informanter skepsis i forhold til å involvere seg med en mann som var eldre enn dem selv, noe følgende eksempel viser:

En albue stikker meg hardt i siden. - Maria, jeg må fortelle deg noe, hvisker Tom ivrig i øret mitt. Vi trekker oss litt unna de andre. Den gruppen med mennesker vi er ute sammen med er midt i en høylydt diskusjon om hva vi skal finne på. Både Tom og jeg har nettopp deltatt på et seminar om homofili og Tom forteller ivrig at han har hatt sex med en av deltakerne på seminaret, en asiatisk mann på rundt tretti år. - Åh, har du, fortell! Oppfordrer jeg. - Selvfølgelig, svarer Tom med et smil, mens han hever øyebrynene, - jeg forteller jo alt til deg. Det er en god stund siden nå, han senker stemmen så de andre ikke skal høre. - Det var i høst eller vinter en gang. Jeg traff han på byen og hadde trekant med han og en annen fyr jeg hadde truffet på nettet. Tom gir uttrykk for at dette kun var et engangstilfelle, så jeg spør hvordan han synes det var å treffe fyren igjen etter det som hadde skjedd. - Nei, helt greit, svarer han. - Fyren er jo litt gammel, så det hadde jo ikke blitt noe mer uansett. Dette er jo sånt som skjer, så det var helt greit egentlig.

Det Tom sier er et godt eksempel på hvordan alder fungerer som en viktig grensemarkør for hvem informantene velger som elskere, og hvem som er potensielle kjærester. Mens Robert, Bent og Jens, som alle tre er i midten og slutten av tjuårene, vokter seg for å involvere seg i et parforhold med en som er for ung, er Tom mer skeptisk til å bli kjæreste med en som er ti år eldre enn han selv. Felles for Robert, Bent og Tom er at alder spiller en mindre viktig rolle i rene seksuelle møter eller relasjoner, men er betydningsfullt i mer langvarige seksuelle relasjoner. I motsetning til disse tre, søker Jens bevisst partnere som er betydelig eldre enn

han selv, uavhengig om det dreier seg om seksuelle og /eller emosjonelle relasjoner. Det er dermed tydelig at informantene velger elskere og kjærester ut i fra forskjellige kriterier.

“... det varierer litt”

Ved siden av alder, er kjønnsuttrykk for mange en sentral markør i forhold til informantenes seksuelle grensesetting. Slik Jens påpeker tidligere i kapittelet, var det flere av informantene som fortalte at de foretrakk å involvere seg seksuelt og/eller emosjonelt med menn som var mer maskuline enn dem selv, mens andre igjen foretrakk gutter eller menn med et mer feminint kjønnsuttrykk. Arvid var en av dem som ofte ble tiltrukket av menn som var ”litt tøffere og mer macho” enn han selv, men han kunne også føle en draging mot ”homser som kan være mer søte og yndige”. Arvid peker i sitatet som åpner dette kapittelet på at kriteriene for hvem han velger å ha seksuell omgang med er mer åpne enn ved valg av en kjæreste. Arvid foretrekker at en eventuell kjæreste er ”et vanlig mannfolk”, og ikke ”en stereotyp homse”. Robert, derimot, foretrekker gutter og menn som er litt feminine, slik han selv er, men hadde likevel hatt et seksuelt forhold til en mann han oppfattes som betydelig mer maskulin. For en stor del av informantene virket det som om hva slags kjønnsuttrykk de ble tiltrukket av var situasjonsbetinget, noe Albert påpeker:

- Siden jeg har ansett meg selv som passiv, så har jeg helst villet ha maskuline menn. Men når jeg nå har lyst til å være aktiv, så åpner det opp for alle mulige, faktisk. Da behøver jeg ikke å være så kresen. Men hvis sexen fungerer, så er det egentlig likegyldig om personen er feminin eller maskulin, bare han har noe som jeg synes er flott. Sånn sett kunne jeg sikkert vært sammen en skrulle. Innimellom vil jeg ha maskuline menn, mens andre homser synes de maskuline mangler noe av det man gjerne blir forelska i. Det litt søte og uskyldige fungerer bedre i en forelskelse, kanskje?

Albert trekker her forestillinger om seksuell praksis inn i sine betraktninger knyttet til seksuell grensesetting. Han gir uttrykk for at en seksuell relasjon i utgangspunktet bør fungere komplementært, med en maskulin (aktiv) og en feminin (passiv) part som utfyller hverandre, og at den maskuline parten er han som penetrerer den andre. Også her kommer stereotype heteronormative forestillinger om seksuell omgang til uttrykk. Albert er imidlertid tydelig på at han, i likhet med både Robert og Arvid, skiller mellom en ren seksuell relasjon og et parforhold. For Albert spiller partnerens kjønnsuttrykk en mer sentral rolle i tilfeldige seksuelle relasjoner enn i et parforhold. Det han sier står i en viss motsetning

til den betydningen Robert og Arvid tillegger kjønnsuttrykk i sammenheng med parforhold. For Robert var det viktigere at en fast partner var feminin og dermed lik han selv. Arvid, derimot, ønsket en fast partner som var mer maskulin enn han selv, mens kjønnsuttrykket til en tilfeldig partner spilte mindre rolle for begge.

“... jeg bare tenner ikke på asiatiske gutter”

For noen informanter spilte etnisitet en viktig rolle når det gjaldt seksuell grensesetting, noe som kom frem under en tur på kafé med Robert:

Skjeen smeller mot kanten av koppen, i det Robert rører energisk i teen for å få løst opp sukkeret. - Jeg skal treffe en fyr i morgen, forteller han. - Skal du på date?, spør jeg oppmuntrende, da jeg vet at det er lenge siden han har truffet noen. Etter ansiktsuttrykket å dømme, er ikke Robert like ivrig. - Saken er den at jeg egentlig ikke har lyst til å treffe han, forsetter han. - Men jeg føler at jeg må. Jeg er jo ikke interessert i fyren, men føler likevel at jeg må treffe han for å være snill. Robert forteller videre at han har truffet fyren på nettet, at han virker hyggelig, men at han er helt sikker på at det ikke kan bli noe mer. Da jeg spør om hvorfor, får jeg følgende svar. - Nå høres jeg sikkert ut som en rasist, men jeg kan ikke noe for det. Fyren er asiatisk, og jeg tenner bare ikke på asiatiske gutter. Høres det ille ut? Jeg kan ikke noe for det, men jeg syns de asiatiske homsene liksom bukker og skraper hele tiden, og at de gjør alt for å behage andre. De er rett og slett alt for underdanige. Bare se på de asiatiske guttene på London!

Denne casen med Robert sier noe om grensene mellom om smak og begjær. Ved at Robert legger vekt på at han ikke blir seksuelt opphisset av gutter med en spesifikk etnisk bakgrunn, ligger det i hans utsagn et skille mellom det rent estetiske, altså utseende til gutten han skal treffe, og det potensielt moralsk betenkelige i at han avviser denne gutten på grunn av hans etniske bakgrunn. For Robert er denne avvisningen ikke en rasistisk ytring, men en smakssak, han tenner rett og slett ikke seksuelt på asiatiske gutter. Det ser derimot ut til at Robert tiltrekkes av gutter som er mer like han selv når det gjelder det å involvere seg i et forhold.

I motsetning til Robert, var flere av de andre informantene tiltrukket av sine strake motsetninger. Tom, med sitt sydlandske utseende, foretrakk blonde og blåøyde gutter, mens Ivar, som er lys og blåøyd, foretrakk høye, mørke menn. Den ungdommelige og litt feminine Jens, på sin side, foretrakk godt voksne, maskuline menn, mens Leif som var bredskuldret

med kraftig kroppsbygning, likte gutter med et noe anorektisk utseende. Klisjeen om at motsetninger tiltrekker hverandre stemmer derfor for mange av informantene. Robert er et av unntakene.

Roberts forestillinger om de asiatiske guttene er et eksempel på hvilke holdninger og tanker som florerte i homomiljøet. Tom forteller følgende om hvordan han selv opplevde det å ha et fremmedartet og eksotisk utseende i homomiljøet:

- Jeg har "blitt lurt" ned på London ett par ganger av venner, men jeg syns ikke noe om stedet, forteller Tom, mens han gestikulerer ivrig. - Det er så mye gamlinger på London som sitter og drikker hele dagen. Det er ikke så mange unge som går dit, for det er et kjøttmarked og ingen tvil om hva som foregår der. - Ja, folk drar dit for å sjekke opp noen de kan ha sex med?, spør jeg interessert. Han nikker ivrig og tar en slurk av halvliteren med øl som står mellom hendene hans på bordet før han fortsetter: - Når jeg var der skulle jeg en liten tur på toalettet, men opplevde at en eldre mann prøvde å trenge seg inn i båsen der jeg stod. Det var ingen hyggelig opplevelse! Jeg har også opplevd å bli tilbudt penger for sex av en eldre mann der, fortsetter Tom oppgitt. - Jeg tror mange av de unge utenlandske guttene som pleier å være på London driver med sånt, noe som sikkert også er grunnen til at han spurte om jeg tok penger, siden jeg ser så utenlandsk ut. Jeg likte det ikke i det hele tatt og ble skikkelig sint! Jeg har ikke vært på London siden. Han ser ned i halvliteren og rister oppgitt på hodet.

Tom er overbevist om at han ble tilbudt penger for sex utelukkende på grunn av sitt utseende, noe han baserer på sin oppfatning om at de utenlandske guttene som vanker på London selger sex til eldre menn. Hvorvidt dette er et faktum er vanskelig å si, men flere av informantene uttrykte antagelser om at denne typen virksomhet foregikk på bestemte steder i det homofile miljøet. Uansett ser det ut til å eksistere sterke stereotyper innad i miljøet, noe som igjen kan oppleves som stigmatiserende for unge homofile gutter med utenlandsk bakgrunn. Disse stereotypene virker igjen inn på unge homofile menns seksuelle praksis, ved at stereotypene kan fungere som en viktig markør for seksuell grensesetting, slik vi så i Roberts tilfelle.

Toms utsagn illustrerer dessuten en av de viktigste problemstillingene som homofile og lesbiske med innvandrerbakgrunn i Norge erfarer, nemlig at de ofte utsettes for en slags dobbel stigmatisering. Geir Skogseth påpeker i sin artikkel *Minoritet i annen potens*, at homofile innvandrere både stigmatiseres i kraft av å være homofile og for å ha en annen

hudfarge. Denne stigmatiseringen skjer både i homomiljøet og i de ulike innvandrer miljøene, noe som vanskeliggjør både en komme-ut, men også en komme-inn prosess for de unge homofile av ikke-norsk opprinnelse¹² (Skogseth 2001). For Tom blir hans komme-inn prosess i stor grad preget av at han tilhører det han selv kaller en ”dobbel minoritet”. Med ”dobbel minoritet” sikter Tom til at han både er homofil og halvt utenlandsk. For Tom er de negative opplevelsene og følelsene knyttet til komme-inn prosessen et direkte resultat av at han tilhører en ”dobbel minoritet”, noe som gjør det rimelig å anta at Tom ville hatt andre erfaringer under komme-inn prosessen om han ikke hadde tilhørt en gruppe som stigmatiseres på grunnlag av opprinnelse og utseende.

“Det følte faktisk ganske uttrygt egentlig...”

Ved siden av alder, kjønnsuttrykk og etnisitet var også seksuell orientering et viktig tema for en del av informantene når det gjaldt å skille mellom elskere og kjærester. Flere av informantene ga uttrykk for at seksuell orientering og hvorvidt en gutt oppfattet seg selv som homo, hetero eller bifil spilte liten rolle i en ren seksuell relasjon, men at de hadde sine tvil når det gjaldt å gå inn i et forhold med en mann med en annen seksuell orientering. En kveld sitter jeg på kafé med Rune som forteller om sitt forhold til Iver:

- Men forholdet er hemmelig, for han har jo dame, forteller han med et snev av fortvilelse i stemmen. Jeg spør om Iver er bifil, noe Rune bekrefter. - Og det er utrolig vanskelig å forholde seg til, fortsetter han og rister oppgitt på hodet mens han ser på meg med triste øyne. - Jeg har jo møtt dama hans, og jeg føler meg skikkelig kjøp siden vi holder på bak hennes rygg. Men det er så komplisert, for jeg liker Iver så godt, så det er vanskelig å avslutte det opplegget her. Men egentlig så bør jeg vel få en slutt på det, for det er drit vanskelig å være tredje hjul på vogna og å ha et slags forhold til en fyr som faktisk er opptatt! Jeg lytter mens han tømmer seg for det han har på hjertet. - Åh, herregud, sorry!, bryter han plutselig ut i en kortere pause i taleflommen. - Det er ikke meningen å plage deg med mine problemer, men jeg har så enormt behov for å prate om dette her med noen! Jeg sier at jeg forstår at han har det vanskelig, og at han gjerne må prate mer om han føler behov for det.

¹² Her sikter jeg, i likhet med Skogseth, til innvandrere fra områder utenfor EØS, USA, Canada og Australia.

Rune takker og plukker opp tråden i monologen fra tidligere. - Det er så utrolig vanskelig å forholde seg til bifile gutter, ikke sant! Siden jeg selv er homo, syns jeg det er vanskelig å vite hvor jeg har bifile siden de liker begge kjønn. Men så har jeg jo en lei tendens til å bli betatt av bifile gutter også da, sier han med et trist smil om munnen. - Det her er så jævlig typisk! Jeg har jo vært sammen med en bifil gutt tidligere, fortalte jeg det? Jeg rister på hodet og spør: - Hvordan var det da? Han tar en ny slurk av ølen sin, som for å ta en tenkepause. - Ja, hva skal jeg si egentlig, fortsetter han. - Det føltes faktisk ganske uttrygt egentlig, jeg hadde ikke noen garanti for at han ikke bare skulle våkne opp en morgen og heller være interessert i ei jente enn i meg.

I denne casen gir Rune uttrykk for en slags avvisning av bifile, et tema som gikk igjen blant informantene. Flere av dem kunne fortelle om hvordan de selv hadde fortalt at de var bifile som et steg på veien til å komme ut som homofile, og brukte det som en slags unnskyldning. Andre informanter opplevde bifile som ubeslutsomme og mente at de levde et liv i fornektelse ved at de ikke ville innrømme sannheten for seg selv, nemlig at de i virkeligheten var homofile. Bifile betraktes på mange måter som "matter out of place", i Mary Douglas betydning, både i homofile og heterofile miljøer, da den bifile ikke passer inn etablerte kategorier som homo eller hetero. I likhet med Rune hadde flere av informantene motforestillinger når det gjaldt å involvere seg med bifile. I motsetning til studier fra Latin Amerika, hvor homofile menn så ut til å foretrekke hetero- eller bifile partnere som elskere og kjærester (Prieur 1994, Kulick 1998), uttrykte mine informanter sterk skepsis mot å involvere seg emosjonelt med gutter/menn med annen seksuell orientering.

Runes ambivalente følelser i forhold til å involvere seg med denne gutten kan også ses i lys av hva Arvid ga uttrykk for tidligere i kapittelet. I likhet med Arvid, opplever Rune det å involvere seg seksuelt og emosjonelt med en mann som allerede har en kjæreste, som et moralsk dilemma. På den ene siden har Rune sterke følelser for Iver. På den annen side sliter han med dårlig samvittighet overfor Ivers kjæreste som han liker veldig godt, noe som bidrar til å gjøre forholdet til Iver desto mer komplisert.

Rune føler seg uttrygg i en seksuell relasjon med sin bifile partner. Også for andre informanter var følelser et viktig aspekt ved seksuell grensesetting. Inge var en av dem som mente sex og følelser hang nært sammen:

- For meg så virker det som mange unge homser bare tar seksualiteten sin og slenger ut på bordet! For meg er seksualiteten noe av det innerste og mest private jeg har, som jeg ønsker å dele med noen jeg har følelser for.

For Inge står følelser sentralt i en seksuell relasjon, og han mener seksuell omgang er forbehold en mann han har sterke følelser for. Inge er derfor svært kritisk til det han mener er en sexfiksering i homomiljøet, ved at unge homofile menn ofte har seksuell omgang helt ukritisk. Inge og flere andre informanter mente at det voldsomme fokuset på sex gjorde mange unge homofile kyniske. På tross av at majoriteten av informantene hadde erfaringer med og satte pris på tilfeldige seksuelle relasjoner, var de opptatt av at det som ga den optimale seksuelle opplevelsen var å ha seksuell omgang med noen man kjente godt, hadde en god kjemi med eller følelsesmessig involvert i. Jostein legger vekt på dette når han forteller om sitt i sitt nåværende forhold som har vart i over to år: - Vi kjente hverandre ganske lenge før vi hadde sex. Først var vi kjempegode kompiser, så det ble en veldig fin oppbygning på forholdet vårt.

Venner, kjærester eller elskere?

Følgende hendelse fikk meg til å reflektere over hvordan seksuelle grenser opprettholdes mellom nære venner:

- Sånn der gjør de alltid, smiler Lars med falsk oppgitthet og himler med øynene. Det er tydelig at han sikter til kjæresten Henrik som tuller rundt ute på stuegulvet sammen med Vegard, en felles kamerat. Det er lørdag kveld og vi er på vorspiel i leiligheten til en av de homofile informantene. Lars og jeg sitter i sofaen og skravler, mens vi følger kjæresten og kameraten med øynene. Henrik og Vegard danser tett og utfordrende på gulvet, mens de ler og morer seg. Vegard tar så turen mot kjøkkenet for å hente seg noe å drikke, og Henrik springer plutselig etter han og klyper han i rumpa så han hviner av fryd. Vegard snur så på hælen og planter et solid smellkysse midt i ansiktet på Henrik. Så starter de en leken brytekamp midt i blant alle deltakerne på vorspielet, og de to ender opp i en haug midt på gulvet. Vegard avslutter hele opptrinnet liggende oppå Henrik, mens han planter en rekke fuktige kysse over hele ansiktet hans. Begge guttene ler høylydt. Etterpå spør jeg Vegard og Henrik om det som nettopp har skjedd. - Nei, det er bare tull, sier Vegard, - og det vet Lars også. Jeg har jo tross alt kjent Henrik mye lenger enn det jeg har kjent Lars. Vi er bare gode venner, så da er det ikke noe farlig.

Når jeg så spør Vegard om det også har vært følelser inne i bildet, får jeg følgende svar. - Nei, ikke for Henrik, det har det aldri vært, for han er ikke min type. Men Lars, derimot, han kunne jeg ha tenkt meg som kjæreste da vi ble kjent med hverandre, men nå er vi blitt for gode venner til at det er en mulighet. Noe som egentlig er litt synd, smiler han spøkefullt, - for han er en av de absolutt kjekkeste og mest ok guttene jeg vet om. En helt perfekt kjæreste egentlig!

Peter Nardi presenterer i sin bok *Gay Men`s Friendships*, en rekke ulike scenarier knyttet vennskap og seksualitet blant homofile menn i USA, hvor et av alternativene var å unngå å involvere seg seksuelt med sine venner for å beskytte vennskapet (Nardi 1999: 80). Det ser ut til å være en slik strategi Vegard benyttet seg av overfor Lars. Even og Egil er to andre informanter som har benyttet samme taktikk. De har kjent hverandre og vært gode venner gjennom flere år. Jeg oppfattet begge to som kjekke og trivelige, og under feltarbeidet var jeg nysgjerrig på hvorvidt de hadde vært involvert i hverandre utover det rent vennskapelige. På et vorspiel hos en felles bekjent, tok jeg mot til meg og spurte dem rett ut.

- Har det noen gang vært noe mellom deg og Egil, spør jeg Even nysgjerrig.
- Nei, det har det aldri vært, svarer Even mens han rister på hodet om smiler.
- Jeg skjønner at du spør, for Egil er en utrolig bra fyr. Men det er nettopp det, han er *Egil* liksom!

Etter Evens reaksjon å dømme, ser det ut til at han og Egil har utviklet en slags broderlig relasjon gjennom flere års vennskap, noe som igjen gjør seksuell samhandling utenkelig, på samme måte som for Vegard og Lars. Ut i fra hva de selv fortalte, hadde verken Vegard og Lars eller Even og Egil noen gang diskutert muligheten for en seksuell eller kjærlighetsbasert relasjon dem i mellom, noe som kan tyde på at det ikke hadde oppstått en gjensidig seksuell og/eller emosjonell tiltrekning dem imellom. På den annen side kan det ligge en moralsk sperre til grunn for at de ikke har involvert seg seksuelt med sine kamerater, for eksempel at de har fryktet at det ville sette vennskapet i fare.

Denne typen seksuell grensesetting kan ses i lys av noe Roy fortalte meg under en samtale på kafé. Han fortalte at han og Roger, en annen av mine informanter, hadde endt opp med å ha seksuell omgang etter en særdeles fuktig tur på byen. Guttene hadde blitt kjent med hverandre noen måneder tidligere og hadde på kort tid utviklet et ganske nært vennskap. De så ut til å være gode venner også etter at denne hendelsen fant sted, men at de ikke tilbrakte like mye tid sammen som før. Det så ut til at noe av nærheten i vennskapet deres forsvant etter

at de hadde seksuell omgang. Det er likevel viktig å understreke at seksuell omgang mellom venner ikke nødvendigvis hadde en negativ effekt på vennskapet eller vice versa, noe også Nardi trekker frem i sin bok. Nardi vektlegger at det kan forekommer sterk seksuell tiltrekning i homofile vennskap uten at dette nødvendigvis leder til seksuell omgang. I tillegg påpeker Nardi at sex ikke alltid ødelegger et vennskap (Nardi 1999:81ff). Et par av informantene mine fortalte også om gode erfaringer med seksuelle møter med venner eller vennepar uten at det fikk negative konsekvenser for vennskapet. Flere av informantene hadde dessuten utviklet nære vennskskapsforhold til menn de tidligere hadde vært seksuelt involvert med.

Det kan derfor se ut til at det å gå fra sex til vennskap var vanligere og mer akseptert enn å gå fra vennskap til sex blant informantene. Flere av informantene uttrykte at faren for å miste en god venn var betydelig dersom det seksuelle ikke fungerte. De som hadde utviklet nære vennskap til tidligere kjærester og elskere, vektla samtlige at når sexen og/eller kjærligheten opphørte, var felles interesser og 'den gode samtalen' viktige faktorer i fremdyrkingen eller opprettholdelsen av et vennskap.

Parforhold og monogami

Forestillinger om parforhold og monogame seksuelle forhold stod sterkt blant de unge homofile mennene jeg møtte under feltarbeidet. Under en hyggelig samling hjemme hos en av informantene, spurte jeg Albert om han hadde blitt sammen med Jonas, som jeg visste han hadde gått ut med noen ganger tidligere. Han ristet på hodet og sa at han var usikker på om Jonas var "Den rette" og at han ikke kunne se for seg et langvarig forhold med ham. I løpet av feltarbeidet ble imidlertid Albert sammen med Jonas, og de var sammen noen måneder før Albert avsluttet forholdet, blant annet fordi de hadde for lite til felles. Alberts betraktninger rundt sitt eventuelle parforhold belyser en rekke sentrale idealer som er gjeldende for mange unge homofile. Troen på å finne den rette og ønsket om et parforhold som varer over tid, var temaer som gikk igjen blant informantene. R.W. Connell sier i sin bok *Maskuliniteter* at parforholdet er et helt sentralt livsstilsideal i dagens samfunn, og at parforholdet er et symbol på nærhet, intimitet, trygghet og kjærlighet. I likhet med Connells informanter, delte også majoriteten av mine informanter et ideal om et langsiktig parforhold

og om å finne ”Den rette”. Alberts forestillinger om det homofile parforholdet og jakten på ”den rette” kan ses i forhold til følgende hendelse:

- Jeg har fått meg kjæreste Maria! Tom dytter Armani-solbrillene opp i pannen. Jeg gratulerer, gir han en klem, og før jeg rekker å be han komme med alle detaljene, avbryter han meg med en voldsom ordflom. Han forteller i et forrykende tempo at kjæresten er fra Vestlandet, at de traff hverandre på nettet og at de fant hverandre da han var på besøk hos Tom i Oslo. - Se på han, er han ikke kjekk?, spør Tom forventningsfullt, mens han stikker en mobil opp i ansiktet mitt. Et ungt gutteansikt smiler mot meg. Jo da, jeg må si meg enig i at det var en flott gutt. Han nikker fornøyd, før han fortsetter taleflommen. - Det er den første ordentlige guttekjæresten min. Tenkt det! Vi snakker sammen på telefonen hver eneste dag og skal besøke hverandre masse i sommer! Jeg har det så bra nå!

Etter en lengre periode som singel i homomiljøet, er Tom overbevist om at han har funnet den store kjærligheten. Han virker lykkeligere enn på lenge og forlover seg med kjæresten etter kort tid. Mindre enn tre måneder senere treffer jeg Tom tilfeldig på gaten. Han virker sliten og forteller med gråtkvalt stemme at han har gjort det slutt med kjæresten. Jeg ser at han har det vondt. Tom forklarer at det hele var veldig komplisert, men at bruddet var nødvendig, og at vi kan prate om det neste gang vi treffes. Det går imidlertid lang tid før jeg treffer Tom igjen, så jeg får aldri noen forklaring på hvorfor og hvordan bruddet skjedde. At Tom selv gjorde det slutt med kjæresten, kan imidlertid tyde på at hans forventninger til og forestillinger om hvordan det var å være i et kjærlighetsforhold til en annen mann ikke stemte overens med hans faktiske erfaringer. Toms erfaringer med å finne ”Den rette” kan ses i forhold hva Ivar fortalte meg om sitt første kjærlighetsforhold. Ivar flyttet til Oslo etter videregående fordi han var forelsket i en jevnaldrende gutt han hadde truffet på nettet. De ble sammen etter kort tid, men kjæresten var ikke særlig snill med Ivar, og kom blant annet med nedsettende kommentarer om Ivars utseende og evner. Men Ivar var i likhet med Tom, overbevist om at han hadde funnet kjærligheten. Ivar jobbet derfor energisk med å få forholdet til å fungere på tross av at kjæresten hans ikke behandlet han noe bra, noe som indikerer at troen på den store kjærligheten og det langvarige parforholdet er en sterk og viktig drivkraft.

I denne sammenhengen er det interessant å se nærmere på Jens` betraktninger rundt det å ha et kjærlighetsforhold til en annen mann. Han hadde tidligere hatt et samboerforhold til en

annen mann som han synes fungerte bra. Siden har han forsøkt å "date" menn uten at det har gitt resultater:

- En ting er å ha sex med menn, det synes jeg er kjempedeilig, men det er det der å få til et forhold. Det virker litt unaturlig på meg, faktisk. Det er så mye som må klaffe, og jeg synes av og til det kan være rart at folk skal se meg med en mann, og så skal de se et par. Den tanken er litt fjern.

Parforholdet synes å være et ideal som er vanskelig å realisere. For Jens handler det i stor grad om idealer på kollisjonskurs. På den ene siden ønsker han seg et parforhold, på den annen side påpeker han at det føles unaturlig å skulle være kjæreste med en mann. Jens er tydelig preget av samfunnets heteronormative rammeverk, et rammeverk som idealiserer og normaliserer forholdet mellom mann og kvinne, noe som gjør det heteroseksuelle parforholdet til en mal for 'det perfekte parforholdet'. Det å danne et kjærestepar med en annen mann stemmer ikke overens med den malen og oppleves av Jens som unormalt og komplisert. Andre informanter var relativt unge da de gikk inn i sine respektive parforhold og var derfor kanskje ikke modne nok til å håndtere de utfordringene et parforhold bærer med seg. Et annet aspekt som belyses av Annick Prieur i hennes bok *Kjærlighet mellom menn i aidsens tid*, er at det er to *menn* som møtes på i et homofilt kjærlighetsforhold, på godt og vondt. Prieur hevder at det at møtet mellom to mannsroller i det homofile parforholdet kan gjøre det vanskelig for partene å jenke seg eller inngå kompromisser uten at det går på mandigheten løs (Prieur 1988: 36ff). I så måte kan homofile menn oppleve det å være i et parforhold som en trussel mot deres maskulinitet. I tråd med Prieur burde det dermed være betydelig mer problematisk for to menn å få til et langvarig parforhold enn for eksempel to kvinner, en generalisering som ikke stemmer dersom en tar norske skilsmissestatistikker i nærmere øyesyn. Ifølge en undersøkelse om skilsmisser gjennomført av Statistisk sentralbyrå, har lesbiske partnerskap over dobbelt så stor risiko for å ende i skilsmisse (2,2 ganger så stor) som partnerskap bestående av to menn (Noack 2005). Dette er en tydelig indikasjon på at maskuline egenskaper ikke nødvendigvis utgjør en trussel for dannelsen av et parforhold.

Flere av informantene hadde da også langvarige parforhold på flere år bak seg og så optimistisk på det å få til et langsiktig parforhold med en ny kjæreste. Majoriteten anså nærhet, intimitet og kommunikasjon som viktige forutsetninger for at et eventuelt parforhold

skulle fungere. Tilfredsstillende seksuell samhandling var også en viktig betingelse for at et kjærlighetsforhold skulle ha en framtid, ifølge flere av informantene. Jens sa det slik:

- Sex er Alfa og Omega, så jeg er nødt til å ha sex hvis jeg skal være sammen med noen. Humor og det intellektuelle jeg snakket om er viktig, og at jeg kan ha det gøy og le mye. Og så må sexen være topp! Jeg må bare digge pikken! [ler]. Hvis ikke så vet jeg at jeg kommer til å lengte etter noe annet. Jeg merker sjøl hvor gøy jeg syns det er å ha sex rett og slett. Og hvis jeg da syns sexen er sånn helt grei så ... Det verste er jo at når du har hatt en del sex, så blir du mer og mer kravstor. Så for meg er [sex] en ting jeg virkelig må se på, fordi jeg har lyst til å ha et forhold der vi i hvert fall er trofaste så langt det lar seg gjøre, og ikke åpner opp for noe åpent forhold. For det hadde jeg ikke med han jeg var samboer med, og det syns jeg er det tryggeste og beste. Og da må du ha sex hvor du tør å være åpen, ærlig, ha det gøy, eksperimentere og le.

Jens gir uttrykk for at han ønsker et monogamt forhold, men signaliserer at monogami først og fremst er gjennomførbart i et parforhold hvor sexen er tilfredsstillende. Han ser ut til å åpne døren på gløtt for andre alternativer. I den anledning fortalte Jens om hvordan han og ekskjæresten hadde hatt trekant med en utenforstående, i et forsøk på å få lidenskap tilbake i forholdet. For Jens er det monogame parforholdet et ideal, men ikke en absolutt oppskrift på hvordan et parforhold skal fungere. Også andre informanter vektla betydningen av seksuell samhandling som en betydningsfull forutsetning for et kjæresteforhold.

I forbindelse med parforhold, var utroskap et tema som sjelden ble tatt opp, både fordi jeg selv ikke stilte direkte spørsmål, men også fordi informantene generelt snakket lite om denne typen praksis. Flere av informantene la imidlertid vekt på at de ikke kunne ha et forhold til en de ikke hadde tillit til eller stolte på. Leif påpekte:

- [H]vis noen har sex med noen andre mens de er sammen med meg, da tar ikke jeg femøre for å ta livet av dem[ler]. Neida, men utroskap syns jeg virkelig at er forkastelig.

Leif tar her tydelig avstand fra utroskap. Andre informanter nevnte ikke utroskap i det hele tatt, noe som kan henge sammen med at de ikke ønsket å fortelle meg om slik praksis. Kun en av informantene kunne fortelle at han og en tidligere kjæreste hadde hatt en trekant med en annen mann i et forsøk på å redde et skrantende forhold. Denne personen hadde også vært tredjepart i trekanten med et vennepar, som han beskrev som god og morsom sex.

Vedkommende uttrykte imidlertid sterk skepsis til selv å være i et åpent seksuelt forhold, en

reaksjon som gikk igjen hos flere av de informantene som uttalte seg om denne typen praksis. Det informantene fortalte meg om sine holdninger til og erfaringer med både utroskap og åpne forhold, var stort sett i tråd med samfunnets heteronormative konvensjoner om troskap og monogami. Ifølge Prieur ønsket også majoriteten av hennes informanter seg et langvarig monogamt parforhold, men opplevde at dette var vanskelig å få til i praksis (Prieur 1988: 33ff). Jens uttrykte i denne sammenhengen skepsis til det homofile parforholdet:

- Gi meg et homoforhold som fungerer uten at noen er utro, at de har et åpent forhold eller at de har en trekant. Jeg kan ikke nevne ett par som jeg vet om som ikke gjør det. I starten ble jeg like skuffa hver gang, ”åhh, jeg trodde ikke dere var sånn, har vært sammen i tju år og jeg trodde det var så fint, men nei”. Men så har jeg skjønt det i ettertid, at det er konstallasjoner som de har kommet frem til i fellesskap, at ”sånn fungerer det hos oss, det er de reglene vi har, og sånn er grensene hvis vi skulle gjøre noe utenom”. For meg så er det den evige drømmen om å finne Den [rette], men så er det bare en utopi. Nå skal jeg ikke gre alle over en kam heller, men det er faktisk sant at nesten alle [homofile] par jeg vet om styrer med noe.

Sett i lys av Jens` utsagn, ser det ut til at han og flere av de andre informantene graderer parforhold som mer eller mindre ”ekte” og ”verdige” ut ifra om de er monogame eller ikke. Det er tydelig at det heterofile ekteskapet og forestillingen om ”til døden skiller dere ad” er et viktig forbilde for unge homofile menns parforhold.

Et annet tema som heller ikke kom på banen i særlig stor grad, var *åpne forhold* som relasjonspraksis. Kristiansen beskriver i *Kjærlighetskarusellen* hvordan flertallet av hans eldre homoseksuelle informanter hadde praktisert åpne parforhold, ved at de også hadde hatt seksuell omgang med andre menn enn sin faste partner (Kristiansen 2004: 265). Dette var ikke fremtredende i mitt materiale. Det er vanskelig å si hva som er grunnen til denne forskjellen mellom eldre og yngre homofile menn, men en mulig grunn kan være det at mine informanter befinner seg i en annen livsfase enn Kristiansens informanter, med mye usikkerhet knyttet til egen seksualitet og identitet.

Av de informantene som ikke hadde kjæreste eller samboer under feltarbeidet, ga majoriteten uttrykk for at de ønsket seg et parforhold, men i likhet med Jens syntes mange at det var vanskelig å få til. For mens Jens vektla utroskap som et problematisk aspekt knyttet til det å være i et parforhold med en annen mann, opplevde andre informanter det som

vanskelig å finne en partner. Tanker og forestillinger om det å finne ”Den rette” gikk stadig igjen blant informantene, men det gjorde også historier om smertefulle brudd, eller parter som skled fra hverandre eller ikke passet sammen. Flere av informantene ga også uttrykk for et ambivalent syn på det å være i et parforhold, da de følte de til tider gikk glipp av singellivets gleder, som å gjøre som de selv ville eller ha sex med hvem de ville. Selv om majoriteten av informantene var single under brorparten av feltarbeidet, hadde parforholdet status som et viktig ideal. Informantene ønsket ikke å involvere seg i et parforhold med hvem som helst, men vente nettopp på ”Den rette”. Arvids utsagn kan her stå som en slags sluttkommentar:

- Nå er jeg singel, og det har jeg vært over et år. Jeg har møtt folk i løpet av den tida der, men det har ikke blitt til noe. Og jeg er nok den som søker et forhold, men samtidig så er jeg ikke en som stresser utrolig med det. Jeg er nok ikke det, for da hadde jeg nok vært mye mer på Gaysir og mye mer ute.

6. Alternativer til heteronormativitet?

I denne oppgaven har jeg forsøkt å få frem hvilke normer og retningslinjer som bidrar til å forme unge homofile menns seksualmoral og identitet, samt hvordan disse seksuelle normene og retningslinjene står i forhold til samfunnets heteronormative syn på seksualitet og kjønn. Kristian Mygland hevder i sin artikkel *Den seksualiserte subkultur* at det eksisterer en egen subkulturell normativitet i homomiljøet, som han kaller ”homonormativiteten” (Mygland 2005: 101) Han hevder at denne subkulturen er ideologisk fundert i en favorisering og legitimering av tilfeldige seksuelle relasjoner (Mygland 2005: 96). Mygland er opptatt av hvordan denne ideologien former homofile identitet, og at homofile selv, både enkeltindivider og institusjoner som Blikk, LLH og Helseutvalget opprettholder og viderefører ideologien om fri seksualitet. Mygland argumenterer på mange måter for at det finnes en egen homofil seksualmoral som er vesensforskjellig fra majoritetssamfunnets heteronormative seksualmoral.

Berlant og Warner, derimot, mener at heteronormativitetens store påvirkningskraft gjør det vanskelig å snakke om hegemoniske homoseksuelle normer, slik Mygland hevder. Berlant og Warner sier i denne sammenhengen:” Because homosexuality can never have the invisible, tacit, society-founding rightness that heterosexuality has, it would not be possible to speak of “homonormativity” in the same sense” (Berlant og Warner 2000: 312). Ifølge Berlant og Warner er det poenngløst å snakke om en egen homonormativitet, da den aldri kan betraktes som en fullverdig motsats til den dominerende posisjonen heteronormativiteten har i dagens samfunn. Som vi har sett, spiller heteronormativiteten en sentral rolle i unge homofile menns komme-inn prosess og utforsking av egen seksualitet, ved at den setter klare standarder for blant annet kjønnsuttrykk og seksuell praksis, samt påvirker seksualmoraliske verdier.

Seksuell kompetanse fremstod som en sentral verdi for informantene, og det var av betydning å ha tilegnet seg en tilstrekkelig mengde seksuell erfaring og praksis for å bli en god elsker og/eller partner. Hva som ble ansett som tilstrekkelig med hensyn til antall partnere og bredde i den seksuelle erfaringen, var imidlertid preget av stor variasjon. Brorparten av informantene påpekte at det foregikk mye baksnakking og rykter i

homomiljøet, og at man lett kunne bli stemplet som ”hore” ved å ha for mye tilfeldig sex, noe som antyder at det er en hårfin balanse mellom å ha tilstrekkelig med seksuell erfaring og praksis, og det å ha for mye seksuell erfaring. Vektleggingen av seksuell kompetanse bryter i så måte med heteronormativiteten, da ervervingen av denne seksuelle kompetansen i mange tilfeller skjer gjennom tilfeldige og/eller rene seksuelle relasjoner og det som ofte beskrives som en ”promiskuøs” livsstil. Denne livsstilen harmonerer ikke med heteronormativitetens fokus på monogam seksualitet i parforhold, fortrinnsvis ekteskapet (Rubin 1984/1993, Berlant og Warner 2000).

Selv om kravet om seksuell kompetanse tilsynelatende bryter med heteronormativiteten, er likevel forventningen om tilstrekkelig seksuell erfaring en sentral verdi for menn generelt. At man som mann skal ha rikelig med seksuell kompetanse, men samtidig være i et monogamt parforhold, er et eksempel på at det finnes motsetninger mellom seksuelle normer og handling også innad i samfunnets heteronormative rammeverk, og ikke nødvendigvis bare mellom heteronormativiteten og seksuelle minoriteters praksis. Sosialantropologen Ingrid Smette sier i et intervju at ”Menn skal alltid ha lyst på sex. De kan si at de ikke har dagen, men ikke at de mangler lyst. Det er umandig. Menn skal drives av et overskudd på testosteron og ønske om å spre egne gener. Å være slave av driftene er viktig, og den seksuelle lysten blir aldri problematisert” (Kilden 2003). Smette presenterer her en forestilling som i stor grad gjør seg gjeldende i tilknytning til menn og deres seksualitet. Disse forestillingene om mannlig seksualitet er først og fremst knyttet til en generell maskulinitetsdiskurs i samfunnet, hvor menn blir sett som en motpol til kvinner som antas å ha en annen type seksualitet og lyst. I artikkelen med den fyndige tittelen *No*, tar Kulick for seg hvordan verbale ytringer kan ha performative¹³ funksjoner. Kulick diskuterer bruken av ordet *nei* i tilknytning til ulike seksuelle situasjoner, og hvordan ytringen *nei*, i stor grad styrer kjønn. I denne sammenhengen sier Kulick følgende: ”[...] the subject position ‘woman’ is produced in part by the normatively exhorted utterance ‘no’ when encountering male desire for sex. This differs from the subject ‘man’, who in contrast, is normatively

¹³ At språket har performative egenskaper, dreier seg om at språket og det man sier gjør noe. Kulick trekker frem hvordan utsagnet ”det er en jente” i sammenheng med en fødsel ikke bare er et verbalt utsagn, men et utsagn som gjør noe i form av å tildele kvinnekjønn til det nyfødte barnet og alt det innebærer. I så måte kan språket oppfattes som handling

exhorted to never say 'no' when confronted with female desire. Indeed for a male to say 'no' to female desire for sex would threaten to signify him as a homosexual" (Kulick 2005: 62). Kulick påpeker her hvordan språket vårt og bruken av ordet *nei* i ulike situasjoner, bidrar til å seksualisere disse situasjonene, hvor kvinner forventes å si nei til menn, mens menn forventes aldri å si nei til seksuelle tilbud fra kvinner. Dette fenomenet kaller Kulick en slags *kulturell grammatikk*, hvor det å si nei er en viktig del av produksjonen av et kvinnelig seksuelt subjekt, mens det å ikke si nei i en seksuell situasjon, produserer det mannlige seksuelle subjektet. Kulick er først og fremst opptatt av hvordan nei som performativ ytring fungerer i en heteroseksuell kontekst, men jeg mener at denne typen tankegang i stor grad kan overføres til homofil seksualitet. Unge homofile menn har gjennomgått den samme typen sosialisering som heterofile gutter og menn, hvor heteroseksuelle idealer om mandighet og maskulinitet i stor grad setter normen for hvordan et 'skikkelig mannfolk' bør være. Selv om de tiltrekkes seksuelt av andre menn, er det som oftest denne typen kulturell bagasje de aller fleste unge homofile bærer med seg gjennom barndom og ungdomstid, frem til de kommer i kontakt med et homofilt miljø. Denne typen kulturell påvirkning bidrar ofte til at unge homofile føler skam knyttet til egen seksualitet. En stor andel av informantene fortalte at de hadde hatt eller forsøkt å ha seksuell omgang med jenter på tross av at de det var andre gutter de hadde seksuell interesse for, noe som indikerer hvor sterk påvirkningskraft som ligger i samfunnets heteronormative rammeverk.

Det heteronormative rammeverket kom også tydelig frem i sammenheng med informantenes seksuelle praksis. I motsetning til de myter som eksisterer i dagens samfunn om homoseksuell praksis, hvor forestillingen om at man som homofil mann utelukkende praktiserer analsex er helt sentral, var mine informanters seksuelle praksis preget av et større mangfold enn det man i utgangspunktet skulle tro. Flere av informantene praktiserte sjelden eller aldri analsex, mens andre igjen foretrakk denne typen seksuell omgang, siden analpenetrasjon var den typen seksuell praksis som innebar størst grad av intimitet og nærhet til en partner.

På tross av at informantene ikke la altfor stor vekt på analsex som seksuell praksis, ga de ofte uttrykk for temmelige tradisjonelle og stereotype betraktninger rundt seksuelle preferanser, hvor den som penetrerte under samleiet ofte ble ansett som maskulin enn den som ble penetrert. Sammenkoblingen av maskulinitet og analpenetrasjon var tydelig til stede blant informantene, men ofte mer i tankemønstre enn i faktisk seksuell handling. Både Jens

og Robert illustrerer gjennom sine beskrivelser av hvordan de som den yngre, mer feminine parten penetrerer sine godt voksne elskere, noe som bryter med tradisjonelle forestillinger om homoseksuelle menn og deres seksualitet. I så måte kan det se ut til at de unge homofile mennene er friere enn heterofile menn når det kommer til seksuell praksis og har større grad av slingringsmonn i forhold til både kjønnsuttrykk og seksuelle preferanser. Hvorvidt de ville penetrere, la seg bli penetrert eller velge bort penetrasjon som en del av seksuell samhandling var i stor grad situasjonsavhengig og gjenstand for forhandlinger. På tross av at unge homofile menn har en større valgfrihet enn heterofile menn i sammenheng med seksuell praksis, var det likevel tydelig at analsex hadde en spesiell status for mange. For majoriteten av informantene innebar denne typen seksuell samhandling størst grad av nærhet og intimitet med en partner, og dermed større grad av seriøsitet. Ved at de plasserer penetrasjon på toppen av et slags hierarki overseksuelle handlinger, gir informantene uttrykk for et heteronormativt syn på penetrasjon og penetrasjonens betydning, slik også Pedersens heterofile informanter gir uttrykk for (Pedersen 2005: 46ff).

Informantenes møte med og resosialisering inn i homomiljøet hadde en helt sentral betydning for både identiteten og seksualmoralen. På den ene siden styrket komme-inn prosessen informantenes identitet ved at de møtte likesinnede, etablerte nettverk og fikk utforsket seksualiteten sin. På den annen side var det flere av informantene som hadde negative opplevelser knyttet til sin komme-inn prosess, og noen opplevde homomiljøet som sexfiksert og kynisk. En viktig grunn til at flere av informantene opplevde møtet med homomiljøet som negativt er mest trolig at heteronormativitetens hegemoniske posisjon i samfunnet fører til en nedvurdering av homoseksualiteten, en nedvurdering unge homofile har blitt utsatt for oppgjennom oppveksten og det Eribon kaller *krenkelser*. Internaliseringen av disse krenkelsene bidrar igjen til at mange unge homofile resosialiseres inn i homomiljøet med negative forventninger som fungerer som en selvoppfyllende profeti.

Det heteronormative fokuset i samfunnet, bidrar i stor grad til at homofile og andre som ikke lever i tråd med denne normen kan føle seg diskriminert og stigmatisert. Og hva gjør unge homofile når de føler at de ikke passer inn i den malen som er toneangivende for seksualitet, identitet og kjønnsuttrykk? Felles for mine informanter var at de i mange tilfeller opplevde at det var vanskelig å leve i tråd med heteroseksuelle normer og regler. Enten det gjaldt parforhold, kjønnsuttrykk eller seksuell kompetanse, stemte ikke samfunnets idealer alltid

overens med informantenes virkelighet. Når idealene ikke stemte, måtte informantene enten tilpasse seg de idealene knyttet til seksualitet og seksuell praksis som var tilgjengelige, eller komme opp med alternative retningslinjer og normer for seksualmoral. På den ene siden forsøkte mange av informantene å gjøre heteroseksuelle konvensjoner til sine egne. Dette skyldes i stor grad at unge homofile mangler gode tegn og forbilder for seksualiteten sin. Middelthon er opptatt av at mennesker forstår og erfarer verden gjennom tegn, og at tegn skaper mening i vår virkelighet. Dermed vil fravær av gode, adekvate tegn, ifølge Middelthon, virke undertrykkende på unge homofile menn, ettersom minoriteter vanskelig kan benytte seg av majoritetens tegn og forbilder uten å gjøre vold på seg selv (Middelthon 2006: 28ff). Mine informanter benyttet den heteroseksuelle majoritetens tegn med varierende hell. I noen tilfeller lyktes det dem å inkorporere heteronormative forventninger. Kai og Jostein var to informanter som levde i langvarige monogame parforhold. På den andre siden ble gapet mellom idealer og virkelighet for stort for flere av informantene. Et eksempel på dette er Jens som opplevde det som unaturlig å være i et parforhold med en mann. I likhet med Jens hadde en stor andel av informantene et ambivalent forhold til sin egen identitet og seksualitet, og flere hadde en seksuell historie preget av usikkerhet og skam bak seg. Mange av informantene opplevde at det var problematisk å finne en balansegang mellom det å skaffe seg seksuell kompetanse, og samtidig lete etter ”Den rette” for et langvarig, monogamt parforhold.

Drømmen for majoriteten av informantene var å finne seg en kjæreste de kunne seksuell omgang med preget av nærhet, varme og trygghet. På samme tid kunne samtlige fortelle om positiv(e) og god(e) erfaring(er) med tilfeldige seksuelle relasjoner. Informantene ønsket på den ene siden å være i et parforhold, mens de på den annen side satt stor pris på singellivets frihet og muligheter. I så måte opererer informantene med to ulike sett med moralske modeller som kan sies å være på kollisjonskurs med hverandre, nemlig ønsket om et nært og intimt parforhold versus det å verdsette tilfeldige seksuelle relasjoner. Blant eldre homoseksuelle menn så en løsning på dette problemet ut til å være såkalte *åpne forhold*, slik Kristiansen beskriver det i *Kjærlighetskarusellen* (2004). Denne typen relasjonspraksis så det imidlertid ut til at de unge homofile tok større avstand fra, uten at dette kan sies med sikkerhet. Det monogame parforholdet står sterkt i norsk samlivsdiskurs, noe som kan medføre at homofile par velger å nedtone eller kamouflere dette aspektet ved parforholdet.

Det at flere ulike seksuelle idealer gjør seg gjeldende i en homofil kontekst vitner om at informantenes syn på seksualitet og seksualmoral er både kompleks og sammensatt, men at heteronormativiteten spiller en avgjørende rolle i utformingen av unge homofile menns seksualitet. Som en heterofil bekjent av meg sa under en diskusjon om dette prosjektet og hvilke funn jeg hadde gjort i forbindelse med analysen: ”Disse gutta her sliter jo med akkurat de samme problemene som heterofile menn, ja, egentlig alle mennesker for den saks skyld! De aller fleste vil jo ha et nært og langvarig parforhold, men samtidig ha muligheten til å være kul og singel, og det går jo ikke! På den ene siden understreker dette utsagnet at også heterofile, som tilsynelatende tilhører den heteronormative majoriteten i samfunnet, sliter med motstridende seksuelle idealer. På den andre siden kan utsagnet stå som en illustrasjon på at så lenge unge homofile menn mangler gode seksuelle forbilder og tegn, vil heteronormativiteten beholde sin rolle som viktig påvirkningskilde for homoseksualiteten.

Kildeliste

- Andersen, Bjørge (1987): *Erotiske oaser i offentlige sfærer*. Hovedoppgave. Institutt for sosialantropologi. Universitetet i Oslo.
- Andersen Sølvi Maria (2007): "Antropologen som seksuelt objekt. Refleksjoner rundt en aha-opplevelse i felten". I: *Betwixt and Between*. Elisabeth Skoglund Johnsen (red.). Oslo: Digital kopi.
- Bech, Henning (1997): *When Men Meet. Homosexuality and Modernity*. Cambridge: Polity Press.
- Berger, Peter L. og Thomas Luckmann (1990): *Den samfundsskabte virkelighed. En videnssociologisk afhandling*. København: Lindhardt og Ringhof.
- Berlant, Lauren & Michael Warner (2000): "Sex in Public". I: *Intimacy*. Lauren Berlant (red) Chicago: University of Chicago Press.
- Connell, R. W. (1999): *Maskuliniteter*. Göteborg: Daidalos.
- Eielsen, Marte Stubberød (2003): *Politikk og sirkus*. URL: http://www.klassekampen.no/kk/index.php/news/home/artical_categories/kultur_medier/2003/june/politikk_og_sirkus [Lesedato 31.03.2007]
- Eriksen, Thomas Hylland (1998): *Små steder – store spørsmål. Innføring i sosialantropologi*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Frøystad, Kathinka (2003): "Forestillingen om det "ordentlige" feltarbeid og dets umulighet i Norge". I: *Nære steder, nye rom. Utfordringer i antropologiske studier i Norge*. Marianne Rugkåsa og Kari Trædal Thorsen (red.). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Gullestad, Marianne (1989): *Kultur og hverdagsliv. På sporet av det moderne Norge*. Oslo: Universitetforlaget.
- Hannerz, Ulf (1980): *Exploring the city. Inquiries toward an urban anthropology*. New York: Colombia University Press.
- Hegna, Kristinn (2007): *Homo? : betydningen av seksuell erfaring, tiltrekning og identitet for selvmordsforsøk og rusmiddelbruk blant ungdom: en sosiologisk studie*. Avhandling i Dr. polit-graden. Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi. Det samfunnsvitenskapelige fakultet. Universitetet i Oslo. Oslo: Nova.
- Helseutvalget (2005): *SM- og fetisjsex mellom menn*. URL: http://www.helseutvalget.no/img/publish/2005/09/SM_brosjyre.pdf [Lesedato 14.05.2007]

- Humphreys, Laud (1970): *Tearoom Trade. Impersonal Sex in Public Places*. London: Duckworth.
- Kilden (2003): *Slave av egne drifter?* URL: <http://kilden.forskningsradet.no/c17251/artikkel/vis.html?tid=24063> [Lesedato: 10.04.2007]
- Kristiansen, Hans W.(1996): *Mannlig homoseksuell identitet i Chile*. Hovedoppgave i sosialantropologi. Universitetet i Oslo.
- Kristiansen, Hans W. (1998): *Sexo Completo. Sexuell praktik, samlevnadsformer og attityder til hiv bland latinamerikanske män i Stockholm som har sex med män*. Lafa 4: 98
- Kristiansen, Hans W.(2004): *Kjærlighetskarusellen. Eldre homoseksuelle menns livsfortellinger og livsløp i Norge*. Avhandling til dr. polit-graden. Sosialantropologisk institutt. Universitetet i Oslo.
- Kristiansen, Hans W. og Willy Pedersen (2003): "Når skeiv teori blir levd liv" i *Samtiden*, nr. 2 ss 79-87.
- Kulick, Don (1998): *Travesti: sex, gender, and culture among Brazilian Transgendered prostitutes*. Chicago: University of Chicago Press.
- Kulick, Don (2005): "No". I: *Same-Sex Cultures and Sexualities. An Anthropological Reader*. Jennifer Robertson (red.). Malden, Mass.: Blackwell Publishing
- Larsen, Camilla Jordheim (2003): *Skeive identiteter og homofile erfaringer. Et nytt seksuelt landskap*. Hovedoppgave i sosiologi. Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi. Universitetet i Oslo
- Lévi-Strauss, Claude (1971): "The Principle of Kinship". I: *Kinship: Selected Readings*. Jack Goody (red.). Harmondsworth: Penguin.
- Mauss, Marcel (1995): *Gaven. Utvekslingens form og årsak i arkaiske samfunn*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag AS.
- Middelthon, Anne-Lise (1995): *Delrapport 1. Seksuell debut blant unge homoseksuelle menn*. Institutt for allmenntmedisin og samfunnsmedisinske fag. Seksjon for medisinsk antropologi, Institutt for allmenn- og samfunnsmedisin, Universitetet i Oslo.
- Middelthon, Anne-Lise (2001): *Being Young and Gay in the Context of HIV. A Qualitative Study among Young Norwegian Gay Men*. Avhandling dr.philos. Universitetet i Oslo.
- Middelthon, Anne-Lise (2004): "Om å bli tatt – i alle ordets betydninger", i *Kvinneforskning. Seksualitetens kjønn*, nr. 1 ss 5-22.

- Middelthon, Anne-Lise (2006): "Om å være uten gode tegn". I: *Lesbiske og homofile i møte med helse- og sosialtenesta*. Anbjørg Ohnstad og Kirsti Malterud (red.). Oslo: Samlaget.
- Mühleisen, Wencke (2006): "Kjønn og seksualitet". I: *Kjønnsforskning. En grunnbok*. Jørgen Lorentzen og Wencke Mühleisen (red.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Mygland, Kristian (2005): "Den seksualiserte subkultur", i *Materialisten*, nr. 1 ss 96-121
- Nardi, Peter M. (1999): *Gay Men`s Friendships. Invincible Communities*. London: The University of Chicago Press.
- Noack Turid (2005): *Partnere skiller seg oftest*. URL: <http://www.ssb.no/samfunnsspeilet/utg/200506/05/index.html> [Lesedato: 19.03.2007]
- Pedersen, Willy (2005): *Nye seksualiteter*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Prieur, Annick (1988): *Kjærlighet mellom menn i aidsens tid*. Oslo: Pax Forlag A/S.
- Prieur, Annick (1994): *Iscenesettelser av kjønn. Transvestitter og machomenn i Mexico by*. Oslo: Pax Forlag A/S.
- Rubin, Gayle (1975): "The Traffic in Women: Notes on the "Political Economy" of Sex". I: *Toward an Anthropology of Women*. R.R. Reiter (red.). New York and London: Monthly Review Press.
- Rubin, Gayle (1984/1993): "Thinking Sex. Notes for a Radical Theory of the Politics of Sexuality". I: *The Lesbian and Gay Studies Reader*. Henry Abelove, Michéle Aina Barale og David M. Halperin (red.). New York: Routledge.
- Rosenberg, Tiina (2002): *Queerfeministisk agenda*. Stockholm: Atlas.
- Salazar, Carles (2006): *Anthropology and Sexual Morality. A Theoretical Investigation*. New York: Berghahn Books.
- Simon, William & John H. Gagnon (1987): "A Sexual Scripts Approach". I: *Theories of Human Sexuality*. J. H Geer og W. T. O`Donohue (red.) New York: Plenum Press
- Simon, William & John H. Gagnon (1999): "Sexual Scripts". I: *Culture, society and Sexuality. A Reader*. Richard Parker og Peter Aggleton (red.). London: UCL Press.
- Skogseth, Geir (2001): "Minoritet i annen potens. Homo i innvandremiljøer – innvandrere i homomiljøer". I: *Norsk Homoforskning*. Marianne C. Brandsæther, Turid Eikvam, Reidar Kjær og Knut Olav Åmås (red.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Søbye, Espen (2003): *Kathe, alltid vært i Norge: Biografi*. Oslo: Oktober.

Tattelman, Ira (1999): "Speaking to the Gay Bathhouse: Communicating in Sexually Charged Spaces". I: *Public Sex/Gay Space*. William L. Leap (red.). New York: Columbia University Press

Tikkanen, Ronny (2003): *Risky Business. En sociosexuell studie av män som har sex med män*. Göteborg: Institutionen för socialt arbete, Göteborgs Universitet.

Wadel, Cato (1991): *Feltarbeid i egen kultur: en innføring i kvalitativt orientert samfunnsforskning*. Flekkefjord: SEEK.